Centrum vedecko-technických informácií SR Bratislava

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl ku konzumácii legálnych a nelegálnych drog

Bratislava 2024

Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR

ISBN 978-80-8240-064-2

ÚVOD

Užívanie legálnych a nelegálnych drog, šikanovanie, kyberšikanovanie, záškoláctvo a iné sociálno-patologické javy v súčasnosti zasahujú deti a mladých ľudí zo všetkých spoločenských vrstiev. Realizované výskumy potvrdzujú zníženie vekovej hranice prvého kontaktu detí s nelegálnymi zakázanými látkami a tento stav znepokojuje nielen učiteľov a rodičov, ale aj odborníkov, ktorí sa snažia nájsť úspešný spôsob ochrany pred týmto protispoločenským javom.

Vysoká spoločenská tolerancia alkoholu a tabakových výrobkov, ich ľahká dostupnosť aj pre deti a mládež, nerešpektovanie platnej legislatívy, podceňovanie negatívnych účinkov na ľudský organizmus, zlý príklad rodičov a existencia subkultúr mládeže, ktoré považujú užívanie týchto návykových látok za svoj životný štýl, podporujú vytvorenie kladného postoja k legálnym drogám už u žiakov základných škôl. Vo veľkej miere, okrem toho, ovplyvňujú postoje detí a mládeže aj ku konzumácii nelegálnych drog.

Riešenia tohto pálčivého problému spočíva v správnej výchove detí a mládeže. Odborníci vyčlenili skupinu protektívnych faktorov, ktoré úzko súvisia s pôsobením rodiny, školy, rovesníckej skupiny a sú spojené s vytváraním dobrých medziľudských vzťahov, preferovaním zdravého životného štýlu, vhodného spôsobu prežívania voľného času a dostatočnou informovanosťou o nepriaznivých účinkoch legálnych a nelegálnych drog na ľudský organizmus. Zlyhanie komunikácie v rodine, nedostatočná emocionálna podpora a pocit neprijatia často spôsobujú depresívne stavy, vážne narúšajú a ohrozujú ich psychické zdravie a vedú deti a mládež s experimentovaniu s legálnymi a nelegálnymi drogami. Je známe, že účinná prevencia je omnoho účinnejšia a efektívnejšia než eliminácia následkov drogovej závislosti.

Riešenie úlohy vyplýva zo schválenej Národnej protidrogovej stratégie Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2025 s výhľadom do roku 2030, Národného akčného plánu pre problémy s alkoholom na roky 2021 – 2030 a z Národného akčného plánu na kontrolu tabaku a súvisiacich výrobkov pre roky 2023 – 2030.

Výskumná úloha má kontinuálny charakter a jej cieľom je zachytiť a porovnať vývojové trendy názorov a postojov žiakov základných a stredných škôl o konzumácii legálnych a nelegálnych drog. Za veľký prínos je považovaná možnosť komparácie dát s výsledkami výskumov z rokov 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019. Dotazník je zostavený tak, aby bola zachovaná kontinuita v oblasti fajčenia tabakových výrobkov, konzumácie alkoholu a užívania nelegálnych drog s údajmi z minulých rokov.

Cieľom výskumu je zmapovať situáciu týkajúcu sa fajčenia tabakových výrobkov, konzumácie alkoholu a užívania nelegálnych drog u detí a mládeže vo veku od 12 do 18 rokov, analyzovať rodinné prostredie a vzťahy k rovesníkom u žiakov základných a stredných škôl a poukázať na ich vplyv pri

vytváraní postojov detí a mládeže k týmto negatívnym spoločenským javom. Získané výsledky výskumu porovnať a zistiť aj rozdiely medzi žiakmi základných a stredných škôl.

Základnú metódu tvoril modifikovaný dotazník. Terénny zber údajov prebiehal v mesiacoch október a november 2023 a v rámci celého Slovenska ho zabezpečovala profesionálna agentúra. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl v SR vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v poslednom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky. Prezentované výsledky výskumu je možné považovať za spoľahlivé a v rámci tejto spoľahlivosti aj za reprezentatívne.

1. Charakteristika výskumného súboru

Do výskumu zameraného na konzumáciu legálnych a nelegálnych drog u žiakov základných a v stredných škôl sa zapojilo 2 430 žiakov.

Dotazníky vyplnilo 1 138 chlapcov a 1 285 dievčat. Výskum bol realizovaný v 7., 8. a 9. ročníkoch základných škôl a v 1., 2. a 3. ročníkoch stredných škôl a zúčastnili sa ho žiaci vo veku od 12 do 18 rokov.

Respondenti mali najčastejšie 14 (482) rokov. V nižšom počte sa do výskumu zapojili opýtaní vo veku 13 (435), 15 (432), 16 (398) a 17 rokov (351). Najmenej respondentov malo 12 (217) a 18 rokov (106).

Asi 1 265 respondentov patrilo k žiakom základných škôl. V skupine stredoškolákov bolo evidovaných 1 165 respondentov. V tejto skupine mali prevahu žiaci stredných odborných škôl (841) nad gymnazistami (324).

Približne rovnaký počet respondentov mal trvalé bydlisko v aglomeračných jednotkách s počtom nižším než 50 000 obyvateľov (menej než 2 000: 645, od 2 001 do 10 000: 638, od 10 001 do 50 000: 643). Každý desiaty respondent býval v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov (257) a najnižší počet respondentov pochádzal z miest s počtom vyšším než 100 000 obyvateľov (238).

Respondenti najčastejšie pochádzali z Trnavského (342) a z Nitrianskeho kraja (330). V nižšom počte vyplnili dotazníky respondenti v Prešovskom (318), Banskobystrickom (309), Žilinskom (305), Trenčianskom (290), Bratislavskom (279) a v Košickom kraji (254).

2. Rodinné prostredie respondentov

2.1 Typ rodiny

Rodina je základná bunka spoločnosti, je prvou sociálnou skupinou, ktorou je dieťa spojené a ovplyvňované. Svojim členom poskytuje bezpečie, učí ich vnímať a osvojovať si hodnoty, poskytuje im sociálnu oporu a pomáha im riešiť

problémy. Je to sociálny priestor, ktorý poskytuje členom ochranu a pomoc.[1] Výsledky výskumu ukázali, že v úplnej rodine žilo 72,4 % opýtaných a 15,5 % respondentov vychovával iba jeden z rodičov. Nevlastného otca alebo matku malo 10,9 % žiakov základných a stredných škôl a 1,2 % opýtaných vyrastalo v náhradnej rodine, u pestúnov, starých rodičov alebo u starších súrodencov.

Chlapci (73,2 %, dievčatá: 71,9 %) žili vo vyššom počte v úplných rodinách. Dievčatá častejšie vyrastali v neúplných (dievčatá: 16,2 %, chlapci: 14,6 %), alebo v náhradných rodinách (dievčatá: 1,5 %, chlapci: 0,9 %). Približne rovnaký počet opýtaných (dievčatá: 10,4 %, chlapci: 11,3 %) mal nevlastného otca alebo matku.

S obidvomi vlastnými rodičmi žili najčastejšie 13-roční žiaci. Nevlastného otca alebo matku mali respondenti vo veku 14 a 18 rokov. V neúplných rodinách vyrastali vo vyššej miere 16-roční žiaci. Respondenti vo veku 15 a 17 rokov boli častejšie než ostatní vychovávaní v náhradných rodinách. Z uvedených údajov je zrejmé, že v úplných rodinách žili najmä 13-ročné deti. U opýtaných vo veku 16 rokov bol zistený najnižší počet respondentov z úplných rodín a vysoký počet žiakov z neúplných rodín.

Tabuľka 1 *Typ rodinného prostredia podľa veku respondentov*

Rodina	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
úplná	75,1	77,0	73,0	71,5	68,3	70,7	70,8
doplnená	10,1	10,8	13,8	9,5	10,6	8,8	13,2
neúplná	14,3	11,8	12,7	16,7	19,8	18,2	15,1
iné	0,5	0,4	0,6	2,3	1,3	2,3	0,9

V úplných rodinách žili siedmaci a ôsmaci. Žiaci ôsmych a deviatych ročníkov vyrastali častejšie než ostatní v doplnených rodinách, zatiaľ čo v neúplných rodinách boli vychovávaní respondenti zo stredných škôl. V náhradnej rodine, u príbuzných alebo v detskom domove žili žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Prezentované zistenia ukázali, že najlepšie podmienky pre svoj psychický a fyzický vývoj mali žiaci siedmych a ôsmych ročníkov základných škôl. Najmenej opýtaných z úplných rodín a pomerne vysoký počet respondentov žijúcich v neúplných rodinách bol zistený u žiakov 2. ročníkov stredných škôl.

Tabuľka 2 *Typ rodinného prostredia podľa ročníkov*

Rodina	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
úplná	71,2	70,5	71,9	74,5	75,3	70,9
doplnená	9,6	10,2	9,5	11,0	12,1	12,3
neúplná	17,3	17,7	17,3	13,6	12,1	15,3
iné	1,9	1,6	1,3	0,9	0,5	1,5

Gymnazisti (75,8 %, SOŠ: 69,4 %) žili častejšie v úplných rodinách. Žiaci stredných odborných škôl pochádzali vo vyššom počte z doplnených (SOŠ: 10,5 %, G: 8,1 %), neúplných (SOŠ: 18,0 %, G: 15,8 %), aj z náhradných rodín

[1] Hovanová, M.: Rodina ako priestor sociálnej práce. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2021. ISBN 978-80-8152-965-8, s. 4.

(SOŠ: 2,1 %, G: 0,3 %). Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že lepšie podmienky pre svoj psychický a fyzický rozvoj mali vytvorené gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Najvyšší počet opýtaných z úplných rodín a najmenej žiakov, ktorí vyrastali v neúplných a v doplnených rodinách, bol zaznamenaný v skupine respondentov s trvalým bydliskom v najmenších aglomeračných jednotkách. V podsúbore respondentov pochádzajúcich z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov bol evidovaný najnižší počet opýtaných z úplných rodín a najvyšší počet žiakov z neúplných rodín.

Tabuľka 3 *Typ rodinného prostredia podľa veľkosti bydliska*

Rodina	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
úplná	78,2	74,0	68,0	69,3	68,9
doplnená	8,2	11,3	11,0	14,8	12,2
neúplná	12,3	13,2	19,8	15,2	18,1
iné	1,3	1,5	1,2	0,7	0,8

V Žilinskom a v Prešovskom kraji žili viac než tri štvrtiny opýtaných v úplných rodinách. V Trenčianskom, Nitrianskom a v Košickom kraji poznalo z vlastných skúseností prostredie úplnej rodiny len viac než 68,0 % žiakov. Najvyšší počet opýtaných, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, vyrastal v Nitrianskom kraji. V Bratislavskom bol zaznamenaný najvyšší počet respondentov z neúplných rodín. V náhradnej rodine žili žiaci v Košickom kraji. Z uvedeného vyplynulo, že najlepšia situácia bol zistená u opýtaných v Prešovskom a v Žilinskom kraji. V Trenčianskom, Nitrianskom a v Košickom kraji žilo najmenej respondentov v úplných rodinách a zároveň tu bol evidovaný pomerne vysoký počet žiakov z doplnených a z neúplných rodín.

Tabuľka 4 *Typ rodinného prostredia podľa kraja*

Rodina	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
úplná	70,3	73,7	68,6	68,5	79,0	71,8	78,2	68,1
doplnená	9,7	10,2	12,4	14,8	8,5	10,7	8,8	11,8
neúplná	18,3	14,9	18,6	16,1	11,8	15,9	11,7	17,3
iné	1,7	1,2	0,4	0,6	0,7	1,6	1,3	2,8

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl žili častejšie v úplných a v doplnených rodinách. Stredoškoláci vyrastali vo vyššom počte v neúplných a v náhradných rodinách.

Graf 1 *Rodinné prostredie respondentov podľa typu školy*

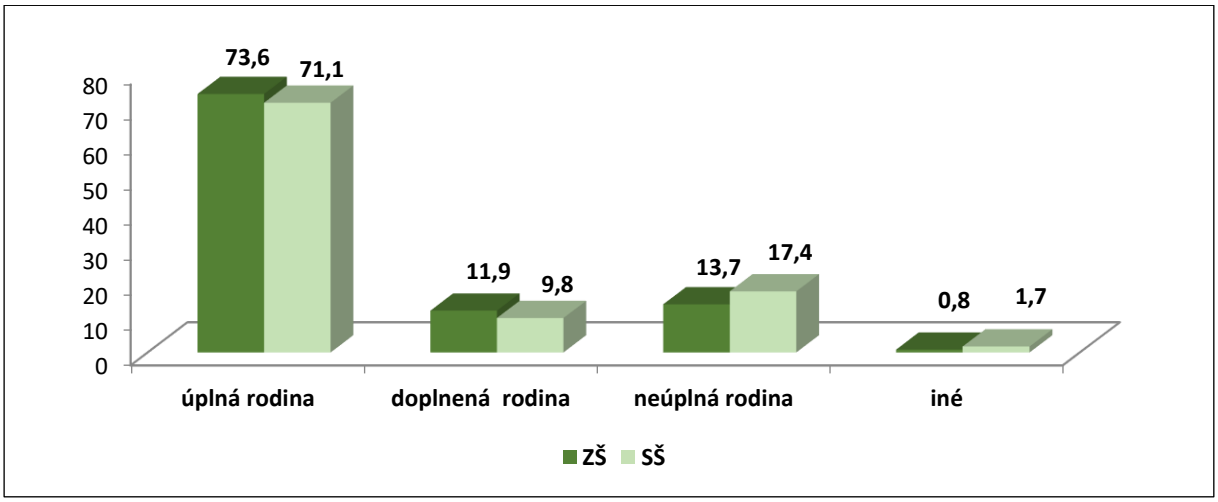

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát potvrdila, že od roku 2001 klesol počet opýtaných žijúcich v úplných rodinách a stúpol počet respondentov, ktorí vyrastali v doplnených a v neúplných rodinách. Za sledované obdobie sa nezmenil počet oslovených žiakov, ktorých vychovávali pestúni, súrodenci alebo starí rodičia. Zvyšujúci sa počet respondentov z doplnených a z neúplných rodín odzrkadľuje už dlhšiu dobu súčasnú demografickú situáciu na Slovensku. Tento trend negatívne vplýva nielen na deti, ktoré sa často v tomto prostredí ťažko identifikujú s rolou otca a matky, ale týka sa aj ich rodičov. Osamelí otcovia a matky musia v tejto situácii nahradiť po materiálnej aj emocionálnej stránke druhého rodiča, čo spôsobuje ich zvýšenú pracovnú vyťaženosť, majú menej času venovať sa svojim deťom, často sú v strese a tento stav prenášajú aj na svoje deti.

Tabuľka 5 *Komparácia údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Rodinné prostredie	2001	2003	2009	2012	2018	2019	2023
rodina úplná	83,9	79,4	77,4	77,1	74,4	68,9	72,4
rodina doplnená	5,1	6,0	7,8	8,3	8,8	16,3	10,9
rodina neúplná	10,1	13,6	14,1	13,9	15,6	14,0	15,5
iné	0,9	1,0	0,6	0,7	1,2	0,8	1,2

2.2 Vzťahy v rodine

Rodina by mala poskytovať svojim členom citové zázemie, ktoré je nevyhnutné pre zdravý vývin detí a psychickú stabilitu dospelých osôb. Duševný vývoj dieťaťa závisí od primeraného a individuálneho uspokojovania jeho základných psychických a citových potrieb.[2] K analýze rodinného prostredia patrilo zmapovanie kvality medziľudských vzťahov, pričom oslovení žiaci hodnotili vzťahy v rodine na základe svojich subjektívnych pocitov. Viac než polovica (57,1 %) respondentov označila vzťahy s rodičmi za dobré a 34,7 %

[2] Šatánek, J.: Súčasná rodina a jej premeny. In: Šatánek, J.: Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-015-0, s. 99.

respondentov ich hodnotilo ako veľmi dobré. Len 5,8 % oslovených žiakov považovalo vzťahy s otcom a matkou za negatívne a 1,3% opýtaných ich označilo ako veľmi zlé. Asi percento (1,1 %) respondentov uviedlo inú možnosť, kde najčastejšie uvádzali, že dobre vychádzajú len s otcom alebo s matkou a s druhým rodičom si nerozumejú. Z uvedených údajov vyplynulo, že až 91,8% žiakov hodnotilo vzťahy s rodičmi pozitívne, pričom 7,1% opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky. Príčinou týchto zistení môže byť skutočnosť, že respondenti v tomto životnom období môžu byť voči svojim rodičom až prehnane kritickí, majú tendenciu porovnávať názory a postoje dospelých s normami svojich rovesníkov. Aj keď je vplyv kamarátov v tomto období dôležitý, je zrejmé, že rodičia by mali byť pre každého jedinca oporou pri riešení problémov, s ktorými si nevedia sami poradiť.

Vzťahy s rodičmi kladne hodnotili vo vyššej miere chlapci (93,8 %, dievčatá: 90,8 %). Dievčatá častejšie považovali rodinné vzťahy za negatívne (dievčatá: 7,8 %, chlapci: 6,2 %), prípadne si rozumeli iba s jedným z rodičov (dievčatá: 1,4 %, chlapci: 0,7 %). Tieto zistenia ukázali, že medziľudské vzťahy v rodine lepšie hodnotili chlapci než dievčatá.

S rodičmi najlepšie vychádzali respondenti vo veku 12 a 13 rokov. Kvalitu vzťahov v rodine kriticky hodnotili 16-roční respondenti. Prostredníctvom inej možnosti odpovedali najmä najstarší žiaci. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že s kvalitou rodinných vzťahov boli najspokojnejší respondenti vo veku 12 a 13 rokov a najkritickejšie ich zhodnotili žiaci vo veku 16 a 17 rokov.

Tabuľka 6 *Vzťahy v rodine podľa veku*

Vzťahy v rodine	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
dobré	94,9	94,7	90,9	91,7	90,5	89,5	91,4
zlé	4,6	4,8	8,1	6,9	9,0	8,5	5,7
iné	0,5	0,5	1,0	1,4	0,5	2,0	2,9

Vzťahy s rodičmi pozitívne hodnotil približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 90,6 %, G: 91,0 %). Žiaci stredných odborných škôl (8,2 %, G: 6,8 %) si s otcom a matkou častejšie nerozumeli, gymnazisti uvádzali vo vyššej miere inú možnosť (2,2 %, SOŠ: 1,2 %). Prezentované zistenia ukázali, že rodinné vzťahy považovali za lepšie gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Najvyšší počet opýtaných, ktorí mali s rodičmi vytvorené dobré vzťahy, pochádzal z miest s počtom vyšším než 100 000 obyvateľov. Najviac respondentov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, žilo v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Iba s jedným rodičom dobre vychádzali žiaci s trvalým bydliskom v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Z uvedených dát vyplynulo, že rodinné vzťahy najpozitívnejšie hodnotili opýtaní žijúci vo veľkomestách, pričom najkritickejšie sa k nim vyjadrovali respondenti z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov.

Tabuľka 7 *Vzťahy v rodine podľa veľkosti bydliska*

Vzťahy v rodine	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
dobré	91,5	92,4	90,5	92,7	94,1
zlé	7,3	6,7	8,4	5,4	5,5
iné	1,1	0,9	1,1	1,9	0,4

Rodinné vzťahy pozitívne hodnotili najčastejšie žiaci v Košickom (93,3 %) a v Banskobystrickom kraji. Najvyšší počet opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, žil v Nitrianskom kraji. Inú možnosť najčastejšie uvádzali respondenti z Nitrianskeho kraja. Prezentované údaje ukázali, že rodinné vzťahy najlepšie hodnotili žiaci z Banskobystrického a z Košického kraja. K najkritickejším patrili respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji a títo respondenti zároveň vo vyššej miere než ostatní uvádzali aj inú možnosť.

Tabuľka 8 *Vzťahy v rodine podľa kraja*

Vzťahy v rodine	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
dobré	92,6	92,4	92,2	89,4	91,4	92,9	91,2	93,3
zlé	7,2	6,7	7,3	8,5	7,2	5,5	7,9	5,9
iné	0,2	0,9	0,5	2,1	1,4	1,6	0,9	0,8

Vzťahy s rodičmi najlepšie hodnotili respondenti žijúci v úplných rodinách (95,3 %, neúplné rodiny: 83,3 %, doplnené rodiny: 84,8 %). Najviac opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pochádzal z neúplných (13,8 %) a z doplnených rodín (13,3 %, úplné rodiny: 4,3 %). Dobré vzťahy len k jednému z rodičov si vybudovali žiaci vyrastajúci v neúplných rodinách (2,9 %, doplnené rodiny: 1,9 %, úplné rodiny: 0,4 %). Možno konštatovať, že rodinné vzťahy najpozitívnejšie hodnotili respondenti žijúci v úplných rodinách a najväčšie problémy v tejto oblasti pociťovali respondenti z neúplných rodín. Z uvedeného je zrejmé, že deti v pubertálnom veku bývajú veľmi citlivé a odchod alebo úmrtie jedného z rodičov ich môže veľmi zraniť.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Rodinné vzťahy kladne hodnotili najmä žiaci základných škôl. Stredoškoláci si vo vyššom počte s rodičmi nerozumeli, prípadne si vybudovali dobré vzťahy iba k otcovi alebo k matke. Prezentované údaje potvrdili, že s rodičmi lepšie vychádzali žiaci základných škôl. Kritickejší pohľad stredoškolákov na rodinné vzťahy môže byť zapríčinený aj ich vekom, pretože je známe, že adolescenti starší než 15 rokov majú tendenciu viac sa priblížiť k rovesníkom a odmietať názory a pomoc zo strany dospelých.

Graf 2 *Vzťahy v rodine podľa typu školy*

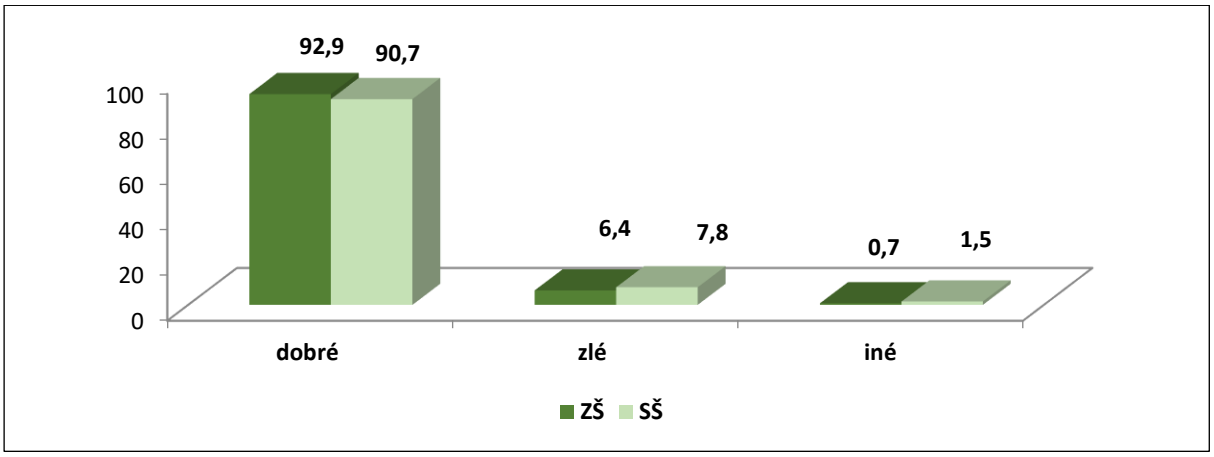

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Výsledky výskumu ukázali, že od roku 2001 mierne klesol počet opýtaných, ktorí hodnotili medziľudské vzťahy v rodine kladne. Na rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, prípadne uvádzali inú možnosť. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že od roku 2001 klesol počet žiakov, ktorí s rodičmi vychádzali dobre a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí nemali doma vytvorenú dostatočnú citovú podporu. I keď za celé sledované obdobie považovala výrazná väčšina žiakov rodinné vzťahy za dobré, aj ich mierne zníženie je hodnotené negatívne. Najlepšia situácia bola evidovaná v rokoch 2003 a 2012, pričom najhoršie rodinné vzťahy boli zaznamenané v roku 2019.

Tabuľka 9 *Komparácia údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Vzťahy v rodine	2001	2003	2009	2012	2018	2019	2023
dobré	93,2	95,0	93,8	95,1	92,9	91,5	91,8
zlé	6,8	5,0	6,2	4,9	6,1	8,0	7,1
iné	0	0	0	0	1,0	0,5	1,1

2.3 Problémy v rodine

Sociálno-ekonomické a politické zmeny zasiahli do života spoločnosti a tým aj do života rodiny, ktorá prechádza prerodom od tradičnej, cez modernú, až po postmodernú rodinu. Podľa D. Kopasovej existuje sedem základných typov problémov, s ktorými súčasné rodiny zápasia. Patria sem najmä traumatizujúce prostredie, neúplná rodina, časová tieseň, nedostatok rozmanitej činnosti, nevhodné vzory, nedostatok kultivácie, citov, predstáv a fantázie a nedostatok systému a pravidelnosti.[3] Väčší problém v rodine nemalo až 70,9 % opýtaných. Žiakov základných a stredných škôl trápil najčastejšie nedostatok finančných prostriedkov (10,0 %) a skutočnosť, že rodičia nemajú čas sa im venovať (7,6 %). V niektorých rodinách sa objavili aj hádky medzi rodičmi (6,0 %), vážna choroba niektorého člena rodiny (5,5 %) a nadmerná konzumácia alkoholu (4,3 %). Už v nižšej miere vplývala na život žiakov dlhodobá nezamestnanosť rodičov (1,8 %), ich rozvod (1,2 %), agresívne správanie otca alebo matky,

[3] Dostupné na: www.eduworld.sk

prípadne iné problémy (zhodne po 0,8 %). I keď väčšina respondentov nemala doma väčšie problémy, zrejme sa určitá časť sa s nimi v tomto prostredí stretla.

Závažné rodinné problémy riešila viac než tretina dievčat (32,1 %) a asi štvrtina (25,6 %) chlapcov. Obidve skupiny (dievčatá: 10,4 %, chlapci: 10,0 %) trápil najčastejšie nedostatok finančných prostriedkov. V rodinách chlapcov (2,5 %, dievčatá: 1,2 %) bola viac zaznamenaná nezamestnanosť rodičov. Dievčatá viac trápila vážna choroba príbuzných (dievčatá: 6,5 %, chlapci: 4,3 %), hádky rodičov (dievčatá: 7,7 %, chlapci: 4,0 %), alkoholizmus člena rodiny (dievčatá: 5,9 %, chlapci: 2,4 %) a iné problémy (dievčatá: 1,6 %, chlapci: 0,3 %). Obidve skupiny respondentov v približne rovnakej miere zažili veľkú zaneprázdnenosť rodičov (chlapci: 7,2 %, dievčatá: 7,9 %), fyzické násilie (chlapci: 0,9 %, dievčatá: 0,6 %) a rozvod rodičov (chlapci: 1,5 %, dievčatá: 1,0 %).

Najviac problémov v rodinách mali respondenti vo veku 13 a 14 rokov, naopak, najmenej sa nimi zaoberali 12-roční opýtaní. Oslovených žiakov vo veku od 13 do 18 rokov najviac trápil nedostatok finančných prostriedkov. Najmladší opýtaní označili častejšie než ostatní vážnu chorobu blízkej osoby. 14-roční respondenti častejšie než ostatní zažili nezamestnanosť rodičov, ich veľkú pracovnú vyťaženosť a fyzické násilie. Žiaci vo veku 15 rokov vo vyššej miere uvádzali rozvod rodičov a alkoholizmus v rodine. Najstarších respondentov viac trápili hádky v rodine alebo iné, bližšie neurčené problémy.

Tabuľka 10 *Problémy, ktoré sa vyskytujú v rodinách respondentov podľa veku*

Problémy v rodine	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
vážna choroba	6,9	6,4	4,6	5,3	6,5	4,0	4,7
nedostatok financií	5,5	10,8	10,8	11,8	9,5	9,4	9,6
dlhodobá nezamestnanosť	1,4	1,4	2,7	1,9	1,8	1,7	0,9
rodičia nemajú čas	6,1	7,6	10,6	8,6	6,0	5,4	7,5
hádky v rodine	6,4	5,5	5,8	6,3	5,3	6,0	8,5
fyzické násilie	0,9	0,7	1,5	0,8	0,6	0,9	0,2
rozvod rodičov	0,9	1,1	1,2	2,1	0,8	0,9	1,9
alkoholizmus	2,7	3,7	3,9	6,7	4,0	4,3	2,8
iné	1,4	0,5	0,2	0,5	1,3	1,4	2,8
v rodine nemá problémy	74,7	67,4	68,3	70,8	73,1	73,8	71,7

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Vážnejšie rodinné problémy riešilo 27,6 % gymnazistov a 26,4 % žiakov stredných odborných škôl. Najčastejším problémom bol u gymnazistov (10,2 %, SOŠ: 5,1 %) nedostatok času u rodičov, zatiaľ čo žiakom stredných odborných škôl (9,7 %, G: 9,0 %) chýbali predovšetkým finančné prostriedky. Gymnazistov častejšie trápilo vážne ochorenie člena rodiny (6,6 %, SOŠ: 5,0 %), žiaci stredných odborných škôl sa sťažovali na hádky v rodine (SOŠ: 6,1 %, G: 5,0 %), rozvod rodičov (SOŠ: 1,4 %, G: 0,9 %) a spolužitie s osobou závislou od alkoholu (SOŠ: 6,1 %, G: 1,9 %). Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl uvádzal nezamestnanosť rodičov (G: 1,9 %, SOŠ: 1,7 %), fyzické násilie (G: 0,6 %, SOŠ: 0,5 %) a iné, bližšie nešpecifikované problémy (G: 1,5 %, SOŠ: 1,1 %).

Výraznejšie problémy vo svojich rodinách riešili najčastejšie respondenti žijúci v Nitrianskom kraji, zatiaľ čo v najnižšej miere ich uvádzali opýtaní z Trenčianskeho kraja. Žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Prešovskom a v Košickom kraji označili za najzávažnejší problém nedostatok financií, žiaci z Bratislavského a z Banskobystrického kraja časovú preťaženosť rodičov. Žiaci zo Žilinského kraja sa vo výrazne vyššej miere než ostatní museli vyrovnať s častými hádkami v rodine. Opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji zažili doma nielen vážnu chorobu príbuzných, ale i fyzické násilie. Nezamestnanosť rodičov trápila častejšie žiakov žijúcich v Nitrianskom kraji. Respondenti z Prešovského a zo Žilinského kraja žili v rodine s alkoholikom. Žiakov s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji trápil rozvod rodičov, zatiaľ čo iné problémy uvádzali žiaci v Žilinskom kraji.

Tabuľka 11 *Problémy, ktoré sa vyskytujú v rodinách respondentov podľa kraja*

Problémy v rodine	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
vážna choroba	7,5	4,4	2,8	6,4	6,2	6,1	6,0	4,3
nedostatok financií	5,7	14,6	7,2	11,5	7,2	7,8	11,0	14,6
dlhodobá nezamestnanosť	0,7	1,2	1,0	4,2	0,3	0,6	2,8	3,5
rodičia nemajú čas	6,8	7,6	5,5	11,2	5,6	8,4	7,2	8,3
hádky v rodine	75	5,6	6,2	4,5	7,7	3,9	7,5	4,7
fyzické násilie	1,8	0,3	0,3	1,5	0,7	0,4	0,6	0,8
rozvod rodičov	1,1	1,8	0,7	1,5	1,1	1,0	0,9	1,6
alkoholizmus	4,7	5,0	4,5	3,3	5,6	2,3	5,7	3,1
iné	0,7	0,3	0	1,8	2,0	0	0,6	1,2
v rodine nemá problémy	71,0	68,4	77,2	62,4	72,8	75,4	72,0	69,7

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Rodinné problémy ťažili až 42,0 % opýtaných žijúcich len s otcom alebo s matkou, najmenej rodinných problémov uvádzali žiaci z úplných rodín. Respondenti vyrastajúci v doplnených a v neúplných rodinách museli riešiť najmä nedostatok finančných prostriedkov, respondenti z úplných rodín zas, že ich rodičia nemajú na nič čas. Opýtaní z neúplných rodín vo vyššej miere než ostatní zažili doma fyzické násilie, rozvod rodičov, spolužitie s alkoholikom a iné problémy. Medzi ťažkosti respondentov z úplných rodín patrila vážna choroba blízkeho príbuzného, zatiaľ čo žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách sa častejšie stretli s nezamestnanosťou rodičov a s hádkami.

Tabuľka 12 *Problémy, ktoré sa vyskytujú v rodinách respondentov podľa typu rodiny*

Problémy v rodine	Rodina úplná	Rodina doplnená	Rodina neúplná
vážna choroba	5,8	3,8	5,6
nedostatok financií	7,0	15,2	19,9
dlhodobá nezamestnanosť	1,0	3,8	3,5
rodičia nemajú čas	6,8	10,6	9,8
hádky v rodine	5,9	8,0	4,8
fyzické násilie	0,3	1,1	2,4
rozvod rodičov	0,7	1,1	3,5
alkoholizmus	3,9	3,8	5,6
iné	0,4	0,8	2,9
v rodine nemá problémy	75,3	62,1	58,0

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Údaje ukázali, že s problémami v rodine sa najčastejšie stretli respondenti vyrastajúci v neúplných rodinách. Je zrejmé, že rozpad ich rodiny zapríčinilo fyzické násilie, rozvod alebo alkoholizmus.

Veľké rodinné problémy riešilo až 80,8 % opýtaných z rodín, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy, v skupine, ktorí si s rodičmi rozumeli, ich uvádzala asi štvrtina oslovených žiakov. Obe skupiny označili za najzávažnejší problém nedostatok finančných prostriedkov (dobré vzťahy: 8,3 %, zlé vzťahy: 31,4 %). Prezentované výsledky potvrdili, že všetky spomínané rodinné ťažkosti: vážna choroba (dobré vzťahy: 5,2 %, zlé vzťahy: 8,7 %), nezamestnanosť (dobré vzťahy: 1,1 %, zlé vzťahy: 9,3 %), časové vyťaženie rodičov (dobré vzťahy: 5,9 %, zlé vzťahy: 29,7 %), hádky (dobré vzťahy: 4,1 %, zlé vzťahy: 27,3 %), fyzické násilie (dobré vzťahy: 0,4 %, zlé vzťahy: 5,8 %), rozvod (dobré vzťahy: 0,9 %, zlé vzťahy: 4,1 %), spolužitie a alkoholikom (dobré vzťahy: 3,5 %, zlé vzťahy: 11,6 %) a iné problémy (dobré vzťahy: 0,5 %, zlé vzťahy: 4,1 %) trápili výraznejšie žiakov, ktorí mali doma zhoršené vzťahy.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že vážnejšie rodinné problémy riešila viac než tretina žiakov základných škôl a 26,8 % stredoškolákov. Najčastejším problémom v obidvoch skupinách bol nedostatok finančných prostriedkov. Žiakov základných škôl trápil vo vyššej miere nedostatok času u rodičov a fyzické násilie. Stredoškolákom viac vadilo spolužitie s alkoholikom alebo iné, bližšie neurčené problémy. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl zažil v rodine vážne ochorenie, nezamestnanosť rodičov, hádky a rozvod.

Graf 3 *Problémy, ktoré sa vyskytujú v rodinách respondentov podľa typu školy*

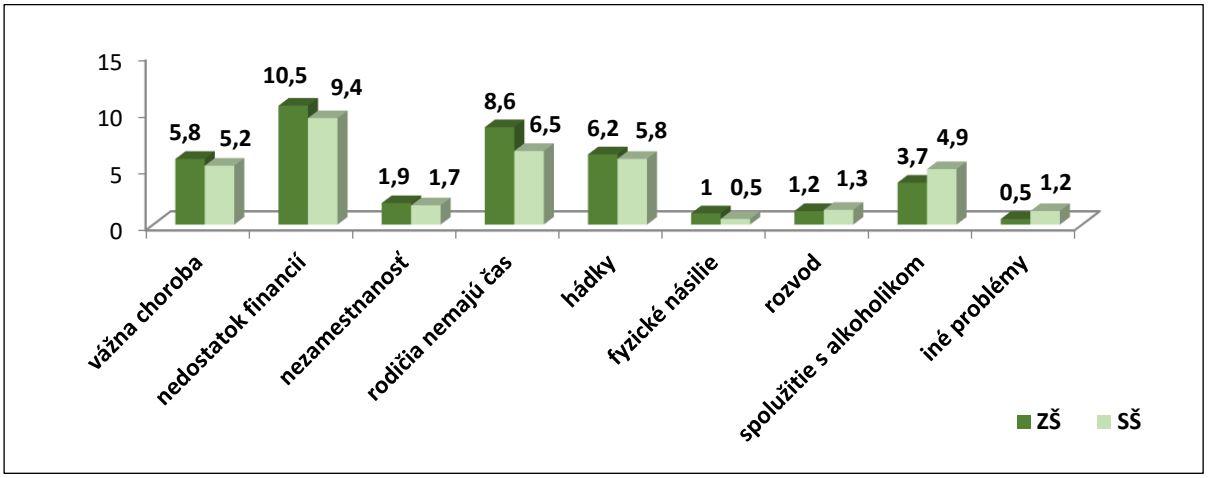

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Komparácia údajov za roky 2004, 2010 a 2023

Komparácia zistení ukázala, že najviac problémov mali respondenti v roku 2004. Od tohto roku sa zvýšil počet respondentov, ktorých trápilo vážne ochorenie blízkeho príbuzného a veľké časové vyťaženie rodičov. Klesol počet respondentov, ktorí museli v rodine riešiť nedostatok finančných prostriedkov, dlhodobú nezamestnanosť rodičov a alkoholizmus člena rodiny. Na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí zažili hádky, fyzické násilie, rozvod

rodičov a iné, bližšie nešpecifikované problémy. Hlbšia analýza dát potvrdila, že za sledované obdobie bol najčastejším problémom nedostatok finančných prostriedkov. Avšak v roku 2004 patrili medzi závažné ťažkosti žiakov vážne ochorenie blízkej osoby a dlhodobá nezamestnanosť rodičov. V rokoch 2010 a 2023 sa medzi výrazné problémy oslovených žiakov zaradila časová zaneprázdnenosť rodičov a hádky v rodine. Je zrejmé, že za dané obdobie sa síce znížil počet opýtaných, ktorých rodičia boli nezamestnaní, avšak stúpol počet respondentov, ktorí vyrastajú v rodinách, kde rodičia nemajú na nič čas, prípadne sú vážne chorí, čo negatívne ovplyvňuje celkovú klímu v rodine.

Tabuľka 13 *Problémy, ktoré sa vyskytujú v rodinách respondentov*

Problémy v rodine	2004	2010	2023
vážna choroba	4,8	3,0	5,5
nedostatok finančných prostriedkov	12,8	6,5	10,0
dlhodobá nezamestnanosť rodičov	2,9	2,5	1,8
rodičia nemajú čas	6,7	4,4	7,6
hádky v rodine	5,9	4,1	6,0
fyzické násilie	0,6	0,2	0,8
rozvod rodičov	1,1	1,9	1,2
alkoholizmus	5,2	6,0	4,3
iné	0,4	2,2	0,8
v rodine nemáme veľké problémy	63,4	70,7	70,9

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

3. Vzťahy k rovesníkom

3.1 Vzťahy so spolužiakmi

Trieda je malá sociálna skupina, v ktorej vznikajú vzťahy medzi spolužiakmi. Môžu byť determinované pohlavím, vekom, správaním, príslušnosťou k určitej skupine a pod. Postavenie žiaka v triede vyjadruje, ako sa medzi spolužiakmi cíti, ako s nimi spolupracuje, zapája sa do vyučovania, rešpektuje názory iných a odráža aj jeho postoj ku škole a k učiteľom. Jeho pozíciu v triede môže ovplyvňovať aj prospech. Je možný predpoklad, že úspešný žiak môže mať v triede vysoké postavenie, pričom slabý žiak nebude kolektívom akceptovaný.[4] Viac ako polovica (51,8 %) opýtaných si so spolužiakmi rozumela veľmi dobre a kamarátili sa aj po skončení vyučovania. Asi 34,2 % respondentov malo s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale mimo školského prostredia uprednostňovali iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzalo dobre 8,5 % žiakov. Percento opýtaných považovalo vzťahy v triednom kolektíve za veľmi zlé, pretože im spolužiaci ubližovali a 4,5 % respondentov prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní. Podrobnejšia analýza dát ukázala, že 86,0 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne, avšak skoro každý desiaty (9,5 %) opýtaný si s rovesníkmi v triede nerozumel a 4,5 % respondentov si k nim nevytvorilo žiadny vzťah.

[4] Gavora, P.: Akí sú moji žiaci? Bratislava : Práca, 1999. ISBN 80-7094-335-1, s. 136.

So svojimi spolužiakmi si lepšie rozumeli chlapci (53,3 %, dievčatá: 50,4 %). Dievčatá (35,4 %, chlapci: 33,0 %) mali mimo školy aj iných kamarátov a kamarátky a častejšie než chlapci (7,7 %, dievčatá: 9,2 %) si so spolužiakmi nerozumeli. Šikanovanie v triednom kolektíve priznalo 1,3 % chlapcov a 0,7 % dievčat. Približne rovnakému počtu opýtaných (chlapci: 4,7 %, dievčatá: 4,3 %) boli rovesníci z triedy ľahostajní. Prezentované zistenia potvrdili, že vzťahy so spolužiakmi lepšie hodnotili chlapci (86,3 %, dievčatá: 85,8 %), pričom dievčatá (9,9 %, chlapci: 9,0 %) ich vo vyššej miere označili za zlé.

Priateľské vzťahy so spolužiakmi si vytvorili najmladší opýtaní. Kamarátom mimo školy dávali prednosť 16-roční respondenti. S väčšinou spolužiakov nevychádzali dobre žiaci vo veku 12 a 15 rokov. Šikanovanie zo strany spolužiakov pripustili najmä 13- a 14-roční respondenti. Ľahostajnosť voči spolužiakom deklarovali žiaci vo veku 17 a 18 rokov. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že s rovesníkmi v triede mali najlepšie vzťahy vybudované 16-roční opýtaní. So spolužiakmi si najmenej rozumeli žiaci vo veku 12, 14 a 15 rokov. Nezáujem deklarovali najmä žiaci vo veku 17 a 18 rokov. Je zrejmé, že vo vyšších ročníkoch štúdia v strednej škole sú mladí ľudia výraznejšie zaujatí riešením vlastnej budúcnosti. Vzťahy so spolužiakmi vnímajú ako menej podstatné a preferujú kamarátske vzťahy vytvorené na základe spoločných záujmov mimo školského prostredia, prípadne nadväzujú vzťahy s opačným pohlavím a hľadajú si priateľa alebo priateľku.

Tabuľka 14 *Vzťahy so spolužiakmi podľa veku*

Vzťahy so spolužiakmi	**12 rokov**	**13 rokov**	**14 rokov**	**15 rokov**	**16 rokov**	**17 rokov**	**18 rokov**
veľmi dobré	65,4	53,3	54,7	45,4	47,2	48,0	57,5
dobré	21,7	32,9	30,8	39,1	41,2	36,6	28,4
zlé	10,2	8,0	9,4	10,0	6,8	7,7	6,6
veľmi zlé	0,9	1,4	1,5	0,7	0,5	1,1	0,9
žiadne	1,8	4,4	3,6	4,8	4,3	6,6	6,6

Najlepšie vzťahy so spolužiakmi si vytvorili žiaci 1. ročníkov stredných škôl a 7. ročníkov základných škôl, zatiaľ čo najhoršie vzťahy v triednych kolektívoch boli zistené u deviatakov. Potvrdili sa zistenia, ktoré poukazovali na skutočnosť, že žiaci základných škôl nadväzujú vo vyššej miere vzťahy v triede a stávajú sa ich členmi. Stredoškoláci sú vo vzťahu k spolužiakom nezávislejší, pretože si budujú priateľské vzťahy s kamarátmi, s ktorými ich spájajú spoločné záujmy.

Tabuľka 15 *Vzťahy so spolužiakmi podľa ročníkov*

Vzťahy so spolužiakmi	**1. ročník SŠ**	**2. ročník SŠ**	**3. ročník SŠ**	**7. ročník ZŠ**	**8. ročník ZŠ**	**9. ročník ZŠ**
veľmi dobré	42,0	51,1	51,6	61,5	51,8	54,8
dobré	45,6	34,0	35,1	26,3	33,8	28,2
zlé	7,9	10,0	5,7	9,3	8,4	10,0
veľmi zlé	0,4	0,3	1,4	0,8	1,5	1,6
žiadne	4,1	4,6	6,2	2,1	4,5	5,4

So spolužiakmi si lepšie rozumeli gymnazisti (56,8 %, SOŠ: 44,0 %). Žiaci stredných odborných škôl vo vyššej miere uprednostňovali iných kamarátov (SOŠ: 41,6 %, G: 32,7 %), so spolužiakmi si častejšie nerozumeli (SOŠ: 8,6 %, G: 5,7 %), alebo sa o nich ani nezaujímali (SOŠ: 5,2 %, G: 3,9 %). Šikanovanie v triednych kolektívoch priznal približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 5,7 %, G: 5,1 %). Zistené dáta ukázali, že gymnazisti mali v triedach vytvorené lepšie vzťahy než žiaci stredných odborných škôl, ktorí častejšie priznávali nezhody medzi spolužiakmi.

So spolužiakmi sa stretávali v triede aj po vyučovaní mladí obyvatelia Bratislavského a Trnavského kraja. Priateľstvo s rovesníkmi mimo školského prostredia preferovali opýtaní žijúci v Nitrianskom, Prešovskom a v Košickom kraji. So spolužiakmi si nerozumeli respondenti z Trenčianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja. Prejavy šikanovania triednom kolektíve zažili v najvyššej miere žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trenčianskom a v Prešovskom kraji. Názor, že spolužiaci sú im ľahostajní, prezentovali najčastejšie opýtaní s trvalým bydliskom v Trenčianskom a v Prešovskom kraji. Uvedené zistenia potvrdili, že so spolužiakmi si najlepšie rozumeli žiaci z Nitrianskeho kraja a najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji.

Tabuľka 16 *Vzťahy so spolužiakmi podľa kraja*

Vzťahy so spolužiakmi	**BA**	**TT**	**TN**	**NR**	**ZA**	**BB**	**PO**	**KE**
veľmi dobré	55,2	57,0	51,0	53,0	50,8	50,2	45,7	50,6
dobré	31,5	31,6	30,3	37,9	33,4	34,6	37,2	37,2
zlé	9,7	6,4	10,3	6,7	9,8	9,4	8,8	7,1
veľmi zlé	1,1	0,9	2,1	0,9	0,4	0,3	1,9	0,8
žiadne	2,5	4,1	6,3	1,5	5,6	5,5	6,4	4,3

Opýtaní žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, sa vo vyššom počte kamarátili so spolužiakmi v triede i po vyučovaní (dobré vzťahy: 53,5 %, zlé vzťahy: 30,8 %). Rovesníkov mimo školského prostredia uprednostňovali respondenti z rodín, kde kladné vzájomné vzťahy chýbali (38,4 %, dobré vzťahy: 34,0 %). Títo žiaci si so spolužiakmi vo výrazne vyššej miere nerozumeli (zlé vzťahy: 18,6 %, dobré vzťahy: 7,5 %), boli šikanovaní (zlé vzťahy: 2,9 %, dobré vzťahy: 0,9 %), prípadne sa o nich vôbec nezaujímali (zlé vzťahy: 9,3 %, dobré vzťahy: 4,1 %). Zo zistených údajov je zrejmé, že žiaci, ktorí si s rodičmi rozumeli, vychádzali omnoho lepšie so spolužiakmi než opýtaní, ktorí nemali v rodinách vybudované dobré medziľudské vzťahy. Potvrdilo sa, že pokiaľ dieťa nedostane v rodine potrebnú citovú podporu, nevie si neskôr vybudovať dobré vzťahy ani k osobám, s ktorými žije vo svojom širšom okolí.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistení ukázala, že so spolužiakmi sa v triede aj po vyučovaní častejšie stretávali žiaci základných škôl. Stredoškoláci uprednostňovali kamarátov mimo školského prostredia. S rovesníkmi v triede si vo vyššej miere

nerozumeli žiaci základných škôl, ktorých spolužiaci aj častejšie šikanovali. Približne rovnaký počet opýtaných sa o rovesníkov v triede nezaujímal. Z uvedeného vyplynulo, že stredoškoláci si so spolužiakmi lepšie rozumeli než žiaci základných škôl, ktorí si vo vyššej miere nevedeli nájsť svoje miesto v triednom kolektíve. Príčinou týchto zistení môžu byť problémy spojené s dospievaním, kedy sa adolescent začína odpútavať od svojich rodičov a snaží sa nájsť si kamarátov, ktorí by ho prijali medzi seba, akceptovali a uznávali.

Graf 4 *Vzťahy so spolužiakmi podľa typu školy*

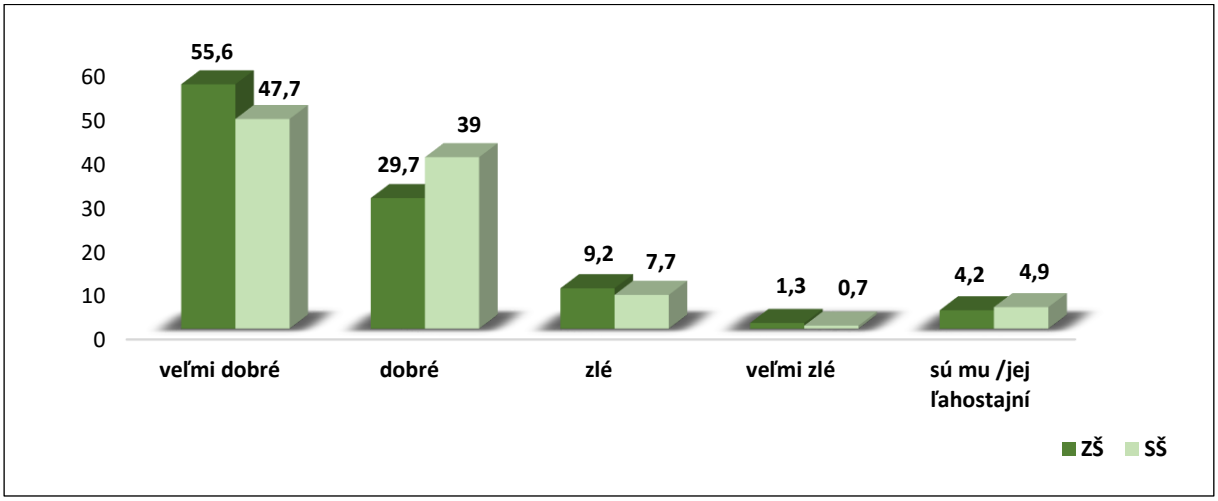

Porovnanie údajov za roky 2005, 2010, 2018 a 2023

Zistené údaje potvrdili, že od roku 2005 sa znížil počet opýtaných, ktorí mali so spolužiakmi vytvorené dobré vzťahy. Mierne klesol počet respondentov, ktorí si hľadali kamarátov mimo školského prostredia. Zároveň stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali s rovesníkmi v triede vytvorené dobré vzťahy. Na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorým boli ich spolužiaci ľahostajní. Výsledky výskumu ukázali, že od roku 2005 sústavne mierne klesal opýtaných, ktorí si s rovesníkmi v triede rozumeli a zvyšoval sa počet žiakov, ktorí tieto vzťahy hodnotili negatívne. Zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa o svojich spolužiakov nezaujímali. Tieto výsledky výskumu potvrdili skutočnosť, že vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2005 zhoršili. Aj tieto zistenia poukazujú na fakt, že negatívne vzťahy a násilie, ktoré v našej spoločnosti narastajú, a to aj v školskom prostredí, je veľmi aktuálny problém súčasnej doby.

Tabuľka 17 *Komparácia údajov za roky 2005, 2010, 2018 a 2023*

Vzťahy so spolužiakmi	2005	2010	2018	2023
veľmi dobré, kamarátia sa aj mimo školy	55,4	54,6	46,6	51,7
dobré, ale mimo školy má iných kamarátov	36,5	34,8	40,3	34,3
s väčšinou spolužiakov si nerozumie	4,0	6,6	7,9	8,5
spolužiaci mu/jej ubližujú	0,6	1,0	1,9	1,0
spolužiaci sú mu/jej ľahostajní	3,5	3,0	3,3	4,5

3.2 Vzťahy s rovesníkmi

Rovesnícka skupina je prirodzenou formou života detí a mládeže. Charakterizuje ju nielen veková a názorová blízkosť, ale i spôsob správania, postoje a uznávané hodnoty. V rovesníckej skupine získajú členovia nielen spoločné zážitky, možnosť sebarealizácie, ale i pocit akceptácie, rovnoprávnosti a nezávislosti od dospelých.[5] Až 81,2 % opýtaných malo viac dobrých priateľov a 16,2 % respondentov si vytvorilo priateľstvo len s jednou osobou. Asi 2,6 % žiakov nemalo priateľov a svoj voľný čas prežívali osamote.

Viac kamarátov si našlo 83,4 % chlapcov a 79,3 % dievčat. Dievčatá (18,7 %, chlapci: 13,4 %) častejšie nadviazali priateľský vzťah s jednou blízkou osobou, pričom bez kamarátov vyrastali vo vyššej miere chlapci (3,2 %, dievčatá: 2,0 %). Prezentované zistenia ukázali, že chlapci boli spoločenskejší než dievčatá.

S vyšším počtom osôb sa kamarátili opýtaní vo veku 12, 13 a 18 rokov. Osobné vzťahy iba s jednou osobou udržiavali respondenti vo veku 15 a 17 rokov. Svoj voľný čas bez rovesníkov prežívali najčastejšie 17-roční žiaci. Uvedené údaje potvrdili, že respondenti vo veku 12, 13 a 18 rokov udržiavali priateľské vzťahy s vyšším počtom osôb, zatiaľ čo opýtaní vo veku 15 rokov sa citovo naviazali iba na jedného rovesníka. Samota vyhovovala najmä 17-ročným žiakom.

Tabuľka 18 *Vzťahy s rovesníkmi podľa veku*

Vzťahy	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
má viac kamarátov	84,3	84,1	81,5	78,4	81,4	77,2	84,0
má jedného kamaráta	13,4	14,3	16,4	18,6	15,6	18,8	13,2
nemá kamarátov	2,3	1,6	2,1	3,0	3,0	4,0	2,8

Najviac kamarátov mali siedmaci, deviataci sa snažili vytvoriť si vzťah len k jednej osobe. Samota vyhovovala najmä prvákom. Je zrejmé, že mladší žiaci sa častejšie kamarátili s rovesníkmi, s ktorými sa stretli v triede, alebo vo svojom okolí. Najväčšie problémy začleniť sa do partie rovesníkov mali žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Príčinou môže byť zmena typu školy. S rovesníkmi, s ktorými sa kamarátili v základnej škole sa už stretávali menej a v strednej škole si ešte nestačili nájsť nových kamarátov.

Tabuľka 19 *Vzťahy s rovesníkmi podľa ročníkov*

Vzťahy	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
má viac kamarátov	77,8	81,1	81,1	85,3	82,5	80,0
má jedného kamaráta	17,6	16,1	15,7	12,7	15,4	18,9
nemá kamarátov	4,6	2,8	3,2	2,0	2,1	1,1

Viacerých kamarátov si našli gymnazisti (84,8 %, SOŠ: 77,9 %), žiaci stredných odborných škôl si častejšie vytvorili priateľský vzťah len s jednou osobou (SOŠ: 18,5 %, G: 13,0 %), alebo prežívali svoj voľný čas osamote (SOŠ: 3,6 %, G: 2,2 %).

[5] Kraus, B.: Základy sociální pedagogiky. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3, s.89-90.

Priateľské vzťahy s viacerými ľuďmi udržiavali častejšie respondenti žijúci v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Respondenti z najmenších obcí dávali vo vyššej miere než ostatní prednosť len jednej osobe. Žiadnych priateľov nemali žiaci s trvalým bydliskom v mestách od 10 001 do 100 000 obyvateľov. Zistené údaje potvrdili, že respondenti žijúci v najväčších mestách mali najviac kamarátov, zatiaľ čo jedného priateľa si našli respondenti z najmenších aglomeračných jednotiek. Voľný čas osamote prežívali najčastejšie žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách od 10 001 do 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 20 *Vzťahy s rovesníkmi podľa veľkosti bydliska*

Vzťahy	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
má viac kamarátov	79,0	80,7	82,7	82,6	82,6
má jedného kamaráta	18,5	17,0	14,2	14,0	16,0
nemá kamarátov	2,5	2,3	3,1	3,4	1,4

S vyšším počtom osôb sa kamarátili respondenti z Trnavského kraja. Blízky vzťah s jednou osobou uprednostnili žiaci s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji, ktorí zároveň vo vyššom počte než ostatní prežívali svoj voľný čas bez spoločnosti rovesníkov. Tieto údaje potvrdili, že respondenti žijúci v Trnavskom kraji udržiavali priateľské vzťahy s vyšším počtom osôb, zatiaľ čo opýtaní pochádzajúci z Prešovského kraja sa citovo naviazali iba na jedného rovesníka, prípadne prežívali svoj voľný čas bez spoločnosti kamarátov.

Tabuľka 21 *Vzťahy s rovesníkmi podľa kraja*

Vzťahy	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
má viac kamarátov	80,3	87,7	80,0	84,5	79,0	81,9	77,0	77,2
má jedného kamaráta	16,8	10,2	16,9	13,0	18,7	16,5	19,2	19,7
nemá kamarátov	2,9	2,1	3,1	2,5	2,3	1,6	3,8	3,1

Veľa priateľov mali najčastejšie opýtaní žijúci v úplných rodinách (84,1 %, doplnené rodiny: 74,1 %, neúplné rodiny: 76,3 %). Respondentom pochádzajúcim z doplnených rodín viac vyhovoval vzťah len s jednou blízkou osobou (doplnené rodiny: 21,3 %, úplné rodiny: 13,7 %, neúplné rodiny: 20,5 %) a zároveň vo vyššej miere než ostatní trávili svoj voľný čas osamote (doplnené rodiny: 4,6 %, úplné rodiny: 2,2 %, neúplné rodiny: 3,2 %). Prezentované zistenia ukázali, že opýtaní vyrastajúci s obidvomi vlastnými rodičmi boli spoločenskejší než respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku.

Vyšší počet priateľov si našli opýtaní vyrastajúci v rodinách, kde prevládali dobré vzájomné vzťahy (82,6 %, zlé vzťahy: 64,9 %). Žiaci z rodín, kde si rodičia a deti nerozumeli, si častejšie vytvorili vzťah len k jednej osobe (zlé vzťahy: 26,9 %, dobré vzťahy: 15,2 %), prípadne prežívali svoj voľný čas bez spoločnosti rovesníkov (zlé vzťahy: 8,2 %, dobré vzťahy: 2,2 %).

Respondenti, ktorí mali viac kamarátov (90,8 %, má jedného kamaráta: 69,4 %, nemá kamarátov: 41,3 %) si omnoho lepšie rozumeli aj so svojimi spolužiakmi. Opýtaní, ktorí nemali žiadnych priateľov, vo výrazne vyššej miere hodnotili

vzťahy v triede negatívne (nemá kamarátov: 30,1 %, má jedného kamaráta: 21,7 %, má viac kamarátov: 6,4 %), prípadne im boli spolužiaci ľahostajní (nemá kamarátov: 28,6 %, má jedného kamaráta: 8,9 %, má viac kamarátov: 2,8 %). Z uvedených údajov vyplynulo, že žiaci, ktorí si vedeli nájsť viac kamarátov, si so spolužiakmi rozumeli omnoho lepšie než rovesníci, ktorí nemali žiadnych priateľov.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl mali viac kamarátov. Stredoškoláci si vo vyššom počte vytvorili priateľský vzťah iba s jednou osobou alebo prežívali svoj voľný čas bez spoločnosti rovesníkov. Zistené výsledky výskumu potvrdili, že žiaci základných škôl inklinovali k vyššiemu počtu priateľov, zatiaľ čo stredoškoláci častejšie nadväzovali kamarátstva iba s jednou osobou, prípadne prežívali svoj voľný čas osamote.

Graf 5 *Vzťahy s rovesníkmi podľa typu školy*

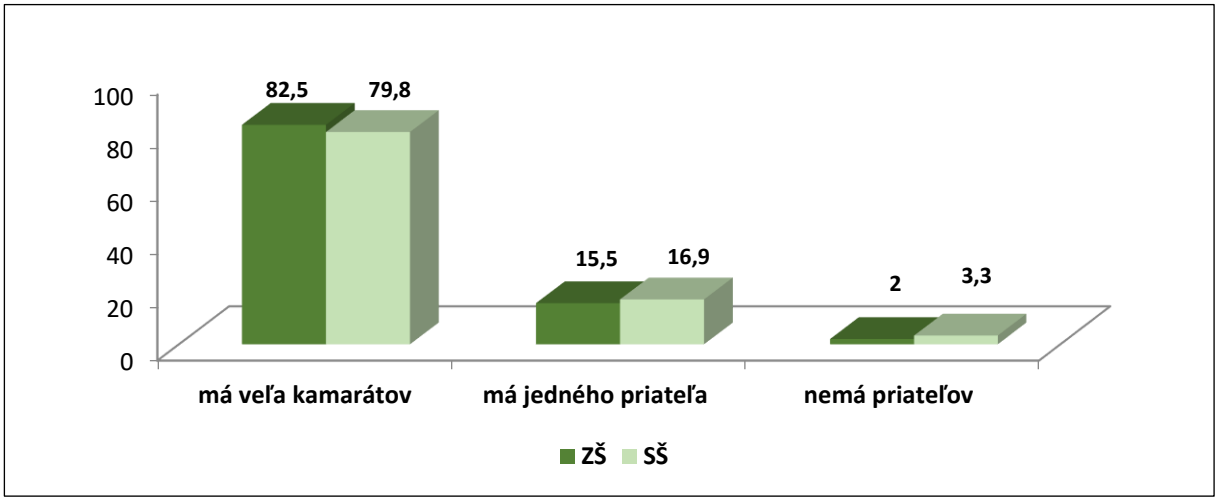

Porovnanie údajov za roky 2014, 2020 a 2023

Komparácia údajov so zisteniami z roku 2014 ukázala, že klesol počet respondentov, ktorí mali viac priateľov a stúpol počet opýtaných, ktorí si vytvorili priateľský vzťah k jednej osobe. Zároveň sa zvýšil aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali žiadnych kamarátov a svoj voľný čas prežívali osamote. Z uvedeného vyplynulo, že za sledované obdobie sa zmenili vzťahy respondentov k rovesníkom. Opýtaní si častejšie budovali vzťahy len s jedným priateľom alebo priateľkou a zvýšil sa aj počet oslovených žiakov, ktorí boli sami, pretože nemali žiadneho kamaráta.

Tabuľka 22 *Komparácia údajov za roky 2014, 2020 a 2023*

Vzťahy s rovesníkmi	2014	2020	2023
má viac kamarátov	93,0	82,7	81,2
má jedného kamaráta/kamarátku	5,6	13,9	16,2
nemá žiadnych kamarátov	1,4	3,4	2,6

4. Postoje kamarátov k fajčeniu tabakových výrobkov, konzumácii alkoholu a k užívaniu nelegálnych drog

V období dospievania zohráva rovesnícka skupina významnú úlohu pri formovaní osobnosti jednotlivca, a preto je mladý človek často ochotný podliehať aj jej negatívnemu vplyvu. Významným faktorom pri experimentovaní s legálnymi a nelegálnymi drogami je pocit spolupatričnosti a strach z neprijatia v partii kamarátov.[6] Zistené výsledky výskumu ukázali, že respondenti sa najčastejšie dostali do kontaktu s rovesníkmi, ktorí patrili k **častým fajčiarom** (26,9 %). Necelá pätina (16,9 %) žiakov mala kamarátov, ktorí konzumovali vo zvýšenej miere alkoholické nápoje a často sa opíjali (13,9 %). Najmenej, 3,5 % opýtaných sa priatelili s rovesníkmi, ktorí užívali vo vyššom počte nelegálne drogy.

Graf 6 *Skúsenosti kamarátov s fajčením tabakových výrobkov, konzumáciou alkoholu a drog*

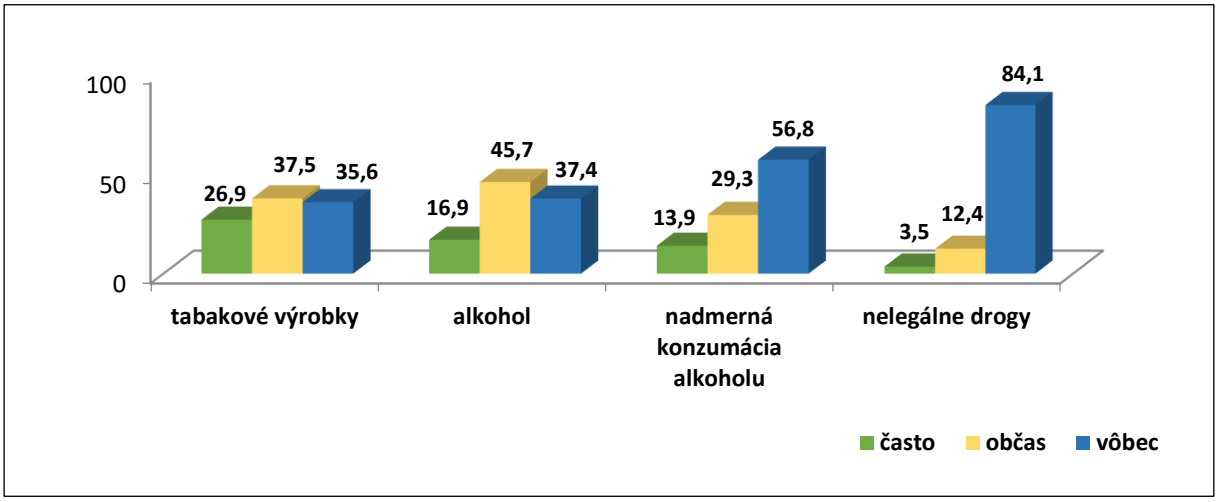

Až necelá polovica žiakov udržiavala kamarátske vzťahy s rovesníkmi, ktorí **občas pili alkohol** (45,7 %) a približne tretina opýtaných sa vyjadrila, že ich priatelia si niekedy zapálili cigaretu (37,5 %), alebo sa opili (29,3 %). Len 12,4 % respondentov pripustilo, že ich kamaráti občas užili zakázané návykové látky.

Asi 84,1 % oslovených žiakov malo priateľov, ktorí **návykové látky nikdy nevyskúšali** a viac než polovica (56,8 %) opýtaných si vybudovala vzťah s rovesníkmi, ktorí sa nikdy neopili. Asi tretina kamarátov nepoznala pocit navodený konzumáciou alkoholických nápojov (37,4 %) a fajčením cigariet (35,6 %). Zistené údaje potvrdili, že respondenti sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, pili alkoholické nápoje, prípadne sa po ich konzumácii opili, pričom v najnižšej miere udržiavali priateľské vzťahy s osobami, ktoré užívali nelegálne drogy.

[6] Rojková, Z.: Situačno-motivačné faktory alkoholového správania. Koncept – meranie – overovanie. Trnava : UCM, 2016. ISBN 978-8105-801-1, s. 22.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že žiaci stredných škôl vo výrazne vyššom počte udržiavali priateľské kontakty s osobami, ktoré **často** fajčili tabakové výrobky, pili alkohol, opili sa a vo zvýšenej miere užívali aj návykové látky. Stredoškoláci mali omnoho častejšie kamarátov, ktorí si občas zapálili cigaretu, pili alkoholické nápoje, niekedy sa opili, prípadne občas užívali nelegálne drogy. Žiaci základných škôl si vo vyššej miere našli priateľov, ktorí nefajčili, nepili alkoholické nápoje, nikdy sa neopili, ani neskúšali nelegálne drogy. Zistenia ukázali, že priateľské vzťahy s rovesníkmi, ktorí užívali legálne a nelegálne drogy častejšie udržiavali stredoškoláci než žiaci základných škôl. U žiakov základných škôl bol vo všetkých skupinách zaznamenaný najvyšší počet kamarátov, ktorí nikdy neužili legálne a nelegálne látky.

Graf 7 *Postoje kamarátov k užívaniu legálnych a nelegálnych drog*

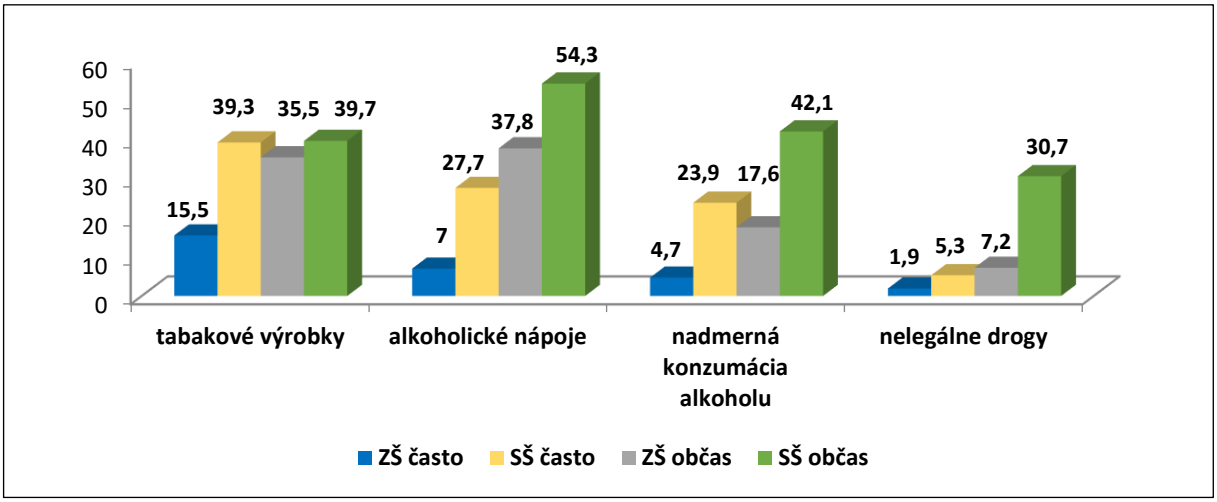

5. Fajčenie tabakových výrobkov

Fajčenie tabaku vo veľkej miere prispieva k vzniku závažných kardiovaskulárnych, pľúcnych a rakovinových ochorení s vysokou úmrtnosťou.[7] Na Slovensku platí zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Jeho úlohou je ochrániť pred následkami fajčenia nielen osoby, ktoré nefajčia, ale i deti, mládež a tehotné ženy. Zakázaný je nielen predaj tabakových výrobkov osobám mladším ako 18 rokov, ale aj reklama na tieto výrobky. I napriek všetkým uvedeným opatreniam je zrejmé, že mnoho detí a mladých ľudí sa dostane k cigaretám bez väčších problémov. Negatívny príklad rodičov a zvedavosť detí patria k silným motivačným faktorom pre experimentovanie s tabakovými výrobkami. Výsledky výskumu ukázali, že denne fajčilo tabakové výrobky 7,9 % respondentov a občas si zapálilo cigaretu 6,7 % opýtaných. K nefajčiarom patrilo až 85,4 % žiakov. Viac než tretina (37,1 %) respondentov z tejto skupiny už v minulosti fajčenie vyskúšala, pričom cigarety nikdy neochutnala len necelá polovica (48,3 %) oslovených žiakov.

[7] Kaščáková, N.: Poruchy užívania nikotínu v kontexte životných stresov. In: Sociálna prevencia č.1/2023, ročník 18, Bratislava : Národné osvetové centrum, 2023. ISSN 1336 9679, s. 5.

Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (dievčatá: 8,1 %, chlapci: 7,7 %) fajčil každý deň. Občas si zapálili cigaretu častejšie chlapci (7,1 %, dievčatá: 6,4 %). K nefajčiarom patrilo 85,2 % chlapcov a 85,5 % dievčat. Medzi chlapcami a dievčatami boli zistené len veľmi malé rozdiely.

Najstarší respondenti patrili vo vyššej miere nielen k častým, ale aj k občasným fajčiarom. Najvyšší počet nefajčiarov bol zistený u respondentov vo veku 12 a 13 rokov. Ukázalo sa, že zároveň so zvyšujúcim sa vekom respondentov stúpal aj počet fajčiarov. Pomerne vysoký nárast žiakov, ktorí fajčili, bol zistený v skupine 15- až 18-ročných respondentov. Bolo by dobré venovať pozornosť preventívnym aktivitám zameraným proti fajčeniu najmä v tejto vekovej skupine žiakov.

Tabuľka 23 *Fajčenie tabakových výrobkov podľa veku*

Fajčenie tabakových výrobkov	**12 rokov**	**13 rokov**	**14 rokov**	**15 rokov**	**16 rokov**	**17 rokov**	**18 rokov**
denne	0	1,4	5,2	12,1	12,6	11,7	15,1
občas	1,4	5,5	5,8	8,8	7,3	8,5	10,4
nefajčí	98,6	93,1	89,0	79,1	80,1	79,8	74,5

Žiaci stredných odborných škôl fajčili vo vyššej miere denne (SOŠ: 13,8 %, G: 9,6 %), aj občas (SOŠ: 8,4 %, G: 6,8 %). Nefajčilo až 83,6 % gymnazistov a 77,8 % žiakov stredných odborných škôl. Uvedené zistenia potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl fajčili tabakové výrobky výrazne častejšie než gymnazisti. Zistené údaje potvrdili, že preventívne aktivity a programy zamerané na elimináciu fajčenia by bolo potrebné realizovať najmä v stredných odborných školách.

K pravidelným fajčiarom patrili žiaci žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Najvyšší počet občasných fajčiarov tabakových výrobkov bol zaznamenaný v najmenších obciach. K nefajčiarom patrili opýtaní s trvalým bydliskom vo veľkomestách. Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine respondentov pochádzajúcich z najmenších obcí a z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. V najnižšom počte patrili k fajčiarom žiaci žijúci v mestách s počtom vyšším než 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 24 *Fajčenie tabakových výrobkov podľa veľkosti bydliska*

Fajčenie tabakových výrobkov	**Menej než 2 000**	**Od 2 001 do 10 000**	**Od 10 001 do 50 000**	**Od 50 001 do 100 000**	**Viac než 100 000**
denne	9,3	6,4	7,8	11,7	4,2
občas	8,4	6,7	6,5	5,4	3,8
nefajčí	82,3	86,9	85,7	82,9	92,0

Najvyšší počet pravidelných fajčiarov pochádzal z Nitrianskeho a z Košického kraja. Najvyšší počet príležitostných fajčiarov bol zaznamenaný v skupine žiakov v Prešovskom kraji. K nefajčiarom patrili respondenti v Bratislavskom a v Žilinskom kraji. Z prezentovaných dát vyplynulo, že najviac pravidelných fajčiarov a najnižší počet nefajčiarov pochádzal z Nitrianskeho kraja. Najlepšia

situácia bola zaznamenaná u respondentov s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Žilinskom kraji.

Tabuľka 25 *Fajčenie tabakových výrobkov podľa kraja*

Fajčenie tabakových výrobkov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
denne	4,7	6,4	8,6	10,4	6,2	7,1	9,1	10,6
občas	5,7	5,8	5,5	7,6	5,6	6,8	9,4	7,1
nefajčí	89,6	87,8	85,9	82,0	88,2	86,1	81,5	82,3

K pravidelným (doplnené rodiny: 12,5 %, úplné rodiny: 6,8 %, neúplné rodiny: 9,6 %), aj občasným fajčiarom (doplnené rodiny: 11,4 %, úplné rodiny: 5,6 %, neúplné rodiny: 8,6 %) patrili respondenti žijúci v doplnených rodinách. Tabakové výrobky nefajčili najmä žiaci vyrastajúci v úplných rodinách (87,6 %, neúplné rodiny: 81,8 %, doplnené rodiny: 76,1 %). Uvedené zistenia ukázali, že k fajčiarom najčastejšie patrili opýtaní z doplnených rodín. V skupine respondentov z úplných rodín bol zistený najvyšší počet nefajčiarov a najmenej fajčiarov.

Výrazne vyšší počet nielen pravidelných (zlé vzťahy: 20,3 %, dobré vzťahy: 7,0 %), ale aj príležitostných fajčiarov (zlé vzťahy: 16,3 %, dobré vzťahy: 5,9 %) a omnoho nižší počet nefajčiarov (zlé vzťahy: 63,4 %, dobré vzťahy: 87,1 %) bol evidovaný v skupine žiakov, ktorí nemali v rodinách vytvorené dobré vzájomné vzťahy. Na základe uvedených údajov možno konštatovať, že v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy, mali deti omnoho menší záujem o experimentovanie s tabakovými výrobkami.

Respondenti, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom (74,6 %, fajčí občas: 46,2 %, nefajčí: 20,2 %) sa výrazne častejšie než ostatní priatelili s osobami, ktoré tiež často fajčili. Kamarátov, ktorí si zapálili cigaretu občas, mali najčastejšie žiaci, ktorí rovnako patrili k príležitostným fajčiarom (47,7 %, fajčí často: 20,2 %, nefajčí: 39,0 %). S nefajčiarmi udržiavali priateľské kontakty respondenti, ktorí taktiež nefajčili (40,8 %, fajčí často: 5,2 %, fajčí občas: 6,2 %). Tieto zistenia ukázali, že žiaci, ktorí fajčili tabakové výrobky, sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí tiež patrili k fajčiarom, či už pravidelným alebo príležitostným. Opýtaní, ktorí nefajčili, udržiavali najčastejšie kamarátske vzťahy s osobami, ktoré patrili k nefajčiarom. Zistené údaje dokumentujú vplyv rovesníckej skupiny na jedinca a jeho snahu prispôsobiť sa kolektívu.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškoláci patrili vo výrazne vyššej miere nielen k pravidelným, ale i k príležitostným fajčiarom. Nefajčilo až 90,9 % žiakov základných škôl a 79,3 % stredoškolákov.

Graf 8 *Fajčenie tabakových výrobkov podľa typu školy*

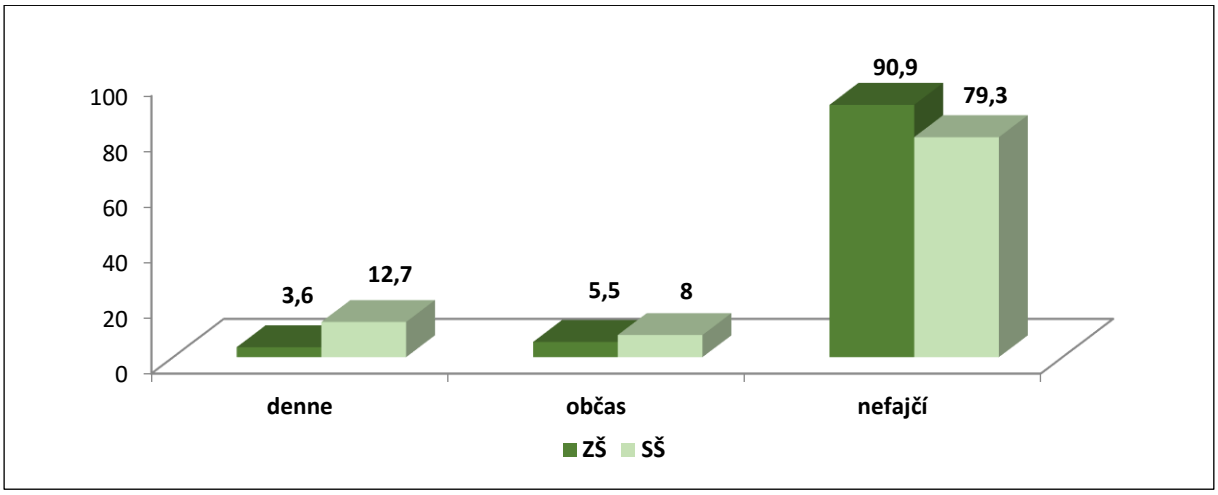

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát zameraných na zmapovanie situácie v oblasti fajčenia tabakových výrobkov u žiakov základných a stredných škôl ukázala, že od roku 2001 klesol počet opýtaných, ktorí fajčili každý deň. Zároveň bolo zistené aj výraznejšie zníženie počtu respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len príležitostne. Za sledované obdobie bol zaznamenaný nárast počtu nefajčiarov. Komparácia tohtoročných výsledkov so zisteniami z predchádzajúcich rokov ukázala, že najviac pravidelných fajčiarov bolo zaznamenaných v roku 2012, pričom počet opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili len občas, kulminoval v rokoch 2001 a 2003. Na základe zistených údajov je zrejmé, že od roku 2001 klesol počet opýtaných, ktorí patrili k fajčiarom, či už pravidelným alebo príležitostným a stúpol počet nefajčiarov. Oproti zisteniam z roku 2001 je teda súčasná situácia lepšia.

Tabuľka 26 *Komparácia údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Fajčenie tabakových výrobkov	**2001**	**2003**	**2009**	**2012**	**2018**	**2019**	**2023**
denne	12,7	13,9	15,4	17,0	8,5	13,5	7,9
občas	13,2	13,3	9,7	9,5	6,4	10,8	6,7
nefajčí	74,1	72,8	74,9	73,5	85,1	75,7	85,4

5.1 Počet cigariet

Na túto otázku odpovedali len respondenti (336-13,8 %), ktorí patrili k pravidelným alebo k občasným fajčiarom. Žiaci základných a stredných škôl, ktorí fajčili denne, uvádzali najfrekventovanejšiu spotrebu 3 (15,1 %), 5 (21,5 %) alebo 10 cigariet (17,2 %). Tí, ktorí si cigaretu zapálili len občas, vyfajčili najčastejšie 2 (12,7 %), 5 (32,7 %) alebo 10 (12,0 %) cigariet týždenne. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že v skupine pravidelných fajčiarov bol zistený vyšší počet opýtaných, ktorí vyfajčili 3, 6, 8, 10 a 15 cigariet denne. V podsúbore respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len občas, bol evidovaný vyšší počet žiakov, ktorí mali spotrebu 1, 2, 8, 5 a 12 cigariet týždenne. Počet 4, 7 alebo 14 cigariet vyfajčili iba opýtaní, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom.

V skupine opýtaných, ktorí fajčili **každý deň**, vyfajčila viac než polovica (57,0 %) žiakov menej než 5 cigariet denne a viac než tretina mala dennú spotrebu od 6 do 10 cigariet. Asi 11,3 % respondentov vyfajčilo každý deň 11 cigariet a viac. V podsúbore **príležitostných fajčiarov** malo až 72,0 % opýtaných spotrebu menej než 5 cigariet za týždeň. Asi štvrtina (23,3 %) žiakov vyfajčila za dané obdobie od 6 do 10 cigariet a 4,7 % respondentov priznalo, že za týždeň vyfajčili až 11 cigariet a viac. Zistenia ukázali, že mnohí respondenti uvádzali vzhľadom na ich vek vysokú dennú spotrebu cigariet, preto je zrejmé, že sa u nich vytvorila závislosť od nikotínu. Toto zistenie je zarážajúce i z právneho hľadiska, pretože podľa platnej legislatívy by sa deti do 18 rokov nemali k cigaretám dostať.

V skupine **pravidelných fajčiarov** fajčila viac než polovica opýtaných menej než 5 cigariet denne. Dennú spotrebu od 6 do 10 cigariet mal približne rovnaký počet žiakov, pričom 11 a viac cigariet denne vyfajčili vo vyššej miere chlapci.

V skupine **príležitostných fajčiarov** mali chlapci prevahu v skupine opýtaných, ktorí vyfajčili nielen menej než 5 cigariet, ale i od 6 do 10 cigariet týždenne. Týždennú spotrebu 11 cigariet a viac mali vo vyššej miere dievčatá. Uvedené údaje potvrdili, že v skupine pravidelných i príležitostných fajčiarov vyfajčil najvyšší počet opýtaných v obidvoch skupinách od 5 do 10 cigariet. Zároveň so stúpajúcim počtom cigariet klesal počet opýtaných, ktorí uvádzali túto spotrebu cigariet.

Tabuľka 27 *Počet cigariet vo vzťahu k frekvencii fajčenia a k pohlaviu*

Počet cigariet	Fajčí denne		Fajčí občas	
	chlapci	dievčatá	chlapci	dievčatá
menej než 5 cigariet	56,1	57,3	72,6	71,4
od 6 do 10 cigariet	31,7	32,0	26,0	20,8
11 cigariet a viac	12,2	10,7	1,4	7,8

V skupine **pravidelných fajčiarov** vyfajčila denne menej než 5 cigariet viac než polovica žiakov základných škôl aj stredoškolákov. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl uvádzal dennú spotrebu od 6 do 10 cigariet. V skupine opýtaných, ktorí vyfajčili každý deň 11 cigariet a viac, mali miernu prevahu žiaci základných škôl. V podsúbore **občasných fajčiarov**, ktorí vyfajčili menej než 5 cigariet týždenne, bol zistený vyšší počet žiakov základných škôl. Stredoškoláci častejšie uvádzali spotrebu od 6 do 10 cigariet za týždeň a približne rovnaký počet opýtaných mal za dané obdobie spotrebu 11 cigariet a viac. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl mali mierne vyššiu spotrebu cigariet než stredoškoláci. Aj keď zistené rozdiely nie sú veľké, považujeme tento údaj vzhľadom na vek respondentov a zdravotné riziká, ktoré fajčenie cigariet prináša, za negatívny.

Tabuľka 28 *Počet cigariet vo vzťahu k frekvencii fajčenia a k typu školy*

Počet cigariet	Fajčí denne		Fajčí občas	
	ZŠ	SŠ	ZŠ	SŠ
menej než 5 cigariet	56,1	57,2	74,2	70,5
od 6 do 10 cigariet	31,7	31,8	21,0	25,0
11 cigariet a viac	12,2	11,0	4,8	4,5

5.2 Vek pri získavaní prvých skúseností s fajčením cigariet

Na otázku, v akom veku po prvýkrát experimentovali s tabakovými výrobkami, odpovedalo 1 234 (50,8 %) opýtaných, ktorí už fajčenie cigariet vyskúšali. Najnižší zistený vek bol 6 rokov (0,8 %), najčastejšie fajčenie skúšali vo veku 12 (19,6 %), 13 (16,0 %), 14 (15,0 %) a 16 rokov (13,6 %). Vo veku nižšom ako 10 rokov vyskúšalo tabakové výrobky 93 (4,2 %) opýtaných, 9,0 % si po prvýkrát zapálilo cigaretu vo veku 10 rokov, 7,7 % vo veku 11 rokov a 13,8 % skúsilo cigarety vo veku 12 rokov. Len 6,6 % žiakov experimentovalo s fajčením vo veku 16 rokov a v skupine 17- (2,9 %) a 18-ročných (0,6 %) respondentov bol zistený ešte nižší počet. Zistenia ukázali, že experimentovať s fajčením tabakových výrobkov začínali najčastejšie deti vo veku od 12 až 15 rokov. Odborníci upozorňujú, že s preventívnymi aktivitami, prispôsobenými veku a schopnostiam detí, treba začať už v predškolskom veku. Avšak je potrebné, aby aplikované programy boli overené a realizoval ich vyškolený personál.

Chlapci najčastejšie skúšali fajčiť vo veku 12 rokov, dievčatá uvádzali najmä vek 13 rokov. Dievčatá mali viac skúseností s fajčením tabakových výrobkov vo veku 12, 13, 14, 15 a 16 rokov. Vo veku 6, 7, 9 a 10 rokov boli v tejto oblasti aktívnejší chlapci. Vo veku 5, 8, 11, 17 a 18 rokov experimentovali s cigaretami v približne rovnakej miere chlapci aj dievčatá. Možno konštatovať, že chlapci skúšali fajčenie tabakových výrobkov v nižšom veku než dievčatá.

Tabuľka 29 *Vek pri prvom experimentovaní s fajčením cigariet podľa pohlavia*

Vek pri prvom experimentovaní s cigaretami	Chlapci	Dievčatá
5 rokov	0,3	0,5
6 rokov	1,7	0
7 rokov	2,4	0,6
8 rokov	1,4	1,7
9 rokov	4,5	1,8
10 rokov	11,5	3,6
11 rokov	10,5	11,1
12 rokov	18,9	21,9
13 rokov	18,4	22,0
14 rokov	14,7	15,8
15 rokov	9,8	13,4
16 rokov	3,8	6,1
17 rokov	1,7	1,4
18 rokov	0,2	0,2

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl najčastejšie experimentovali s fajčením tabakových výrobkov vo veku 12 rokov, stredoškoláci ako 14-roční. Žiaci základných škôl viac experimentovali s fajčením cigariet vo veku 5, 6, 9, 10, 11, 12 a 13 rokov. Vo veku 14 a 15 rokov mali viac takýchto skúseností stredoškoláci. Vo veku 16, 17 a 18 rokov fajčili cigarety len stredoškoláci. Vo veku 7 a 8 rokov skúšal fajčenie približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl. Zo zistení vyplynulo, že žiaci základných škôl skúšali fajčenie v nižšom veku než stredoškoláci.

Tabuľka 30 *Vek pri prvom experimentovaní s fajčením cigariet podľa typu školy*

Vek pri prvom experimentovaní s cigaretami	ZŠ	SŠ
5 rokov	0,8	0,1
6 rokov	1,4	0,4
7 rokov	1,5	1,4
8 rokov	1,4	1,7
9 rokov	3,9	2,5
10 rokov	10,6	4,9
11 rokov	17,6	6,0
12 rokov	29,6	13,9
13 rokov	24,0	17,7
14 rokov	7,2	21,1
15 rokov	2,1	19,0
16 rokov	0	8,4
17 rokov	0	2,6
18 rokov	0	0,3

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023

Porovnávané údaje ukázali, že za celé obdobie začínali respondenti experimentovať s fajčením, vo veku 12 rokov.

Tabuľka 31 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023*

Vek pri prvom experimentovaní s cigaretami	2009	2012	2019	2023
4 roky	0	0,2	0	0
5 rokov	1,1	0,1	0	0,4
6 rokov	1,4	1,7	0,9	0,8
7 rokov	2,4	2,2	1,4	1,5
8 rokov	3,1	5,2	2,6	1,5
9 rokov	3,9	3,7	4,2	3,1
10 rokov	11,5	10,5	9,0	7,3
11 rokov	8,6	9,1	7,8	10,9
12 rokov	**21,1**	**17,8**	**19,6**	**20,5**
13 rokov	18,3	16,3	16,0	20,3
14 rokov	13,8	13,6	14,9	15,2
15 rokov	9,6	12,5	13,6	11,8
16 rokov	2,7	4,7	6,6	5,0
17 rokov	2,0	1,8	2,9	1,5
18 rokov	0,5	0,6	0,5	0,2
spolu/%	**1 420/71,6%**	**1 067/69,2%**	**1 033/46,1%**	**1 234/50,8%**

Oproti zisteniam z roku 2009 klesol počet žiakov, ktorí si po prvýkrát zapálili cigaretu vo veku 5, 6, 7, 8, 9 a 10 rokov. Zvýšil sa počet žiakov, ktorí vyskúšali fajčenie vo veku 11, 13, 14, 15 a 16 rokov. Nezmenil sa počet respondentov, ktorí začali experimentovať s tabakovými výrobkami vo veku 17 a 18 rokov. Zistené údaje potvrdili, že v sledovanom čase klesol počet respondentov, ktorí fajčili tabakové výrobky vo veku nižšom ako 10 rokov. Ukázalo sa však, že od roku 2009 stúpol počet žiakov, ktorí si zapálili prvú cigaretu vo veku nad 13 rokov.

5.3 Skúsenosti respondentov s fajčením cigár, elektronických cigariet a vodných fajok

Fajčenie cigár, elektronických cigariet s nikotínom a bez neho, vodných fajok a užívanie nikotínových vrecúšok patrí medzi alternatívne spôsoby užívania tabaku. I keď sa z rôznych dôvodov považujú za zdravšie než cigarety, zostáva tu pomerne veľké riziko ochorenia. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že necelá polovica (45,7 %) opýtaných vyskúšala vape s náplňou bez nikotínu, 35,4 % opýtaných malo skúsenosti s fajčením elektronických cigariet s nikotínom. Asi štvrtina respondentov (23,8 %) fajčila cigary a menej než pätina respondentov priznala fajčenie vodnej fajky (17,9 %) a užívanie nikotínových vrecúšok (19,4 %).

Zo zistených údajov vyplynulo, že alternatívne spôsoby fajčenia tabaku lákali výrazne častejšie stredoškolákov než žiakov základných škôl, opýtaných vo veku 17 a 18 rokov, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných žijúcich v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov a respondentov s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji. Zistené údaje ukázali, že tieto negatívne skúsenosti častejšie uvádzali aj opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy. Okrem toho bol zistený výraznejší nárast žiakov, ktorí mali skúsenosti s fajčením cigár, elektronických cigariet s nikotínom a aj bez neho, vodných fajok a nikotínových vrecúšok aj u opýtaných, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom cigariet.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškoláci vo výrazne vyššej miere experimentovali s fajčením cigár, elektronických cigariet bez nikotínu, aj s nikotínom, vodných fajok a nikotínových vrecúšok než žiaci základných škôl. Zaujímavé je zistenie, že v obidvoch skupinách malo prioritu fajčenie elektronických cigariet bez nikotínu.

Graf 9 *Fajčenie alternatívnych tabakových výrobkov podľa typu školy*

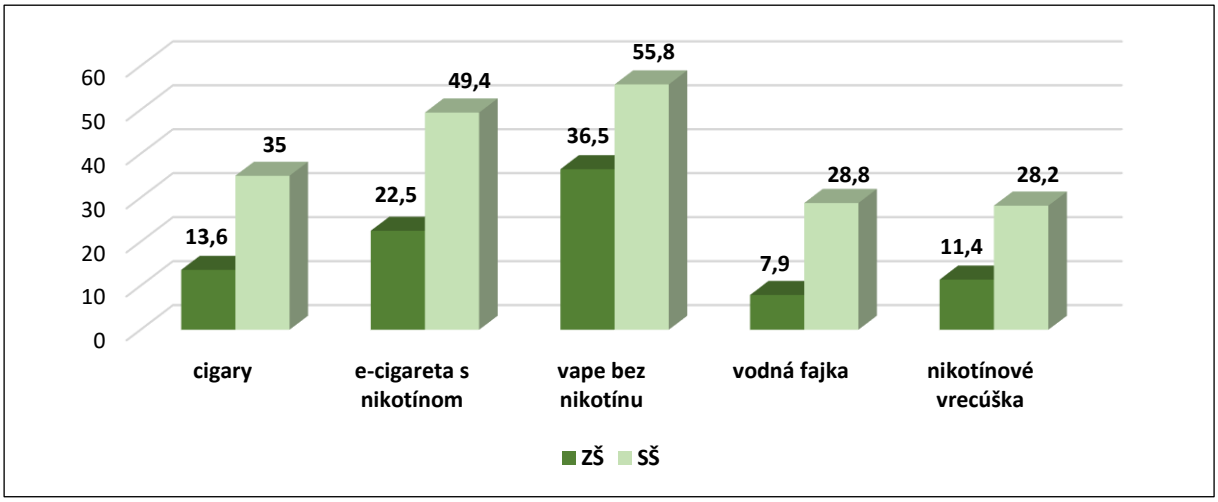

Porovnanie údajov za roky 2012, 2018, 2019 a 2023

Zistené údaje ukázali, že od roku 2012 stúpol počet oslovených žiakov, ktorí mali skúsenosti s fajčením elektronických cigariet s nikotínom a znížil sa počet respondentov, ktorí fajčili cigary a vodné fajky. Zistené údaje za vape cigarety bez nikotínu a nikotínové vrecúška nebolo možné porovnávať, pretože v predchádzajúcich rokov sme skúsenosti respondentov s týmto druhom alternatívnych tabakových výrobkov nesledovali. Prezentované zistenia zároveň potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl si najviac obľúbili fajčenie vape cigariet bez nikotínu a elektronických cigariet s nikotínom.

Tabuľka 32 *Komparácia údajov za roky 2012, 2018, 2019 a 2023*

Alternatívne tabakové výrobky	2012	2018	2019	2023
cigary	43,8	31,1	38,5	23,8
elektronické cigarety s nikotínom	16,5	37,0	44,5	35,4
vape cigareta bez nikotínu (s ovocnou náplňou)	N	N	N	45,7
vodné fajky	40,7	26,9	35,2	17,9
nikotínové vrecúška	N	N	N	19,4

Poznámka: Tabuľka je vytvorená z kladných odpovedí respondentov. N – nezisťovalo sa

5.4 Informovanosť rodičov o fajčení detí

Na otázku, či vedeli rodičia o tom, že ich deti fajčia, odpovedali opäť len opýtaní, ktorí mali skúsenosti s fajčením tabakových výrobkov (1 1263-52,0 %). Výsledky výskumu ukázali, že o fajčení svojich synov a dcér bolo informovaných len 29,5 % rodičov a až 70,5 % otcov a matiek tento fakt nezistilo.

O fajčení svojich detí boli v rovnakej miere informovaní otcovia a matky dievčat (29,2 %), aj chlapcov (29,7 %).

Informácie o fajčení svojich detí mali najmä rodičia najstarších opýtaných (18 rokov: 43,5 %, 17 rokov: 31,8 %, 16 rokov: 31,6 %, 15 rokov: 26,8 %, 14 rokov: 29,7 %, 13 rokov: 23,7 %, 12 rokov: 22,7 %). Z prezentovaných údajov je zrejmé, že o tom, že ich syn alebo dcéra fajčí nevedela výrazná väčšina otcov a matiek.

Skutočnosť, že majú doma fajčiara, zistili vo vyššej miere rodičia žiakov stredných odborných škôl (33,3 %) než gymnazistov (26,7 %).

Najviac informácií o tom, že syn alebo dcéra fajčí mali otcovia s vysokoškolským vzdelaním (30,9 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 27,8 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 29,9 %, základné vzdelanie: 28,6 %) a matky so základným vzdelaním (38,1 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 30,9 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 28,7 %, vysokoškolské vzdelanie: 30,3%).

Informácie o tom, že dieťa experimentuje s cigaretami, získali najčastejšie otcovia a matky opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov (33,8 %, od 50 001 do 100 000: 24,8 %, viac ako 100 000: 31,8 %, menej než 2 000: 25,9 %, od 2 001 do 10 000: 29,8 %). Najmenej

poznatkov o tejto situácii mali rodičia žiakov žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov.

Najviac informácii o fajčení tabakových výrobkov u svojich detí mali otcovia a matky opýtaných z Bratislavského (34,2 %), Trenčianskeho (33,1 %) a z Prešovského kraja (33,0 %, Trnavský kraj: 28,6 %, Nitriansky kraj: 25,6 %, Žilinský kraj: 29,9 %, Košický kraj: 27,1 %). Najhoršia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji (24,9 %).

Najviac poznatkov o fajčení detí mali rodičia respondentov, ktorí žijú v doplnených rodinách (36,2 %, neúplné rodiny: 33,7 %, úplné rodiny: 27,2 %), zatiaľ čo najvyšší počet otcov a matiek, ktorí potrebné informácie nemali, bol zistený v skupine opýtaných vyrastajúcich v úplných rodinách.

O tom, že dieťa fajčí tabakové výrobky vedeli najmä otcovia a matky respondentov, ktorí považovali vzťahy v rodine za zlé (36,7 %). V skupine opýtaných, ktorí si s rodičmi rozumeli, malo tieto poznatky len 28,5 % rodičov.

Skutočnosť, že syn alebo dcéra fajčia, zistila viac než polovica (57,1 %) otcov a matiek každodenných fajčiarov a 45,7 % rodičov opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili len príležitostne. Aj tieto zistenia poukazujú na skutočnosť, že otcovia a matky žiakov základných škôl vo veľkej miere podcenili škodlivosť fajčenia a k situácii, že práve ich syn alebo dcéra v pomerne nízkom veku začali fajčiť, sa mnohí postavili veľmi nezodpovedne.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že o skutočnosti, že syn alebo dcéra fajčí vedeli vo vyššej miere otcovia a matky stredoškolákov (31,7 %) než rodičia žiakov základných škôl (26,4 %). Negatívne je hodnotené zistenie, že v obidvoch typoch škôl bola informovaná len malá časť dospelých. Je dôležité, aby boli rodičia o fajčení detí informovaní a mohli im celú situáciu vysvetliť, kým ešte nemajú zafixovanú závislosť od nikotínu.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023

Komparácia dát zameraných na informovanosť rodičov o tom, že ich syn alebo dcéra fajčili ukázala, že oproti zisteniam z roku 2009 (29,1 %, 2012: 35,1 %, 2019: 30,7 %, 2023: 29,4 %) sa situácia nezmenila. Najvyšší počet otcov a matiek, ktorí vedeli o tom, že syn alebo dcéra fajčí, bol evidovaný v roku 2012. Prezentované údaje potvrdili, že za celé sledované obdobie mala približne tretina rodičov poznatky o tom, že ich dieťa experimentuje s fajčením tabakových výrobkov a až dve tretiny otcov a matiek túto skutočnosť nezistili. Toto zistenie je hodnotené negatívne, pretože ich úlohou bolo upozorniť svoje dieťa na škodlivosť fajčenia. V prípade, že syn alebo dcéra už majú tieto skúsenosti, mali dohliadnuť na to, aby tieto experimenty zanechalo skôr ako sa u neho prejaví závislosť.

5.5 Fajčiar v rodine

Správanie detí a mládeže ovplyvňuje mnoho činiteľov. Patrí sem pôsobenie médií, napr. televízie, internetu, časopisov, ktoré sprostredkúvajú rôzne reklamy na tabakové výrobky, či alkohol. Najdôležitejším činiteľom je osobný príklad rodičov, ktorý ich ovplyvňuje v mnohých oblastiach. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že len tretina (30,4 %) opýtaných žila v rodinách, kde nikto nefajčil. Žiaci mali najčastejšie fajčiara otca (31,7 %) a 26,8 % respondentov uviedlo, že u nich doma fajčí matka. Respondenti mali v nižšom počte fajčiarov starých rodičov (stará matka: 18,9 %, starý otec: 16,2 %), súrodencov (11,9 %), alebo iných vzdialenejších príbuzných (ujovia, tety, bratranci, sesternice... – 10,1 %).

V nefajčiarskom prostredí vyrastalo 31,8 % chlapcov a 29,2 % dievčat. Obidve skupiny opýtaných mali najčastejšie fajčiara otca (chlapci: 31,0 %, dievčatá: 32,4 %). Zároveň v približne rovnakej miere uvádzali, že v ich rodinách fajčia súrodenci (chlapci: 11,6 %, dievčatá: 12,1 %), starý otec (chlapci: 16,3 %, dievčatá: 16,0 %) a stará matka (chlapci a dievčatá: zhodne po 18,9%). Chlapci (28,1 %, dievčatá: 25,5 %) mali vo vyššom počte fajčiarku matku, zatiaľ čo u dievčat (10,6 %, chlapci: 7,0 %) patrili k fajčiarom vzdialenejší príbuzní.

V rodinách, kde nefajčil nikto, žili najčastejšie žiaci vo veku 13 a 17 rokov, zatiaľ čo najviac fajčiarov mali v rodine 15-roční opýtaní. U všetkých respondentov fajčili najčastejšie otcovia. V podsúbore najmladších žiakov mali prioritu starí otcovia a iní príbuzní. Matku fajčiarku mali 15-roční opýtaní. V rodinách 16-ročných respondentov fajčili vo vyššej miere súrodenci a staré matky. Najmenej fajčiarov v rodine mali opýtaní vo veku 12, 13 a 17 rokov, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine 15-ročných žiakov.

Tabuľka 33 *Fajčiar v rodine podľa veku*

V rodine fajčí	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
mama	22,6	25,5	28,6	30,1	28,9	22,6	23,6
otec	24,9	30,1	34,4	33,1	31,9	32,6	30,2
súrodenci	7,4	8,3	11,4	13,2	15,1	13,4	14,9
starý otec	24,4	13,3	16,8	18,3	14,6	12,6	17,0
stará matka	20,3	14,7	21,2	16,2	22,6	19,7	19,8
iní príbuzní	15,2	7,6	5,2	10,0	10,1	8,6	11,3
nikto	27,6	35,9	28,8	25,7	28,1	35,7	31,1

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

V nefajčiarskom prostredí vyrastala viac než tretina (32,2 %) gymnazistov a 28,4 % žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl mali vo vyššom počte fajčiara otca (SOŠ: 34,2 %, G: 26,5 %), matku (SOŠ: 28,4 %, G: 25,3 %), súrodencov (SOŠ: 16,7 %, G: 7,8 %) a starých otcov (SOŠ: 15,3 %, G: 14,2 %). U gymnazistov si častejšie zapálili cigaretu vzdialenejší príbuzní (G: 10,5 %, SOŠ: 9,5 %) a staré matky (G: 21,7 %, SOŠ: 19,0 %). Z výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci stredných odborných škôl žili vo vyššom počte v rodinách, kde rodičia a iní príbuzní fajčili, z čoho vyplynulo, že boli ich negatívnym príkladom viac ohrozovaní než gymnazisti.

V rodinách, kde nikto nefajčil, žili najčastejšie respondenti z miest s počtom vyšším než 50 000 obyvateľov. V skupine opýtaných v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov fajčili najčastejšie mamy, zatiaľ čo ostatní mali fajčiara otca. V najmenších obciach bol zistený najvyšší počet respondentov, u ktorých fajčili súrodenci a iní príbuzní. V rodinách žiakov z miest od 10 001 do 50 000 obyvateľov a z najväčších miest si častejšie zapálili cigaretu staré matky. Fajčiarov starých otcov mali respondenti z obcí od 2 001 do 10 000 obyvateľov a z miest od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že najmenej fajčiarov v rodine mali opýtaní z miest s počtom vyšším než 50 000 obyvateľov. Najhoršia situácia bola zistená v skupine žiakov z najmenších obcí.

Tabuľka 34 *Fajčiar v rodine podľa veľkosti bydliska*

V rodine fajčí	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
matka	27,5	23,4	32,5	23,8	21,0
otec	33,8	30,7	31,2	35,1	26,0
súrodenci	13,3	12,6	12,7	10,6	5,0
starý otec	15,0	18,2	18,1	11,3	14,2
stará matka	15,5	19,2	21,5	18,9	21,0
iní príbuzní	11,7	9,8	7,4	4,2	11,0
nikto	26,1	31,0	30,6	35,5	34,7

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

V nefajčiarskych rodinách bývala viac než tretina opýtaných z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho, Nitrianskeho a zo Žilinského kraja. Fajčiara otca mali najmä žiaci v Košickom kraji. Súrodencov závislých od nikotínu mali žiaci žijúci v Prešovskom kraji. V skupine respondentov z Košického kraja fajčila vo vyššej miere tabakové výrobky matka. Najvyšší počet opýtaných, ktorí mali fajčiarku starú matku bol zaznamenaný u opýtaných z Trnavského kraja. V Banskobystrickom kraji bol evidovaný nárast počtu respondentov, ktorí uvádzali, že v ich rodine fajčí starý otec a iní príbuzní. Prezentované údaje ukázali, že respondenti, ktorí žili v nefajčiarskom prostredí, pochádzali najmä z Nitrianskeho kraja. Najhoršia situácia bola zaznamenaná u žiakov žijúcich v Košickom kraji.

Tabuľka 35 *Fajčiar v rodine podľa kraja*

V rodine fajčí	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
matka	22,6	27,8	26,9	23,3	24,3	29,1	28,0	33,2
otec	31,5	28,9	34,1	30,0	27,2	34,3	32,7	36,4
súrodenci	8,6	11,7	10,7	12,4	10,8	9,4	18,2	12,6
starý otec	15,8	13,2	18,3	11,2	15,4	20,1	19,2	17,4
stará matka	19,7	25,1	19,0	18,5	16,4	19,7	13,8	19,0
iní príbuzní	11,8	6,1	10,3	4,5	11,8	12,9	9,1	5,1
nikto	30,1	32,5	30,0	35,5	31,8	29,1	27,4	24,9

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

V prostredí, kde nikto nefajčil, žila viac než tretina (33,8 %) opýtaných z úplných rodín, zatiaľ čo v doplnených rodinách (18,6 %, doplnené rodiny: 23,7 %) rovnako odpovedal omnoho nižší počet respondentov. Opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, mali častejšie fajčiarov otcov (doplnené rodiny: 43,2 %, úplné rodiny: 30,6 %, neúplné rodiny: 28,2 %), starých otcov (doplnené rodiny: 21,2 %, úplné rodiny: 15,1 %, neúplné rodiny: 17,3 %) a staré matky (doplnené rodiny: 24,2 %, neúplné rodiny: 21,5 %, úplné rodiny: 17,5 %). V neúplných rodinách si vo vyššej miere zapálili cigaretu matky (neúplné rodiny: 40,7 %, doplnené rodiny: 38,3 %, úplné rodiny: 22,0 %) a súrodenci (neúplné rodiny: 17,8 %, doplnené rodiny: 14,0 %, úplné rodiny: 10,2 %). U opýtaných z úplných rodín (9,3 %, neúplné rodiny: 8,0 %, doplnené rodiny: 7,6 %) fajčili skôr vzdialenejší príbuzní. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že respondenti pochádzajúci z doplnených rodín mali medzi najbližšími príbuznými najviac fajčiarov, zatiaľ čo najlepšia situácia bola zaznamenaná u opýtaných vyrastajúcich v úplných rodinách.

V rodinách, kde nikto nefajčil, žila viac než tretina (33,6 %) nefajčiarov, 13,5 % príležitostných a 9,8 %, pravidelných fajčiarov. V rodinách respondentov, ktorí si cigaretu zapálili každý deň, fajčili tabakové výrobky vo vyššej miere otcovia (fajčí denne: 54,9 %, fajčí občas: 39,7 %, nefajčí: 28,9 %), matky (fajčí denne: 47,7 %, fajčí občas: 39,9 %, nefajčí: 23,8 %), súrodenci (fajčí denne: 32,1%, fajčí občas: 22,1 %, nefajčí: 9,2 %), staré matky (fajčí denne: 24,4 %, fajčí občas: 23,3 %, nefajčí: 18,1 %) a starí otcovia (fajčí denne: 18,1 %, fajčí občas: 16,6 %, nefajčí: 16,0 %). U príležitostných fajčiarov (10,4 %, nefajčí: 7,3 %, fajčí denne: 4,2 %) fajčili vo vyššom počte iní príbuzní. Uvedené výsledky výskumu potvrdili, že rodičia, súrodenci a starí rodičia, ktorí fajčili, dávali zlý príklad svojim deťom, čo sa neskôr prejavilo v tom, že začali aj oni fajčiť. Najnižší počet fajčiacich blízkych príbuzných bol zistený v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí tiež nefajčili.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

V nefajčiarskom prostredí žila viac než tretina žiakov základných škôl a 29,5 % stredoškolákov. Obidve skupiny respondentov mali predovšetkým fajčiarov otcov. U žiakov základných škôl bol zistený vyšší počet opýtaných, ktorí mali fajčiara starého otca. U stredoškolákov si cigaretu častejšie zapálili matky, súrodenci, staré matky a iní príbuzní. Z uvedených týchto výsledkov výskumu je zrejmé, že viac negatívnych príkladov v rodine mali žiaci stredných škôl.

Tabuľka 36 *Fajčiar v rodine podľa typu školy*

V rodine fajčí	ZŠ	SŠ
otec	26,2	27,5
matka	31,5	32,0
súrodenci	9,7	14,2
starý otec	17,3	14,9
stará matka	18,2	19,8
iní príbuzní	8,1	9,9
nikto	31,2	29,5

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023

Porovnanie dát so zisteniami z roku 2009 ukázalo, že sa mierne zvýšil počet opýtaných žijúcich v nefajčiarskom prostredí. Stúpol aj počet žiakov, ktorí vyrastali v rodinách, kde patrila k fajčiarom matka, stará matka a vzdialenejší príbuzní. Klesol počet respondentov, ktorí mali fajčiara otca a súrodencov. Na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí uviedli, že v ich rodinách si zapália cigaretu starí otcovia. Zo zistených údajov je zrejmé, že situácia v rodinách, kde patrili k fajčiarom dospelí, sa od roku 2009 mierne zlepšila.

Tabuľka 37 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023*

V rodine fajčí	2009	2012	2019	2023
matka	24,9	27,8	26,6	26,8
otec	39,3	39,9	34,5	31,7
súrodenci	16,5	17,0	14,2	11,9
starý otec	16,2	16,6	16,6	16,2
stará matka	8,2	13,2	16,3	18,9
iní príbuzní v rodine (ujo, teta)	8,3	8,2	9,5	10,1
nikto	28,2	34,7	31,8	30,4

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

5.6 Pasívne fajčenie v rodine

Pasívne fajčenie predstavuje problém postihujúci nefajčiarov, ktorí musia nedobrovoľne vdychovať cigaretový dym. Jeho riziko spočíva v skutočnosti, že zatiaľ čo fajčiar vdychuje častice vznikajúce pri spaľovaní tabaku cez filter, pasívny fajčiar vdychuje vedľajší prúd dymu obsahujúci asi 400 škodlivých chemických látok bez filtra.[8]

Na otázku zameranú na zistenie pasívneho fajčenia odpovedali iba respondenti (1 663-68,4 %), ktorí v predchádzajúcej otázke priznali, že ich blízki príbuzní (rodičia, súrodenci, starí rodičia) sú fajčiari. V tejto skupine respondentov bolo pasívnemu fajčeniu vystavovaných 31,1 % žiakov základných a stredných škôl, pričom 68,9 % opýtaných žilo v prostredí, kde príbuzní brali na nich ohľad a v ich prítomnosti si cigaretu nezapálili.

Rodičia, starí rodičia alebo súrodenci častejšie fajčili v prítomnosti dievčat (34,8 %) než chlapcov (26,8 %).

K pasívnym fajčiarom patrili doma respondenti vo veku 17 rokov (37,9 %, 18 rokov: 31,5 %, 12 rokov: 26,3 %, 13 rokov: 30,1 %, 15 rokov: 34,0 %, 16 rokov: 33,8 %), pričom v najnižšom počte boli cigaretovému dymu vystavení 14-roční žiaci (24,6 %).

Až 35,7 % žiakov stredných odborných škôl a 31,9 % gymnazistov uviedlo, že rodičia, starí rodičia alebo súrodenci si doma zapália cigaretu aj vtedy, ak sú spolu s nimi v jednej miestnosti.

[8] Ochaba, R. – Kavcová, E. – Rovný, I. – Tóth, K.: Zdravotné následky nedobrovoľného fajčenia u detí a žien. Dostupné na: www.verejnezdravotnictvo.szu.sk

V prítomnosti svojich detí najčastejšie fajčili otcovia (základné vzdelanie: 42,1 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 37,0 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 27,4 %, vysokoškolské vzdelanie: 30,0 %) a matky so základným vzdelaním (35,9 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 34,9 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 29,9 %, vysokoškolské vzdelanie: 28,0 %). Dym z cigariet v domácom prostredí najmenej ohrozoval respondentov, ktorých matka absolvovala vysokú školu a otec mal úplné stredoškolské vzdelanie s maturitou alebo vysokoškolské vzdelanie.

V miestnostiach, kde si najbližší príbuzní zapálili cigaretu, sa častejšie zdržiavali žiaci žijúci v najmenších obciach (menej než 2 000: 34,3 %) a v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov (35,4 %, viac ako 100 000: 27,6 %, od 10 001 do 50 000: 31,8 %). Pasívnemu fajčeniu boli v najnižšej miere vystavovaní opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov (26,7 %).

Najhoršia situácia bola zistená u žiakov žijúcich v Nitrianskom (36,5 %) a v Žilinskom kraji (35,8 %, Bratislavský kraj: 29,5 %, Trenčiansky kraj: 31,7 %, Banskobystrický kraj: 28,2 %, Prešovský kraj: 28,0 %, Košický kraj: 32,6 %). Pasívne fajčenie ohrozovalo v najnižšej miere respondentov v Trnavskom kraji (27,9 %).

Pasívnemu fajčeniu boli najčastejšie vystavovaní opýtaní žijúci v doplnených (37,2 %) a v neúplných rodinách (37,8 %), zatiaľ čo v úplných rodinách rovnako odpovedalo 28,3 % oslovených žiakov.

Rodičia a iní príbuzní vo výrazne vyššom počte fajčili v prítomnosti svojich detí v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy (zlé vzťahy: 44,3 %, dobré vzťahy: 30,0 %). V rodinách, kde si rodičia a deti rozumeli, brali dospelí vo vyššej miere ohľad na ich zdravie.

Pasívnemu fajčeniu bolo v domácom prostredí vystavených 45,6 % pravidelných fajčiarov, 30,7 % si cigaretu zapálili iba niekedy a iba necelá pätina (18,3 %) nefajčiarov. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že pomerne vysoký počet najbližších príbuzných patril nielen k fajčiarom, ktorí si ničili vlastné zdravie, ale tieto osoby zároveň nemali dostatok ohľaduplnosti k svojim maloletým deťom, vnúčatám alebo súrodencom a fajčili aj v ich prítomnosti.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát ukázala, že v domácom prostredí patrili k pasívnym fajčiarom vo vyššom stredoškoláci než žiaci základných škôl. Prezentované dáta potvrdili, že pomerne veľká časť rodičov fajčí aj v prítomnosti svojich detí. Domnievame sa, že práve tieto osoby by mali byť napríklad aj prostredníctvom masmédií upozornené na to, ako veľmi svojim deťom škodia.

Tabuľka 38 *Pasívne fajčenie respondentov v domácom prostredí podľa typu školy*

Pasívne fajčenie v domácom prostredí	ZŠ	SŠ
áno	27,8	34,6
nie	72,2	65,4

Porovnanie údajov za roky 2012, 2019 a 2023

Komparácia dát so zisteniami z roku 2012 ukázala, že sa znížil počet opýtaných, ktorí doma dýchali vzduch znečistený tabakovým dymom. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že osoby patriace k tzv. pasívnym fajčiarom sú nikotínom a inými škodlivými splodinami ohrozené v rovnakej miere ako fajčiari. Na túto skutočnosť by nemali zabúdať rodičia, starí rodičia a súrodenci fajčiaci aj v prítomnosti svojich maloletých a mladistvých detí, ktoré sú potom nútené dýchať tento znečistený vzduch.

Tabuľka 39 *Komparácia údajov za roky 2012, 2019 a 2023*

Pasívne fajčenie v domácom prostredí	2012	2019	2023
áno	39,2	38,1	31,2
nie	60,8	61,9	68,8

6. Konzumácia alkoholu

Alkohol je psychoaktívna látka, ktorá môže vyvolávať psychickú a fyzickú závislosť. Spôsobuje mnoho problémov, nielen zdravotných, ale i sociálnych, spoločenských, ekonomických a morálnych. Jeho ľahká dostupnosť a spoločenská tolerancia umožňuje experimentovanie dospievajúcich, hoci je jeho konzumácia zakázaná do veku 18 rokov.[9]

Výsledky výskumu ukázali, že alkoholické nápoje často pilo 11,4 % oslovených žiakov a až 40,3 % respondentov ich konzumovalo príležitostne. Alkohol vôbec nepila iba necelá polovica (48,3 %) opýtaných. Problematika právnych aspektov kontroly alkoholu je na Slovensku obsiahnutá vo viacerých zákonoch. Najdôležitejší je zákon č. 163/2018 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholu, kde je okrem iného uvedený zákaz požívania alkoholu a iných návykových látok maloletými a mladistvými. Prezentované údaje však jednoznačne dokumentujú časté porušovanie tohto zákona.

Zistené údaje ukázali, že chlapci (13,1 %, dievčatá: 10,0 %) patrili vo vyššej miere k častým konzumentom alkoholu. Dievčatá (42,5 %, chlapci: 37,9 %) častejšie požívali tieto nápoje len príležitostne. Žiadne alkoholické nápoje nepilo 49,0 % chlapcov a 47,5 % dievčat. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že chlapci konzumovali alkohol častejšie, pričom dievčat ho vo vyššej miere pili len občas.

Najstarší respondenti konzumovali alkoholické nápoje nielen často, ale aj občas. Možno konštatovať, že zároveň so zvyšujúcim sa vekom opýtaných stúpol aj počet častých konzumentov alkoholu najmä od veku 15 rokov. K abstinentom patrili asi tri štvrtiny 12-ročných opýtaných, zatiaľ čo v skupine najstarších žiakov nepilo alkoholické nápoje len 14,1 % respondentov. Prezentované údaje potvrdili, že najvyšší počet konzumentov alkoholu bol zaznamenaný v skupine opýtaných, ktorí mali 18 rokov a alkohol podľa platnej

[9] Rojková, Z.: Situačno-motivačné faktory alkoholového správania. Koncept – meranie – overovanie. Trnava, UCM : 2016. ISBN 978-80-8105-801-1, s. 13.

legislatívy mohli piť. Avšak zvýšená konzumácia týchto nápojov bola zistená v skupine žiakov, ktorí mali 15 rokov a viac. Uvedené zistenia je možné vzhľadom na vek respondentov považovať za negatívne.

Tabuľka 40 *Konzumácia alkoholických nápojov podľa veku*

Konzumácia alkoholu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
pije často	1,8	5,1	7,1	13,0	14,8	19,9	27,4
pije príležitostne	23,5	24,8	28,8	49,3	53,0	54,7	58,5
alkohol nepije	74,7	70,1	64,1	37,7	32,2	25,4	14,1

Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (G: 17,6 %, SOŠ: 16,9 %) pil alkoholické nápoje často. K príležitostným konzumentom alkoholu patrilo 54,1 % žiakov stredných odborných škôl a 53,6 % gymnazistov. Tento druh nápojov vôbec nepila necelá tretina respondentov z obidvoch skupín (SOŠ: 29,0 %, G: 28,8 %). Prezentované dáta ukázali, že žiaci stredných odborných škôl a gymnazisti konzumovali alkoholické nápoje v približne rovnakej miere.

Alkoholické nápoje často, aj občas požívali respondenti žijúci v najmenších obciach. K abstinentom patrili najčastejšie žiaci s trvalým bydliskom vo veľkomestách. Z uvedených zistení je zrejmé, že najvyšší počet konzumentov alkoholu bol zaznamenaný v skupine opýtaných pochádzajúcich z najmenších aglomeračných jednotiek. Najlepšia situácia bola evidovaná v podsúbore žiakov pochádzajúcich z najväčších miest.

Tabuľka 41*Konzumácia alkoholických nápojov podľa veľkosti bydliska*

Konzumácia alkoholu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
pije často	15,8	10,2	12,4	8,2	3,8
pije príležitostne	44,2	40,1	40,0	42,4	27,3
alkohol nepije	40,0	49,7	47,6	49,4	68,9

Časté popíjanie alkoholu priznali respondenti žijúci v Nitrianskom kraji. K príležitostným konzumentom týchto nápojov patrili opýtaní pochádzajúci z Prešovského kraja. Alkohol vôbec nepilo viac než 60,0 % žiakov základných a stredných škôl v Bratislavskom kraji, pričom v Prešovskom kraji patrilo k abstinentom najmenej opýtaných. Zistené údaje potvrdili, že zvýšená konzumácia alkoholických nápojov bola zistená u respondentov žijúcich v Nitrianskom, Prešovskom a v Banskobystrickom kraji, pričom v najnižšom počte ich požívali opýtaní pochádzajúci z Trnavského a Bratislavského kraja.

Tabuľka 42 *Konzumácia alkoholických nápojov podľa kraja*

Konzumácia alkoholu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
pije často	9,0	7,3	10,7	18,5	9,2	14,2	10,4	12,2
pije príležitostne	30,1	37,4	41,7	35,2	43,3	43,4	47,8	42,5
alkohol nepije	60,9	55,3	47,6	46,3	47,5	42,4	41,8	45,3

Opýtaní žijúci v doplnených rodinách pili alkoholické nápoje vo vyššej miere často (doplnené rodiny: 18,2 %, neúplné rodiny: 14,4 %, úplné rodiny: 9,7 %), aj príležitostne (doplnené rodiny: 42,4 %, neúplné rodiny: 41,8 %, úplné rodiny: 39,7 %). Alkohol vôbec nekonzumovali respondenti vyrastajúci v úplných rodinách (50,6 %, neúplné rodiny: 43,8 %, doplnené rodiny: 39,4 %). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že alkoholické nápoje v najvyššej miere požívali respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, zatiaľ čo najmenej chutili opýtaným pochádzajúcim z úplných rodín.

Alkoholické nápoje pili často respondenti, ktorí si s rodičmi nerozumeli (zlé vzťahy: 29,7 %, dobré vzťahy: 10,0 %). K príležitostným konzumentom týchto nápojov patril približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (dobré vzťahy: 40,2 %, zlé vzťahy: 40,7 %). Výrazne vyšší počet abstinentov bol zaznamenaný v podsúbore žiakov z rodín, kde boli vybudované dobré medziľudské vzťahy (49,8 %, zlé vzťahy: 29,6 %).

Alkoholické nápoje často pilo 44,6 % denných fajčiarov, 38,0 % opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili občas a iba 17,4 % nefajčiarov. Občas ich konzumovali opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len niekedy (52,8 %, fajčí denne: 46,1 %, nefajčí: 1,1 %). Alkohol vôbec nepilo až 81,5 % nefajčiarov, zatiaľ čo v skupine fajčiarov, či už pravidelných (9,3 %), alebo príležitostných (9,2 %) bol zistený omnoho nižší počet abstinentov. Z prezentovaných výskumných zistení vyplynulo, že respondenti, ktorí fajčili každý deň, pili alkohol omnoho častejšie než príležitostní fajčiari alebo nefajčiari. Týmto žiakom základných a stredných škôl by mali rodičia a učitelia vysvetliť, ako veľmi si ničia zdravie a naučiť ich prežívať voľný čas hodnotným a zmysluplným spôsobom.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškoláci pili alkoholické nápoje vo výrazne vyššej miere nielen často, ale aj príležitostne. K abstinentom patrilo až 66,2 % žiakov základných škôl a iba necelá tretina stredoškolákov. Zo zistených údajov vyplynulo, že žiaci stredných škôl pili alkoholické nápoje výrazne častejšie než žiaci základných škôl, pričom výrazná väčšina respondentov by podľa platnej legislatívy nemala mať s pitím týchto nápojov žiadne skúsenosti.

Graf 10 *Konzumácia alkoholu podľa typu školy*

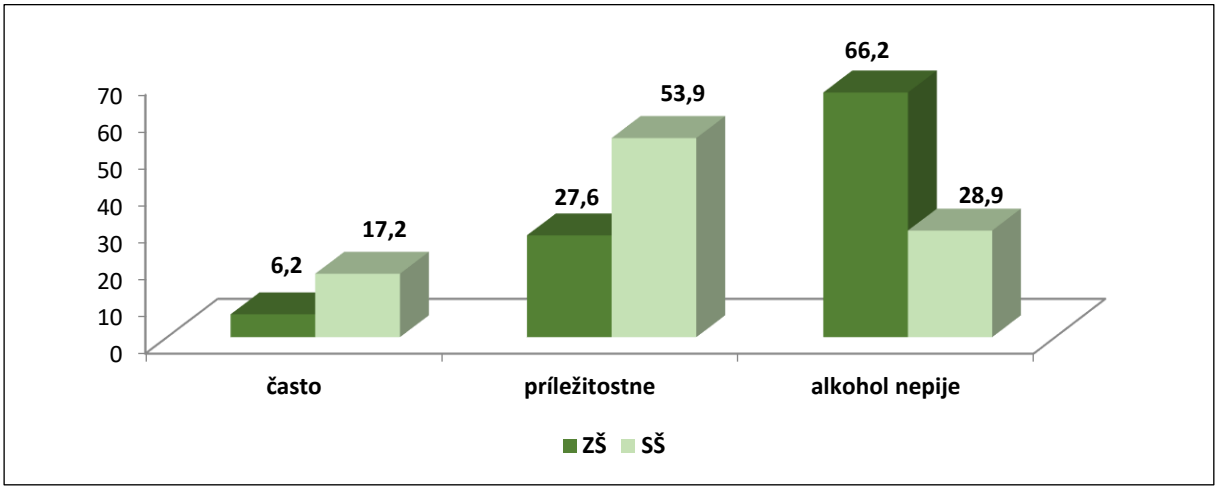

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala výraznejší vzostup počtu respondentov, ktorí pili alkohol často. Zároveň sa vo veľkej miere znížil počet opýtaných, ktorí tento druh nápojov konzumovali občas a zvýšil sa aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí alkoholické nápoje nepili vôbec.

V roku 2009, 2012 a 2019 patril najvyšší počet opýtaných k príležitostným konzumentom alkoholických nápojov, zatiaľ čo v roku 2018 a 2023 najviac respondentov nepilo tento druh nápojov vôbec. Zistené údaje poukázali na skutočnosť, že od roku 2012 klesol počet žiakov, ktorí požívali alkohol často a znížil sa počet opýtaných, ktorí patrili k príležitostným konzumentom týchto nápojov. Zároveň stúpol počet respondentov, ktorí ich nepili vôbec. Aj keď bola najhoršia situácia zaznamenaná v roku 2012, je zarážajúce, že od roku 2018 sa postupne zvyšuje počet častých konzumentov alkoholických nápojov. Považujeme za dôležité, aby bola tomuto problému venovaná väčšia pozornosť nielen v rámci realizácie preventívnych programov v školách, ale i v médiách. Je potrebné, aby boli na následky požívania alkoholu u detí a mládeže upozornení najmä rodičia, ktorí často tento problém bagatelizujú.

Tabuľka 43 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Konzumácia alkoholu	2009	2012	2018	2019	2023
pije často	1,4	14,5	5,1	10,5	11,4
pije príležitostne	78,9	62,6	46,6	63,4	40,3
alkohol nepije vôbec	19,7	22,9	48,3	26,1	48,3

6.1 Druh alkoholu

Existuje niekoľko druhov alkoholických nápojov (pivo, víno, destiláty...), pričom každý z nich obsahu rozdielnu koncentráciu alkoholu (C2H5OH). Na otázku, aký druh alkoholických nápojov pili žiaci najčastejšie, odpovedali len respondenti (1 1262-51,7 %), ktorí v predošlej otázke priznali skúsenosti s ich konzumáciou. Výsledky výskumu ukázali, že opýtaní si najviac obľúbili destiláty (32,5 %), víno (27,9 %) a pivo (23,8 %). Likéry pilo len 13,5 % respondentov a pomerne málo žiakov (2,3 %) dávalo prednosť inému druhu, napr. rôznym miešaným alkoholickým nápojom.

Chlapci (33,5 %, dievčatá: 13,2 %) pili najradšej pivo, zatiaľ čo dievčatá (34,9 %, chlapci: 20,2 %) si obľúbili víno. Dievčatá pili radšej likéry (15,9 %, chlapci: 10,6 %) a miešané alkoholické nápoje (3,6 %, chlapci: 0,9 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín preferoval destiláty (chlapci: 32,6 %, dievčatá: 32,4 %).

Najmladší žiaci pili najčastejšie pivo, pričom 13-ročným opýtaným chutilo najmä víno. Ostatní respondenti si viac obľúbili destiláty. 12-roční žiaci pili výrazne častejšie likéry. Miešané alkoholické nápoje konzumovali vo zvýšenej miere najstarší respondenti.

Tabuľka 44 *Druh alkoholu, ktorí respondenti pili najčastejšie podľa veku*

Alkoholický nápoj	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
pivo	31,1	22,0	28,9	25,5	24,8	18,5	20,2
víno	23,0	34,7	28,4	28,1	24,2	29,2	29,8
destiláty	16,4	27,3	31,1	32,3	34,7	36,4	32,7
likéry	26,2	12,7	11,1	11,9	15,0	13,0	12,5
iné	3,3	3,3	0,5	2,2	1,3	2,9	4,8

Gymnazisti (35,2 %) aj žiaci stredných odborných škôl (34,4 %) pili najčastejšie destiláty. Gymnazisti si obľúbili víno (G: 28,5 %, SOŠ: 27,8 %), likéry (G: 14,6 %, SOŠ: 12,6 %) a rôzne miešané alkoholické nápoje (G: 3,5 %, SOŠ: 2,1 %), zatiaľ čo žiakom stredných odborných škôl (23,1 %, G: 18,2 %) viac konzumovali pivo.

Pivo bolo najobľúbenejším alkoholickým nápojom respondentov pochádzajúcich z veľkomiest, pričom ostatní opýtaní dávali prednosť destilátom. Víno najviac chutilo žiakom z najmenších obcí. Opýtaní pochádzajúci z veľkomiest pili častejšie než ostatní likéry a rôzne alkoholické miešané nápoje.

Tabuľka 45 *Druh alkoholu, ktorí respondenti pili najčastejšie podľa veľkosti bydliska*

Alkoholický nápoj	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
pivo	20,4	29,0	22,1	21,4	32,9
víno	29,2	25,0	29,7	27,0	28,0
destiláty	34,1	31,1	33,0	37,1	15,9
likéry	14,1	12,0	13,4	13,8	18,3
iné	2,2	2,9	1,8	0,7	4,9

Opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji označili za najobľúbenejší alkoholický nápoj pivo. Respondentom pochádzajúcim zo Žilinského kraja chutilo najmä víno. Oslovení žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom, Nitrianskom, Banskobystrickom, Prešovskom v Košickom kraji dali častejšie než ostatní prednosť destilátom. Mladým obyvateľom Bratislavského kraja chutili likéry, avšak respondenti žijúci v Trnavskom kraji si obľúbili rôzne miešané alkoholické nápoje.

Tabuľka 46 *Druh alkoholu, ktorí respondenti pili najčastejšie podľa kraja*

Alkoholický nápoj	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
pivo	29,1	28,5	30,8	13,8	20,7	19,7	26,7	24,8
víno	28,1	25,1	22,5	28,7	33,7	28,4	27,6	29,8
destiláty	23,4	30,7	29,7	42,1	29,3	34,8	33,3	31,7
likéry	18,2	12,3	15,9	12,8	14,1	14,2	10,0	13,0
iné	1,2	3,4	1,1	2,6	2,2	2,9	2,4	0,7

Žiaci, ktorí pili alkoholické nápoje často, si obľúbili destiláty (pije často: 62,9 %, pije príležitostne: 30,4 %) a pivo (pije často: 29,9 %, pije príležitostne: 25,9 %). Príležitostní konzumenti dávali prednosť vínu (pije príležitostne: 35,7 %, pije často: 21,2 %), likérom (pije príležitostne: 16,5 %, pije často: 11,1 %).

Miešané alkoholické nápoje pil približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (pije príležitostne: 2,3 %, pije často: 2,9 %).

Destiláty preferovali nielen pravidelní (46,1 %), ale aj príležitostní fajčiari (40,1 %, nefajčí: 28,4 %), zatiaľ čo nefajčiarom (29,7 %, fajčí denne: 20,7 %, fajčí občas: 26,0 %) najviac chutilo víno. Pravidelní fajčiari (fajčí denne: 27,6 %, fajčí občas: 24,3 %, nefajčí: 23,0 %) pili častejšie pivo. Nefajčiarom viac chutili likéry (nefajčí: 16,2 %, fajčí denne: 4,6 %, fajčí občas: 7,9 %) a miešané alkoholické nápoje (nefajčí: 2,7 %, fajčí denne: 0,9 %, fajčí občas: 1,7 %).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že obidve skupiny opýtaných pili najčastejšie destiláty. Žiakom základných škôl viac chutilo pivo a likéry. Stredoškoláci si obľúbili destiláty. Približne rovnakému počtu opýtaných z obidvoch typov škôl chutili rôzne miešané alkoholické nápoje. Zistené údaje považujeme vzhľadom na vek respondentov a najmä žiakov základných škôl za negatívne.

Graf 11 *Druh alkoholu, ktorý pili respondenti najčastejšie podľa typu školy*

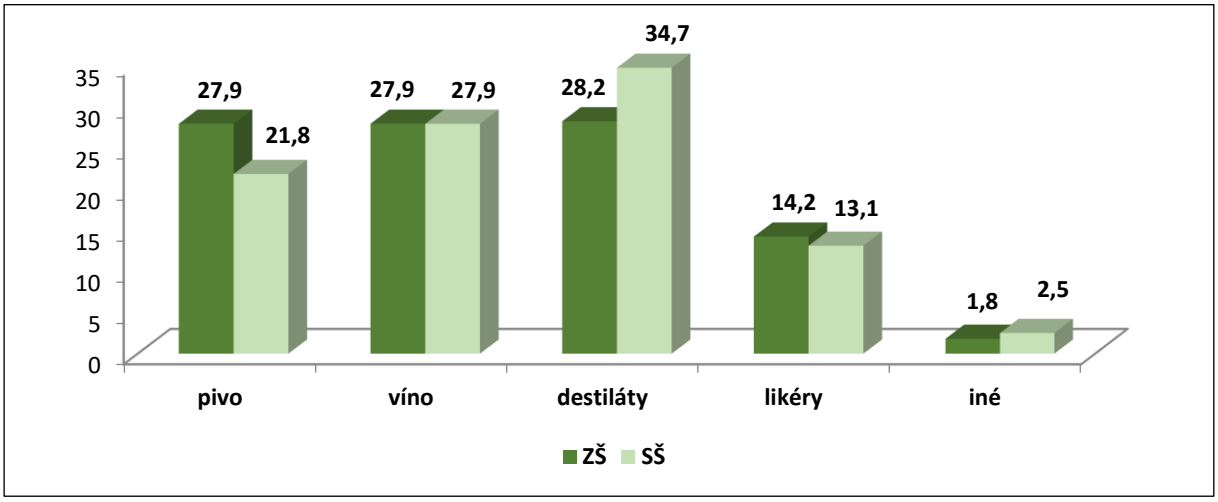

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Oproti zisteniam z roku 2001 stúpol vo veľkej miere počet žiakov, ktorí pili destiláty. Klesol počet respondentov, ktorí si obľúbili pivo, víno alebo likéry. Za dané obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí dávali prednosť miešaným alkoholickým nápojom. Hlbšia analýza zistených dát potvrdila, že v roku 2001 a 2019 bolo najobľúbenejším nápojom respondentov víno. V rokoch 2003, 2009, 2012 a 2018 dávali opýtaní prednosť pivu, pričom v roku 2023 patrili k preferovaným druhom alkoholu destiláty. Zistené údaje zároveň ukázali, že v sledovanom období najvýraznejšie stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí pili destiláty.

Tabuľka 47 *Komparácia údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Alkoholický nápoj	2001	2003	2009	2012	2018	2019	2023
pivo	27,2	**33,2**	**31,5**	**35,7**	**33,5**	30,1	23,8
víno	**37,7**	31,9	25,7	23,2	26,6	**34,9**	27,9
destiláty	18,8	17,4	24,3	27,7	31,6	26,0	**32,5**
likéry	14,5	16,6	16,9	12,3	7,6	8,5	13,5
iné	1,8	0,9	1,6	1,1	0,7	0,5	2,3

6.2 Nadmerná konzumácia alkoholických nápojov

Alkohol sa po požití dostáva krvným obehom do celého tela a prejavuje sa určitou mierou opitosti. Jej priebeh závisí nielen od druhu a množstva vypitého alkoholu, ale najmä od momentálneho psychického a fyzického stavu jednotlivca, od jeho hmotnosti a hladiny alkoholu v krvi a doby, ktorá uplynula od požitia poslednej dávky alkoholu.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že až 66,0 % opýtaných sa ešte nikdy neopilo. Jednorazové skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu malo 16,7 % žiakov základných a stredných škôl. Občas sa po požití alkoholu opilo 12,8 % respondentov a 4,5 % opýtaných sa priznalo, že sú pod vplyvom alkoholu často. Tieto zistenia sú podľa veku respondentov považované za negatívne, pretože z praxe je známe, že deti a mladí ľudia sa pod vplyvom alkoholu veľmi často stávajú nielen páchateľmi, ale aj obeťami trestnej činnosti.

Ešte nikdy sa neopilo 67,5 % dievčat a 64,5 % chlapcov. Približne rovnaký počet opýtaných sa po požití alkoholických nápojov opil raz alebo dvakrát v živote (chlapci: 16,4 %, dievčatá: 16,9 %). Chlapci sa vo vyššej miere opili občas (chlapci: 13,4 %, dievčatá: 12,3 %) a často (chlapci: 5,7 %, dievčatá: 3,3 %). Z uvedeného je zrejmé, že chlapci vo vyššej miere nezvládli konzumáciu alkoholických nápojov a opili sa.

Pocit vyvolaný nadmernou konzumáciou alkoholu ešte nikdy nezažilo až 93,6 % opýtaných vo veku 12 rokov, zatiaľ čo v skupine 18-ročných respondentov rovnako odpovedala necelá tretina žiakov. Raz alebo dvakrát v živote sa opili opýtaní vo veku 15 a 16 rokov. Najstarší žiaci zažili túto nepríjemnú situáciu vo vyššej miere než ostatní občas, aj často. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že najviac skúseností s nadmerným požívaním alkoholických nápojov mali respondenti vo veku 18 rokov. Najlepšia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných vo veku 12 a 13 rokov. Zvýšená nadmerná konzumácia alkoholu bola zistená aj u žiakov, ktorí mali 15 rokov a viac.

Tabuľka 48 *Nadmerná konzumácia alkoholu podľa veku*

Nadmerná konzumácia alkoholu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
raz-dvakrát v živote	5,5	8,3	12,4	23,6	23,9	21,9	21,7
občas	0,9	4,1	7,1	13,2	19,1	23,9	36,8
často	0	1,4	1,2	4,2	5,3	10,8	15,1
nikdy	93,6	86,2	79,3	59,0	51,7	43,4	26,4

Žiaci stredných odborných škôl (25,2 %, G: 17,3 %) sa vo vyššom počte než gymnazisti opili jednorazovo. Gymnazistom sa táto nepríjemná situácia stávala vo vyššej miere nielen občas (G: 22,9 %, SOŠ: 20,2 %), ale aj často (G: 8,7 %, SOŠ: 7,6 %). Pocity navodené nadmerným pitím alkoholu ešte nikdy nezažilo 51,1 % gymnazistov a 47,0 % žiakov stredných odborných škôl. Prezentované zistenia ukázali, že po požití alkoholických nápojov sa častejšie opili gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Po konzumácii alkoholu ešte nikdy neboli opití opýtaní žijúci v najväčších mestách. Jednorazové nadmerné požitie alkoholických nápojov priznali najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v malých aglomeračných jednotkách s počtom nižším než 10 000 obyvateľov. Občas, aj často sa táto nepríjemná situácia stala opýtaným s trvalým bydliskom v najmenších obciach. Časté nadmerné požívanie alkoholu priznali žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že nadmerné požívanie alkoholických nápojov bolo v najvyššej miere zistené v skupine opýtaných žijúcich v najmenších obciach. Najmenej týchto negatívnych skúseností uvádzali respondenti pochádzajúci z miest s počtom vyšším než 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 49 *Nadmerná konzumácia alkoholu podľa veľkosti bydliska*

Nadmerná konzum. alkoholu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
raz-dvakrát v živote	19,6	20,1	15,1	16,7	6,7
občas	15,8	11,0	14,2	13,2	4,6
často	4,4	3,8	4,8	5,8	1,3
nikdy	60,2	65,1	65,9	64,3	87,4

Ešte nikdy sa neopili mladí obyvatelia Bratislavského kraja. Jednorazové skúsenosti priznali žiaci zo Žilinského kraja. Občas sa táto situácia stala opýtaným v Banskobystrickom kraji. Časté nadmerné popíjanie alkoholu priznalo až 8,2 % respondentov s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji, pričom najnižší počet žiakov s týmito negatívnymi skúsenosťami bol zaznamenaný v Košickom kraji. Prezentované údaje ukázali, že najhoršia situácia bola zistená v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji. Najmenej skúseností s nadmernou konzumáciou alkoholických nápojov mali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trnavskom kraji.

Tabuľka 50 *Nadmerná konzumácia alkoholu podľa kraja*

Nadmerná konzumácia alkoholu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
raz-dvakrát v živote	10,8	15,2	15,9	13,9	22,0	17,2	19,2	19,3
občas	9,7	9,6	13,4	15,5	10,5	19,4	11,3	12,6
často	2,5	3,8	6,6	8,2	4,5	3,9	3,5	2,0
nikdy	77,0	71,4	64,1	62,4	63,0	59,5	66,0	66,1

Pocit nadmerného požitia alkoholických nápojov nepoznali respondenti žijúci v úplných rodinách (69,5 %, neúplné rodiny: 55,3 %, doplnené rodiny: 58,8 %). Raz alebo dvakrát v živote zažili tieto nepríjemné situácie žiaci základných

a stredných škôl z neúplných rodín (17,3 %, doplnené rodiny: 16,7 %, úplné rodiny: 11,3 %). Respondenti vyrastajúci v doplnených rodinách (8,3 %, neúplné rodiny: 6,1 %, úplné rodiny: 3,6 %) sa po požití alkoholu vo vyššej miere než ostatní opili často. Z uvedených údajov vyplynulo, že najmenej skúseností s nadmernou konzumáciou alkoholu mali žiaci základných a stredných škôl žijúci v úplných rodinách. Po požití alkoholu sa najčastejšie opili respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku.

Po konzumácii alkoholických nápojov sa ešte nikdy neopilo 68,0 % opýtaných žijúcich v rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, zatiaľ čo v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, rovnako odpovedalo iba 42,4 % respondentov. Jednorazové (zlé vzťahy: 23,3 %, dobré vzťahy: 16,1 %), občasné (zlé vzťahy: 26,2 %, dobré vzťahy: 11,9 %), aj časté (zlé vzťahy: 8,1 %, dobré vzťahy: 4,0 %) skúsenosti s nadmerným požitím alkoholu mali najmä opýtaní, ktorí si s rodičmi nerozumeli. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že pocit nadmernej konzumácie alkoholických nápojov zažili výrazne častejšie opýtaní z rodín, kde neexistovali dobré rodinné vzťahy. Zistené údaje tak potvrdili, že nedostatok citovej podpory zo strany rodičov môže byť významným faktorom ovplyvňujúcim postoj detí k nadmernému požívaniu alkoholu.

Ešte nikdy sa neopilo 74,4 % nefajčiarov, pätina (19,0 %) príležitostných fajčiarov a 15,5 % žiakov základných a stredných škôl, ktorí si cigaretu zapálili každý deň. Opýtaní, ktorí fajčili príležitostne (36,8 %, fajčí denne: 29,5 %, nefajčí: 13,9 %), sa omnoho častejšie než ostatní opili raz alebo dvakrát v živote. Táto nepríjemná situácia sa občas (fajčí denne: 40,4 %, fajčí občas: 32,5 %, nefajčí: 8,7 %), aj často (fajčí denne: 14,5 %, fajčí občas: 11,7 %, nefajčí: 3,0 %) stala respondentom, ktorí si cigaretu zapálili každý deň. Z uvedených údajov je zrejmé, že nadmerná konzumácia alkoholu priamo súvisí s fajčením tabakových výrobkov. Ukázalo sa, že žiaci, ktorí fajčili denne, sa po požití alkoholu opili omnoho častejšie než ich rovesníci, ktorí si cigaretu zapálili iba občas alebo nefajčili vôbec. Bolo by potrebné upriamiť pozornosť týchto detí a mladých ľudí na zdravý životný štýl a vhodný spôsob prežívania voľného času.

Graf 12 *Nadmerná konzumácia alkoholu vo vzťahu k frekvencii požívania týchto nápojov*

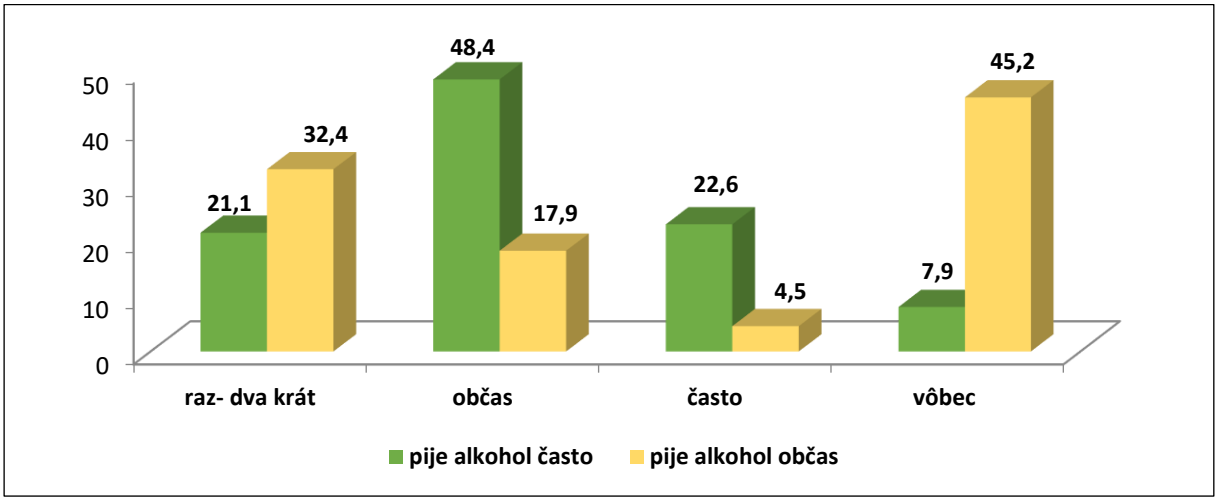

Nadmerná konzumácia alkoholu bola vo veľkej miere ovplyvnená frekvenciou požívania týchto nápojov. Pocit opitosti nepoznalo len 7,9 % opýtaných, ktorí pili alkohol často a 45,2 % respondentov, ktorí ho konzumovali príležitostne. Žiaci, ktorí požívali alkoholické nápoje len príležitostne, sa vo vyššej miere opili raz-dvakrát v živote. Opýtaní, ktorí pili alkohol často, sa po konzumácii týchto nápojov opili občas. Výsledky výskumu jednoznačne poukázali na skutočnosť, že so zvyšujúcou sa frekvenciou požívania alkoholických nápojov sa u žiakov zvýšil aj výskyt nadmernej konzumácie.

Respondenti, ktorí z vlastných skúseností často poznali pocit navodený nadmerným požitím alkoholu, sa vo výrazne vyššej miere než ostatní kamarátili s osobami, ktoré sa tiež často opíjali (66,1 %, opil sa raz-dvakrát: 16,6 %, opil sa občas: 37,2 %, nikdy sa neopil: 5,1 %). Priateľov, ktorí sa opili len občas, mali najčastejšie žiaci, ktorým sa táto nepríjemná situácia stávala tiež iba niekedy (53,6 %, opil sa raz-dva krát: 51,8 %, opil sa často: 25,7 %, nikdy sa neopil: 19,2 %). S rovesníkmi, ktorí ešte nikdy neboli opití, udržiavali priateľské kontakty opýtaní, ktorí tiež túto situáciu nikdy nezažili (75,7 %, opil sa raz: 29,8 %, opil sa občas: 11,0 %, opil sa často: 8,3 %). Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že frekvencia konzumácie alkoholických nápojov v rovesníckej skupine výrazne ovplyvňuje skúsenosti jej členov s nadmerným pitím alkoholu.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že žiaci stredných škôl sa po požití alkoholu vo vyššom počte opili nielen jednorazovo, ale aj občas a často. Ešte nikdy sa neopilo 82,7 % žiakov základných škôl a necelá polovica (48,1 %) stredoškolákov. Zo zistených údajov vyplynulo, že stredoškoláci poznali pocit vyvolaný nadmernou konzumáciou alkoholu vo výrazne vyššej miere než žiaci základných škôl.

Graf 13 *Nadmerná konzumácia alkoholu podľa typu školy*

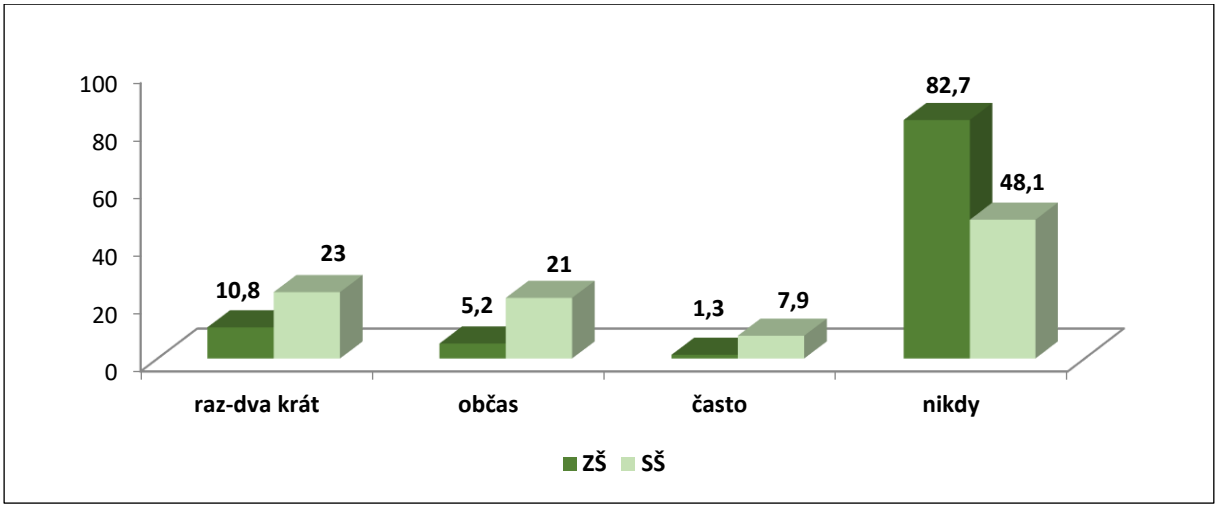

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Z prezentovaných údajov je zrejmé, že oproti zisteniam z roku 2009 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí neboli ešte nikdy opití. Klesol počet respondentov, ktorí sa po požití alkoholických nápojov opili občas, raz alebo dvakrát v živote a často. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že situácia sa oproti zisteniam z roku 2009 výraznejšie zlepšila a žiaci základných a stredných škôl sa po konzumácii alkoholu opíjali v nižšom počte než predtým. Avšak z uvedených dát je zrejmé, že platná legislatíva, ktorá zakazuje predaj a požívanie alkoholických nápojov osobám mladších ako 18 rokov sa veľmi často porušuje a bolo by treba, aby sa zlepšeniu danej situácie venovala pozornosť i naďalej.

Tabuľka 51 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Nadmerná konzumácia alkoholu	2009	2012	2018	2019	2023
raz-dvakrát v živote	19,0	16,5	17,6	22,4	16,7
občas	31,0	36,3	17,2	18,1	12,8
často	5,8	5,1	4,9	8,2	4,5
nikdy	44,2	42,1	60,3	51,3	66,0

6.3 Informovanosť rodičov o nadmernej konzumácii alkoholu

Na otázku, čo treba urobiť, keď príde dieťa domov pod vplyvom alkoholu alebo iných drog, odporúčajú K. Nešpor a L. Csémy (2003, s. 48) správať sa pokojne a zistiť, aký druh alkoholického nápoja alebo nelegálnej drogy dieťa užilo. Pokiaľ existuje nebezpečenstvo, že by mohlo ublížiť sebe alebo druhým, je nutné okamžite volať lekára a opakovane ho kontrolovať.[10] Na otázku, či sa rodičia dozvedeli o tom, že ich syn alebo dcéra sa opili, odpovedali len respondenti (849 – 34,9 %), ktorí v predchádzajúcej otázke priznali osobné skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že o tejto nepríjemnej situácii bola informovaná asi polovica (50,4 %) rodičov a 49,6 % otcov a matiek tento závažný fakt nezistilo. Zistený údaj je vzhľadom na vek respondentov považovaný za negatívny.

O tom, že sa syn alebo dcéra opili, boli vo vyššej miere informovaní otcovia a matky chlapcov (51,0 %) než dievčat (49,8 %).

Zároveň so stúpajúcim vekom respondentov sa zvýšil aj počet rodičov, ktorí boli informovaní o tom, že sa ich dieťa opilo. V najnižšom počte mali tieto poznatky otcovia a matky opýtaných vo veku 14 rokov (32,7 %, 12 a 13 rokov: zhodne po 37,5 %, 15 rokov: 48,4 %, 16 rokov: 54,4%, 17 rokov: 57,8 %). Zaujímavé je zistenie, že v skupine najstarších respondentov bolo o tejto nepríjemnej situácii oboznámených až 62,8 % rodičov.

[10] Nešpor, K. – Csémy, L.: Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problému předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat. Praha : Sportprag, 2003. ISBN 80-260-3873-8, s. 62.

O tom, že sa syn alebo dcéra opili, vedelo 58,4 % rodičov gymnazistov, pričom v skupine žiakov stredných odborných škôl bolo o tejto závažnej skutočnosti informovaných len 53,9 % otcov a matiek.

Informovanosť rodičov súvisela aj s ich vzdelaním. Zistená štatisticky významná závislosť potvrdila, že o tom, že sa ich syn alebo dcéra po požití alkoholu opili, vedeli najmä otcovia (základné vzdelanie: 54,5 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 47,6 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 50,0 %, vysokoškolské vzdelanie: 49,9 %) a matky so základným vzdelaním (58,8%, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 49,6 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 51,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 50,0 %). O tejto nepríjemnej situácii mali najmenej poznatkov rodičia so stredoškolským vzdelaním bez maturity. Je zaujímavé, že o tejto situácii boli častejšie informované matky než otcovia.

Informácie o tom, že dieťa nezvládlo konzumáciu alkoholu mali najčastejšie rodičia opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov (58,1 %, od 50 001 do 100000: 45,7 %, menej než 2 000: 46,6 %, od 2 001 do 10 000: 52,9 %). Najmenej poznatkov o tejto nepríjemnej situácii mali otcovia a matky žiakov žijúcich vo veľkomestách (viac ako 100 000: 26,5 %).

O tom, že sa syn alebo dcéra po požití alkoholických nápojov opili, vedeli rodičia opýtaných s trvalým bydliskom v Banskobystrickom (55,8 %) a v Prešovskom kraji (54,5 %, Trnavský kraj: 48,0 %, Trenčiansky kraj: 50,5 %, Nitriansky kraj: 53,1 %, Žilinský kraj: 44,3 %, Košický kraj: 52,8 %). V najnižšom počte boli o tom informovaní otcovia a matky respondentov pochádzajúcich z Bratislavského kraja (39,7 %).

O nadmernom požití alkoholu u syna alebo dcéry vedeli rodičia respondentov žijúcich v doplnených rodinách (61,7 %, neúplné rodiny: 51,3 %), zatiaľ čo v skupine opýtaných vyrastajúcich v úplných rodinách, mala potrebné poznatky len necelá polovica (47,0 %) otcov a matiek.

Informácie o tom, že dieťa nezvládlo konzumáciu alkoholu mali rodičia respondentov žijúcich v rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy (51,6 %). Omnoho menej poznatkov o tejto nebezpečnej situácii mali otcovia a matky žiakov, ktorí pochádzajú z rodín, kde si rodičia a deti spolu nerozumeli (43,6 %).

Najviac poznatkov o nadmernom požití alkoholu u detí mali otcovia a matky žiakov, ktorí pili tieto nápoje často (60,8 %, pije občas: 46,4 %).

V skupine respondentov, ktorí sa už niekedy opili, bola o tejto skutočnosti informovaná necelá polovica otcov a matiek respondentov, ktorí sa opili raz-dvakrát v živote (41,5 %), pričom najviac poznatkov mali rodičia opýtaných, ktorí sa opili často (71,3 %, opije sa občas: 54,5 %). Z uvedeného je zrejmé, že ak sa dieťa opilo raz alebo len párkrát, dalo sa to ešte pred rodičmi utajiť, avšak ak sa táto situácia opakovala častejšie, už sa nedala pred rodičmi skryť.

Aj tieto zistenia poukázali na určitý nezáujem rodičov o to, ako a kedy ich synovia a dcéry – žiaci základných a stredných škôl prichádzali večer domov a dá sa povedať, že mnohí otcovia a matky svojim nezáujmom danú situáciu ešte viac zhoršili.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že ak sa syn alebo dcéra opili, mali viac poznatkov rodičia stredoškolákov (55,1 %) než otcovia a matky žiakov základných škôl (38,6 %). Negatívne je hodnotené zistenie, že u žiakov základných škôl chýbali tieto informácie väčšine otcov a matiek, zatiaľ čo u stredoškolákov nemala potrebné poznatky väčšina necelá polovica rodičov. Je dôležité, aby boli rodičia o nadmernej konzumácii alkoholických nápojov u detí informovaní, pretože nadmerná konzumácia alkoholu u detí a mládeže býva spojená s veľkým rizikom, napríklad konzumáciou nelegálnych drog, nechráneným sexom, prejavmi agresivity, úrazmi, násilím a dopravnými nehodami často s fatálnymi následkami.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023

Prezentované údaje zamerané na nadmernú konzumáciu alkoholu ukázali, že oproti zisteniam z roku 2009 sa výrazne zvýšil počet otcov a matiek, ktorí vedeli o tom, že sa ich syn alebo dcéra opili. Toto zistenie je hodnotené pozitívne, avšak ešte stále však existuje pomerne veľký počet otcov a matiek, ktorí o tejto závažnej situácii neboli informovaní. Uvedené údaje dokumentujú, že mnohí rodičia danú situáciu podcenili a bolo by dobré, aby venovali viac pozornosti stavu v akom sa ich dieťa – žiak základnej školy alebo stredoškolák vracia večer domov.

Tabuľka 52 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023*

Informovanosť rodičov o tom, že sa ich dieťa opilo	**2009**	**2012**	**2019**	**2023**
áno	32,3	39,4	51,7	50,4
nie	67,7	60,6	48,3	49,6

6.4 Spolužitie v rodine s osobou, ktorá vo zvýšenej miere pije alkohol

Závislosť od alkoholu je choroba, ktorá má najväčší emocionálny dopad práve na rodinu. Čím hlbšie sa chorý člen rodiny prepadáva do alkoholovej závislosti, tým intenzívnejšie zvyknú reagovať ľudia v jeho okolí. Z prvotného popretia a zľahčovania možného vzniku závislosti, cez hnev a dlhoročné zachraňovanie môže nastať izolácia, depresia, ale aj intenzívna nenávisť.[11]

Vo výskume bola okrem iného zameraná pozornosť na zistenie situácie o spolužití s osobou, ktorá nadmerne požíva alkoholické nápoje. Prioritný bol subjektívny pocit respondenta, ktorému táto miera konzumácie alkoholu vadí.

[11] Šavrnochová, M. – Rusnáková, M.: Spoluzávislosť v rodine s členom závislým od alkoholu. Dostupné na: www.prohuman.sk

Výskumné zistenia ukázali, že 270 (11,1 %) žiakov základných a stredných škôl priznalo spolužitie s osobou, ktorá pije alkohol vo zvýšenej miere. Alkoholika v rodine nemalo 88,9 % respondentov.

V skupine oslovených žiakov, ktorí odpovedali na danú otázku kladne, túto osobu bližšie neurčilo 49 (18,1 %) opýtaných. V skupine respondentov (221-81,9 %), ktorí boli otvorenejší, patril k problémovým konzumentom alkoholu najčastejšie otec (113-41,9 %). Žiaci vo výrazne nižšom počte označili za alkoholika aj starého otca (27-10,0 %), obidvoch rodičov (25-9,2 %), strýka a iných vzdialenejších príbuzných (20-7,4 %), mamu (18-6,7 %), súrodencov (9-3,3 %), nevlastného otca, starú matku (zhodne po 4-1,5 %) a nevlastnú matku (1-0,4 %). Domnievame sa, že problematike spolužitia detí a mladých ľudí s alkoholikom v rodine by bolo potrebné venovať väčšiu pozornosť, pretože je známe, že poškodzuje nielen fyzické, ale aj psychické zdravie ostatných členov rodiny. Odborníci poukazujú na skutočnosť, že deti si dôsledky negatívneho spolužitia s alkoholikom často nesú v sebe po celý život.

Človeka, konzumujúceho alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine častejšie dievčatá (12,2 %) než chlapci (9,9 %).

S takouto osobou v rodine žili opýtaní vo veku 15 (13,0 %) a 17 rokov (13,4 %, 18 rokov: 10,4%, 12 rokov: 9,7 %, 13 rokov: 10,1 %, 16 rokov: 12,1 %), pričom v najnižšej miere na danú otázku kladne odpovedali najmladší respondenti vo veku 14 rokov (8,5 %).

Podľa vyjadrenia stredoškolákov, malo alkoholika v rodine 14,1 % žiakov stredných odborných škôl a 7,4 % gymnazistov.

Príbuzného, ktorý konzumuje alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine respondenti, ktorých matky (základné vzdelanie: 14,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 13,4 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 10,1 %, vysokoškolské vzdelanie: 9,0 %) a otcovia (základné vzdelanie: 16,1 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 14,2 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 10,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 7,9 %) dosiahli len základné vzdelanie. Takéto negatívne situácie poznali v najnižšej miere opýtaní, ktorých rodičia mali vysokoškolské vzdelnaie.

Spolužitie s alkoholikom zažili vo svojich rodinách najčastejšie žiaci s trvalým bydliskom v najmenších obciach (menej než 2 000: 13,3 %, od 2 001 do 10 000: 10,4 %, od 10 001 do 50 000: 11,4 %, viac ako 100 000: 9,3 %). Najlepšia situácia bola zaznamenaná v skupine respondentov pochádzajúcich z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov (7,8 %).

Osobu, ktorá vo zvýšenej miere pila alkoholické nápoje, mali v blízkom príbuzenstve opýtaní pochádzajúci z Trenčianskeho (14,2 %) a z Prešovského kraja (13,9 %, Bratislavský kraj: 10,4%, Nitriansky kraj: 10,6 %, Žilinský kraj: 12,5 %, Banskobystrický kraj: 11,0 %, Košický kraj: 8,7 %). V najnižšom počte žili s alkoholikom žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji (7,3 %).

Spolužitie s osobou, ktorá nadmieru pije alkoholické nápoje, poznali z vlastných skúseností respondenti pochádzajúci z doplnených rodín (13,3 %, neúplné rodiny: 11,5 %). V najnižšom počte mali alkoholika v rodine žiaci vyrastajúci v úplných rodinách (10,6 %).

S príbuzným závislým od alkoholu žila v rodine až necelá tretina (27,9 %) respondentov, ktorí nemali doma vytvorené dobré vzájomné vzťahy. V skupine opýtaných, ktorí si s rodičmi rozumeli, rovnako odpovedalo 9,5 % žiakov základných a stredných škôl. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že spolužitie s osobou, ktorá nadmerne konzumovala alkohol mohlo výrazne narušiť dobré rodinné vzťahy a negatívne ovplyvniť osobnosť dieťaťa, ktoré v takejto rodine žilo.

Konzumácia alkoholu u dospelých osôb v rodine veľmi ovplyvňuje postoje detí k týmto legálnym, drogám. Zistené výsledky výskumu ukázali, že alkoholika mali v rodine najmä opýtaní, ktorí fajčili každý deň (20,7 %, fajčí občas: 17,8 %, nefajčí: 9,7 %). Títo opýtaní vo vyššom počte patrili aj k častým konzumentom alkoholu (19,5 %, pije občas: 12,4 %), pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine žiakov, ktorí tento druh nápojov nepili vôbec (8,1 %).

Osobu, ktorá požívala alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine respondenti, ktorí sa po požití týchto nápojov opili často (22,9 %, opije sa občas: 16,7 %, opil sa 1-2 krát v živote: 16,3 %). V podsúbore opýtaných, ktorí patrili k abstinentom, poznalo spolužitie s alkoholikom 7,9 % žiakov.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že osobu, ktorá pije alkohol vo zvýšenej miere, mali v rodine častejšie stredoškoláci (12,2 %) než žiaci základných škôl (10,1 %).

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2019 a 2023

Od roku 2001 klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí mali v rodine osobu konzumujúcu alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo. Najvyšší počet opýtaných, ktorí boli nútení žiť v rodine s alkoholikom, bol zistený v roku 2012. Uvedené dáta potvrdili, že od roku 2001 a 2003 sa situácia zlepšila. Od roku 2012 je zaznamenaný sústavný mierny pokles žiakov základných a stredných škôl, ktorí mali v rodine osobu nadmerne konzumujúcu alkoholické nápoje. Vzhľadom na problémy, ktoré spolužitie s alkoholikom prináša, bola zistená situácia hodnotená kladne.

Tabuľka 53 *Komparácia údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2019 a 2023*

Osoba v rodine, ktorá nadmieru pije alkohol	2001	2003	2009	2012	2019	2023
áno	15,5	15,1	13,4	19,1	14,9	11,1
nie	84,5	84,9	86,5	80,9	85,1	88,9

6.5 Postoje rodičov ku konzumácii alkoholu u detí

Vzhľadom na spoločenskú akceptáciu konzumácie alkoholu je zrejmé, že deti často experimentujú s alkoholom aj v rodinnom prostredí. Rodičovský model užívania alkoholu, jeho nadmerná konzumácia ako spôsob riešenia osobných problémov, prípadne užívanie alkoholických nápojov v malých množstvách a iba pri spoločenských príležitostiach, by podľa názoru odborníkov, mohli byť faktorom alkoholového správania dieťaťa v dospelosti.[12] Z výsledkov výskumu vyplynulo, že viac než polovici (54,4 %) žiakov základných a stredných škôl nikdy rodičia alkohol neponúkli. Až 43,5 % opýtaných priznalo, že im otcovia alebo matky niekedy naliali za pohárik alkoholického nápoja (napr. Silvester, narodeniny...), pričom 2,1 % respondentov tento druh nápojov dostalo doma pri každej príležitosti.

Približne rovnakému počtu opýtaných (chlapci: 2,3 %, dievčatá: 1,8 %) naliali doma pohárik alkoholu vždy. Rodičia občas ponúkli tento druh nápojov častejšie dievčatám (46,1 %, chlapci: 40,6 %). Tento druh nápojov doma nikdy nedostalo 57,1 % chlapcov a 52,1 % dievčat. Uvedené výsledky ukázali, že rodičia ponúkli alkoholický nápoj vo vyššej miere dievčatám než chlapcom.

Až trom štvrtinám 13-ročných respondentov otcovia a matky nikdy neponúkli alkoholický nápoj, zatiaľ čo v skupine najstarších respondentov rovnako odpovedala len štvrtina opýtaných. Žiaci vo veku 18 rokov si mohli doma vypiť pohárik alkoholu nielen pri výnimočných príležitostiach, ale vždy. Z uvedeného je zrejmé, že rodičia najčastejšie dovolili piť alkohol najstarším respondentom. Zároveň s klesajúcim vekom opýtaných sa znižoval aj počet otcov a matiek, ktoré naliali svojim synom alebo dcéram mladším než 18 rokov alkoholický nápoj. Tieto údaje sú vzhľadom na vek respondentov považované za alarmujúce a bolo by potrebné, aby si rodičia uvedomili, ako veľmi svojim deťom škodia, keď im ponúkajú alkohol.

Tabuľka 54 *Ponuka alkoholu od rodičov podľa veku*

Ponuka alkoholu od rodičov	**12 rokov**	**13 rokov**	**14 rokov**	**15 rokov**	**16 rokov**	**17 rokov**	**18 rokov**
často	1,9	1,2	1,0	3,0	1,3	2,6	7,5
občas	28,2	23,0	30,9	49,5	57,0	64,7	67,0
nikdy	69,9	75,8	68,1	47,5	41,7	32,7	25,5

Približne rovnaký počet žiakov stredných odborných škôl (2,5 %) aj gymnazistov (3,1 %) dostal doma alkohol často. Občas rodičia naliali tento druh nápojov častejšie gymnazistom (65,0 %, SOŠ: 56,5 %). Otcovia a matky neponúkali nikdy alkoholické nápoje 41,0 % žiakom stredných odborných škôl a tretine gymnazistov (31,9 %). Z uvedených dát je zrejmé, že doma môžu piť alkohol vo vyššej miere gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

[12] Rojková, Z.: Situačno-motivačné faktory alkoholového správania. Koncept – meranie – overovanie. Trnava : UCM, 2016. ISBN 978-80-8105-801-1, s. 94.

Alkoholický nápoj doma zakaždým dostali opýtaní žijúci v najmenších obciach a v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Až 47,4 % respondentov s trvalým bydliskom v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov uviedlo, že im otcovia a matky pri výnimočných situáciách naliali pohárik alkoholického nápoja, zatiaľ čo v mestách s vyšším počtom než 100 000 obyvateľov priznala túto skutočnosť iba necelá tretina žiakov. Doma tento druh nápojov nesmeli piť opýtaní s trvalým bydliskom v najväčších mestách. Prezentované údaje potvrdili, že otcovia a matky najčastejšie ponúkli pohárik alkoholu žiakom pochádzajúcim z najmenších obcí a z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, pričom najlepšia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl žijúcich vo veľkomestách.

Tabuľka 55 *Ponuka alkoholu od rodičov podľa veľkosti bydliska*

Ponuka alkoholu od rodičov	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
často	2,9	1,6	2,7	0,8	0,8
občas	43,6	46,0	47,4	40,1	28,7
nikdy	53,5	52,4	49,9	59,1	70,5

Respondentom v Banskobystrickom kraji ponúkli rodičia pohárik s alkoholickým nápojom nielen často, ale aj občas. V domácom prostredí nepilo alkohol približne 60,0 % žiakov s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trnavskom kraji, zatiaľ čo v Banskobystrickom kraji rovnako odpovedalo len 44,0 % respondentov. Uvedené údaje potvrdili, že najhoršia situácia bola zistená u opýtaných, ktorí pochádzajú z Banskobystrického kraja. Alkoholický nápoj ponúkli v najnižšej miere otcovia a matky svojim synom a dcéram v Bratislavskom a v Trnavskom kraji.

Tabuľka 56 *Ponuka alkoholu od rodičov podľa kraja*

Ponuka alkoholu od rodičov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
často	1,8	1,2	2,8	2,4	1,0	3,6	2,2	1,6
občas	37,4	38,6	39,8	40,3	46,6	52,4	47,8	44,5
nikdy	60,8	60,2	57,4	57,3	52,4	44,0	50,0	53,9

Rodičia nikdy nedovolili piť alkohol viac než polovici opýtaných pochádzajúcich zo všetkých troch typov rodín (úplné rodiny: 54,6 %, doplnené rodiny: 53,0 %, neúplné rodiny: 55,0 %). Respondentom, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka, ponúkli doma alkoholický nápoj vo vyššej miere nielen vždy (doplnené rodiny: 2,7 %, úplné rodiny: 1,8 %, neúplné rodiny: 2,2 %), ale aj občas (doplnené rodiny: 44,3 %, úplné rodiny: 43,6 %, neúplné rodiny: 42,8 %). Zistené údaje ukázali, že najčastejšie dostali alkohol od rodičov respondenti žijúci v doplnených rodinách. Najlepšia situácia bola zistená v skupine žiakov vyrastajúcich v úplných rodinách.

Alkoholický nápoj dostali doma často (zlé vzťahy: 8,7 %, dobré vzťahy: 1,5 %), aj príležitostne (zlé vzťahy: 47,7 %, dobré vzťahy: 43,1 %) najmä opýtaní z rodín, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy. Žiakom, ktorí si

s rodičmi rozumeli (55,4 %, zlé vzťahy: 43,6 %), častejšie nedovolili otcovia a matky piť tento druh nápojov nikdy.

Väčšine opýtaných, ktorí pili alkohol často (68,0 %, pije príležitostne: 17,2 %), rodičia ponúkli tento nápoj vždy. Výnimočne dostali pohárik s alkoholickým nápojom respondenti, ktorí patrili k príležitostným konzumentom (63,3 %, pije často: 28,0 %). Len 4,0 % žiakov základných a stredných škôl, ktorí pili alkohol často a pätina (19,5 %) opýtaných, ktorí ho konzumovali občas, sa priznala, že im otcovia a matky doma alkohol nikdy nenaliali. Z uvedeného vyplynulo, že respondenti, ktorým v domácom prostredí ponúkali alkohol, ho požívali v omnoho vyššej miere než rovesníci, ktorým ho rodičia nedovolili piť.

S ponukou alkoholu v domácom prostredí súviseli aj skúsenosti respondentov s nadmerným požitím týchto nápojov. Ukázalo sa, že v rodinách kde rodičia ponúkali alkoholický nápoj deťom často (opije sa často: 42,0 %, opije sa občas: 22,0 %, opil sa 1-2krát v živote: 20,0 %, nikdy sa neopil: 16,0 %), mali opýtaní najväčšie skúsenosti s častým nadmerným požitím týchto nápojov. Respondenti, ktorí od rodičov dostali pohárik alkoholu len niekedy, sa vo vyššej miere než ostatní opili raz-dva krát v živote (49,1 %, opije sa občas: 20,4 %, opije sa často: 6,0 %, nikdy sa neopil: 24,5 %). V rodinách, kde otcovia a matky nedali deťom žiadny alkohol, bol zistený výrazne vyšší počet žiakov, ktorí ešte nikdy neboli opití (81,4 %, opije sa často: 2,3 %, opije sa občas: 6,1 %, opil sa 1-2 krát v živote: 10,3 %). Prezentované zistenia potvrdili, že deti, ktoré doma alkohol nedostali, mali omnoho menej skúseností s nadmerným požitím týchto nápojov než opýtaní, ktorým otcovia a matky naliali pohárik alkoholu vždy.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškoláci dostali v domácom prostredí alkoholický nápoj vo vyššej miere nielen často, ale aj občas. Otcovia a matky neponúkli pohárik alkoholu až 69,1 % žiakom základných škôl a 38,5 % stredoškolákom.

Graf 14 *Ponuka alkoholu od rodičov podľa typu školy*

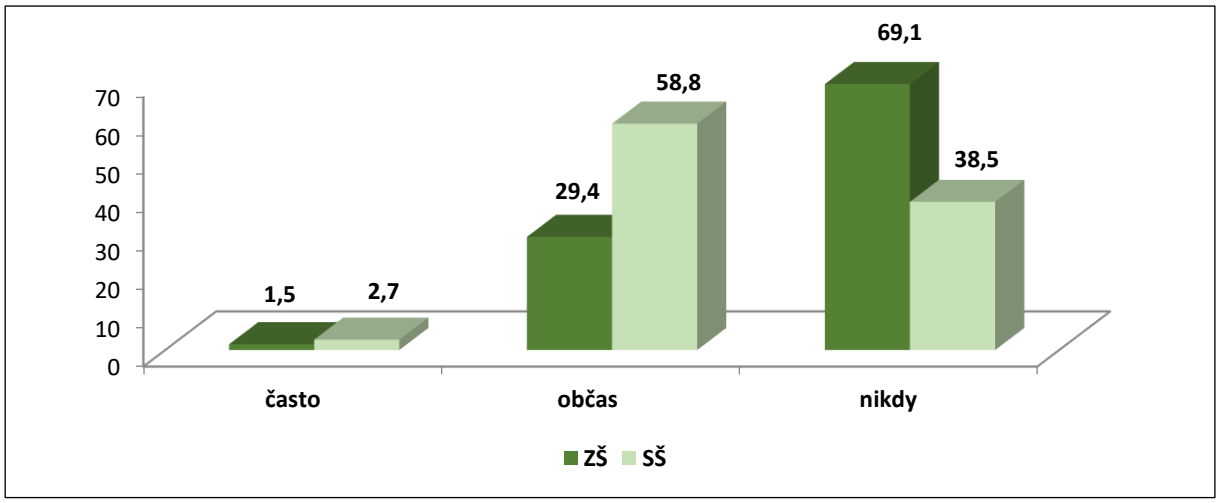

Z uvedených údajov je zrejmé, že stredoškolákom doma ponúkali alkohol omnoho častejšie než žiakom základných škôl. Rodičia by si mali uvedomiť, že aj keď ich deti študujú v stredných školách, pokiaľ nie sú dospelí, porušujú tým zákon, ktorý zakazuje podávať alkoholické nápoje osobám mladším než 18 rokov.

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala, že od roku 2001 mierne klesol počet opýtaných, ktorým otcovia a matky ponúkli alkohol vždy a znížil sa aj počet respondentov, ktorí ho dostali od rodičov pri významnejších príležitostiach. Oproti zisteniam z roku 2001 stúpol počet žiakov, ktorým otcovia a matky nedovolili doma piť žiadne alkoholické nápoje. Zistené údaje ukázali, od roku 2001 sa situácia zlepšila. Klesol počet otcov a matiek, ktorí nalejú deťom alkoholický nápoj vždy aj príležitostne a zvýšil sa počet rodičov, ktorí im alkohol nedovolia piť.

Tabuľka 57 *Komparácia údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2019 a 2023*

Ponuka alkoholu od rodičov	2001	2003	2009	2012	2019	2023
áno, vždy	3,5	3,9	2,0	2,7	4,0	2,1
áno, výnimočne	55,9	53,1	63,7	57,8	53,5	43,5
nie, nikdy	40,6	43,0	34,3	39,5	42,5	54,4

7. Názory žiakov základných a stredných škôl na problematiku nelegálnych drog

Užívanie nelegálnych drog poškodzuje zdravie a kvalitu života nielen narkomanov, ale aj ich blízkych. V dôsledku negatívnych zdravotných, sociálnych, ekonomických a bezpečnostných dopadov, ktoré s drogami úzko súvisia, ohrozuje aj zdravý vývoj celej spoločnosti. S užívaním drog prichádzajú aj ďalšie problémy, menia sa preferované hodnoty, kazia sa medziľudské vzťahy, ničia sa rodinné vzťahy a je ohrozené verejné zdravie a bezpečnosť.[13]

7.1 Informovanosť o drogách

Pre vytvorenie správnych názorov a postojov u detí a mladých ľudí je dôležité, aby mali k dispozícii dostatok objektívnych informácií a mohli sa podľa nich rozhodnúť. V tejto oblasti patrí nezastupiteľná úloha najmä škole, ktorá by mala v rámci protidrogovej výchovy odovzdať žiakom vekuprimeraným spôsobom základné poznatky o legálnych i nelegálnych návykových látkach, rizikách spojených s ich užívaním, o ich nežiaducich účinkoch a vytvárať tak u detí a mládeže správne postoje k drogám. Okrem pôsobenia pedagógov je dôležité, aby si potrebné poznatky o škodlivosti drog osvojili aj ich rodičia a vedeli ich deťom v rámci rozhovorov sprostredkovať. Za dostatočne informovaných

[13] Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti 2. Mezioborový přístup. Praha : Úřad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6, s. 25.

sa považovala polovica (50,7 %) žiakov, pričom poznatky chýbali 12,5 % opýtaných. Danú situáciu nevedela posúdiť viac než tretina (36,8 %) respondentov.

Spokojnosť s množstvom a kvalitou informácií o drogách deklarovali častejšie chlapci (54,4 %, dievčatá: 47,3 %). Približne rovnaký počet opýtaných pociťoval v tejto oblasti určitý deficit (chlapci: 11,5 %, dievčatá: 11,7 %). Dievčatá (41,0 %, chlapci: 34,1 %) nedokázali vo vyššom počte situáciu posúdiť.

S hĺbkou poznatkov o zakázaných návykových látkach boli najspokojnejší najstarší opýtaní. Názor, že potrebné znalosti im chýbajú, prezentovali najčastejšie 16-roční respondenti. Svoj názor nedokázala vyjadriť asi polovica najmladších opýtaných, zatiaľ čo v skupine najstarších respondentov nevedela odpovedať necelá pätina oslovených žiakov. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že o problematike legálnych a nelegálnych drog boli podľa ich názoru, najlepšie informovaní respondenti vo veku 17 a 18 rokov. Potrebné poznatky najčastejšie chýbali 14-ročným respondentom. Situáciu nevedeli posúdiť najmladší žiaci.

Tabuľka 58 *Informovanosť respondentov o škodlivosti nelegálnych drog podľa veku*

Dostatok poznatkov o drogách	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
áno	37,5	48,6	46,1	51,2	53,8	58,0	68,9
nie	13,0	12,7	14,1	13,2	11,8	10,0	12,3
nevie posúdiť	49,5	38,7	39,8	35,6	34,4	32,0	18,8

Spokojnosť s mierou informovanosti o drogách prejavili vo vyššom počte gymnazisti (61,6 %, SOŠ: 53,9 %). Žiaci stredných odborných škôl neboli častejšie s danou situáciou spokojní (SOŠ: 12,9 %, G: 9,9 %). Na danú otázku nedokázalo odpovedať 33,2 % žiakov stredných odborných škôl a 28,5 % gymnazistov. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že gymnazisti boli o tejto závažnej problematike lepšie informovaní než žiaci stredných odborných škôl.

Najviac informácií o drogách mali žiaci základných a stredných škôl žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Potrebné poznatky chýbali respondentom pochádzajúcim z najmenších aglomeračných jednotiek. O zakázané návykové látky sa nezaujímali opýtaní s trvalým bydliskom v najväčších mestách. Z uvedených zistení je zrejmé, že s mierou informovanosti o drogách boli najspokojnejší žiaci žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Výraznejší deficit v danej oblasti pociťovali respondenti pochádzajúci z veľkomiest.

Tabuľka 59 *Informovanosť respondentov o škodlivosti nelegálnych drog podľa veľkosti bydliska*

Dostatok poznatkov o drogách	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
áno	48,4	47,6	53,3	61,7	46,2
nie	14,0	12,7	12,9	7,8	12,6
nevie posúdiť	37,6	39,7	33,8	30,5	41,2

Dostatok informácií o nelegálnych drogách mali respondenti z Nitrianskeho, Žilinského, Trnavského a z Trenčianskeho kraja. Nedostatok poznatkov najviac pociťovali žiaci žijúci v Prešovskom kraji, zatiaľ čo v Žilinskom kraji nebolo o týchto látkach dostatočne informovaných len 8,2 % opýtaných. Na otázku nevedeli odpovedať respondenti s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a v Prešovskom kraji. Zistené údaje ukázali, že o problematike drog boli najlepšie informovaní žiaci v Nitrianskom kraji. Najväčší deficit v danej oblasti pociťovali opýtaní pochádzajúci z Prešovského kraja.

Tabuľka 60 *Informovanosť respondentov o škodlivosti nelegálnych drog podľa kraja*

Dostatok poznatkov o drogách	**BA**	**TT**	**TN**	**NR**	**ZA**	**BB**	**PO**	**KE**
áno	46,6	54,7	53,8	57,4	54,8	47,7	41,8	47,0
nie	14,0	11,7	12,1	11,2	8,2	12,0	17,6	13,8
nevie posúdiť	39,4	33,6	34,1	31,4	37,0	40,3	40,6	39,2

Najviac poznatkov o problematike nelegálnych drog mali respondenti žijúci v úplných rodinách (53,1 %, doplnené rodiny: 50,4 %, neúplné rodiny: 48,8 %). Nespokojnosť prezentovali žiaci pochádzajúci z doplnených rodín (15,2 %, úplné rodiny: 11,9 %, neúplné rodiny: 13,6 %). Zhodnotiť situáciu nedokázali najčastejšie opýtaní z neúplných rodín (37,6 %, úplné rodiny: 35,0 %, doplnené rodiny: 34,4 %). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že o drogách boli najlepšie informovaní respondenti, ktorí vyrastajú v úplných rodinách. Potrebné poznatky chýbali najčastejšie respondentom, ktorí mali iba otca alebo matku.

Dostatok informácií o drogách mala zhodne asi polovica respondentov z obidvoch skupín (dobré vzťahy: 50,8 %, zlé vzťahy: 50,6 %). Tieto dôležité informácie častejšie chýbali opýtaným z rodín, kde si rodičia a deti nerozumeli (15,1 %, dobré vzťahy: 12,3 %). Situáciu nedokázali vo vyššej miere posúdiť žiaci vyrastajúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (36,9 %, zlé vzťahy: 34,3 %). Z uvedených zistení vyplynulo, že v rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy mali deti väčšiu dôveru k rodičom a rozprávali sa s nimi aj o pálčivých témach, napríklad nelegálnych drogách. Pravdivé a objektívne informácie o týchto zakázaných látkach môžu deti neskôr ochrániť pred ich užívaním.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškoláci boli s mierou informovanosti o drogách spokojnejší než žiaci základných škôl, ktorí častejšie pociťovali v danej problematike nedostatky, prípadne nedokázali situáciu posúdiť. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci stredných škôl boli s mierou informácií o drogách omnoho spokojnejší než žiaci základných škôl, ktorým poznatky o tejto závažnej problematike nielen chýbali, ale ani nedokázali situáciu posúdiť.

Graf 15 *Informovanosť respondentov o škodlivosti nelegálnych drog podľa typu školy*

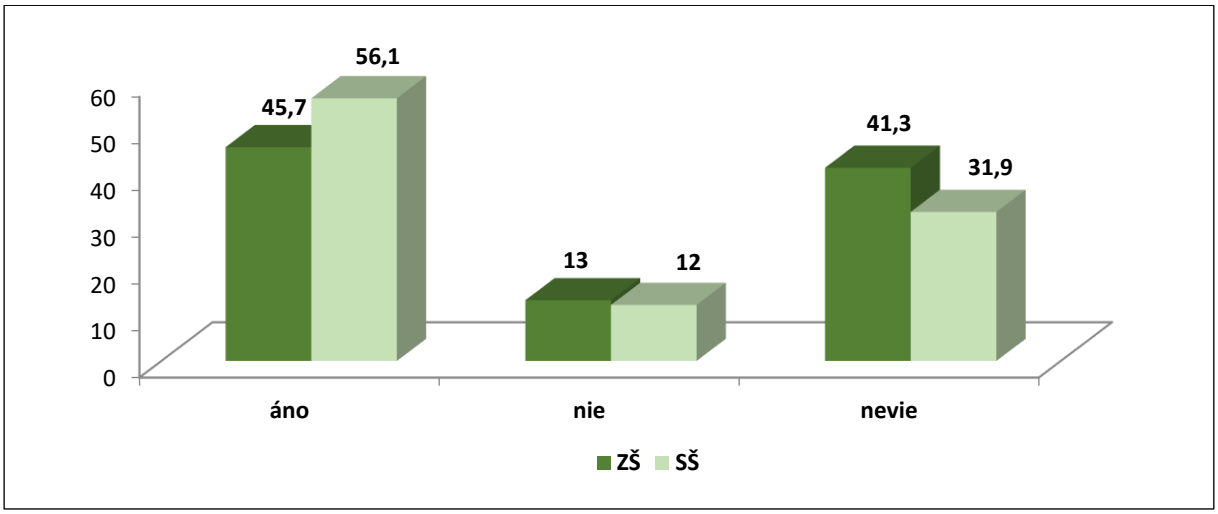

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 sa znížil počet opýtaných ktorí boli o škodlivosti nelegálnych drog dostatočne informovaní. Zároveň klesol aj počet respondentov, ktorým potrebné poznatky chýbali a stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nevedeli situáciu posúdiť. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že informovanosť respondentov o nelegálnych drogách bola v tomto roku horšia než v roku 2009.

Tabuľka 61 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023*

Dostatok poznatkov o drogách	2009	2012	2019	2023
áno	59,2	54,2	59,0	50,7
nie	14,2	16,3	10,2	12,5
nevie posúdiť	26,6	29,5	30,8	36,8

7.2 Kontakt s osobou užívajúcou drogy

Z praxe je už dlhší čas známe, že drogy na Slovensku predstavujú závažný celospoločenský problém. Úlohou rodičov a pedagógov je pripraviť deti a mladých ľudí na správne vnímanie drogovo závislých ľudí, na ich akceptovanie a na to, aby dokázali zvládnuť tento závažný problém i vtedy, ak sa bude týkať blízkej osoby. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že až 61,0 % opýtaných sa nikdy nedostalo do kontaktu s osobou užívajúcou drogy a necelá pätina (19,0 %) respondentov poznala narkomana len z videnia. Až 11,5 % žiakov sa s toxikomanom kamarátilo a 6,7 % opýtaných sa vyjadrilo, že drogy bral ich spolužiak. V rodine sa s takouto osobou stretlo len 1,9 % respondentov.

Drogovo závislú osobu nepoznalo zhodne viac ako 63,0 % opýtaných z obidvoch skupín (chlapci: 63,8 %, dievčatá: 63,7 %). Dievčatá (20,4 %, chlapci: 19,0 %) vo vyššej miere poznali narkomana len z videnia a chlapci (13,3 %, dievčatá: 10,9 %) sa ním častejšie stretli v rovesníckej skupine. Približne rovnaký počet opýtaných poznal osobu, ktorá užívala nelegálne drogy

z rodiny (chlapci: 1,9 %, dievčatá: 2,2 %) a z kolektívu spolužiakov (chlapci: 7,0 %, dievčatá: 6,6 %). Výsledky výskumu ukázali, že do kontaktu s drogovo závislým človekom sa častejšie dostali chlapci než dievčatá.

Narkomana nepoznalo viac než 70,0 % respondentov vo veku 12 a 13 rokov, pričom v skupine najstarších opýtaných rovnako odpovedala len viac než tretina oslovených žiakov. Zistené údaje ukázali, že zároveň so zvyšujúcim vekom opýtaných sa výrazne znížil počet žiakov, ktorí s drogovo závislou osobou neboli nikdy v kontakte. Najstarší respondenti mali častejšie narkomana priamo v rodine, poznali ho z partie kamarátov a z videnia. 17-roční respondenti uviedli, že drogy užíval ich spolužiak. Z uvedených zistení vyplynulo, že drogovo závislú osobu častejšie poznali z rôzneho prostredia najstarší respondenti. Najmenej týchto kontaktov bolo zaznamenaných v skupine 12-ročných žiakov.

Tabuľka 62 *Kontakt s drogovo závislými osobami podľa veku*

Osobu užívajúcu drogy pozná	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
z rodiny	0,9	1,8	2,4	2,2	1,5	1,6	4,3
z rovesníckej skupiny	4,6	5,0	9,7	14,8	15,2	15,1	21,1
z triedy	7,8	5,9	3,4	3,6	7,6	11,2	10,4
z videnia	9,7	13,1	14,9	24,3	23,8	22,1	28,2
nepozná	77,0	74,2	69,6	55,1	51,9	50,0	36,0

Toxikomana nepoznala polovica (50,7 %) žiakov stredných odborných škôl a 48,1 % gymnazistov. Žiaci stredných odborných škôl (2,4 %, G: 1,1 %) sa s osobou užívajúcou drogy častejšie stretli doma (SOŠ: 4,9 %, G: 3,5 %). Gymnazisti ju vo vyššej miere poznali z triedneho kolektívu (G: 8,8 %, SOŠ: 7,5 %) a z videnia (G: 26,1 %, SOŠ: 21,2 %). Kamarátov, ktorí užívali drogy, mal približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 15,5 %, G: 15,9 %). Uvedené zistenia potvrdili, že s drogovo závislou osobou sa častejšie dostali do kontaktu gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Osobu, ktorá užíva nelegálne drogy nepoznali najmä respondenti žijúci v najväčších mestách. V rodine žili s narkomanom častejšie opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí. Osobu, ktorá užívala drogy, mali v triednom kolektíve žiaci žijúci v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov. V rovesníckej skupine sa s narkomanom stretli najčastejšie respondenti s trvalým bydliskom v najmenších obciach a v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Len z videnia mali tieto kontakty opýtaní pochádzajúci z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov.

Tabuľka 63 *Kontakt s drogovo závislými osobami podľa veľkosti bydliska*

Osobu užívajúcu drogy pozná	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
z rodiny	2,8	1,1	2,2	1,1	1,8
z rovesníckej skupiny	13,1	10,6	13,3	10,2	6,3
z triedy	6,5	6,1	5,1	11,7	5,4
z videnia	16,9	18,0	22,2	19,4	17,2
nepozná	60,7	64,2	57,2	57,6	69,3

Z uvedených zistení vyplynulo, že s konzumentmi drog boli v kontakte žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v najväčších mestách. Najlepšia situácia bola zistená v skupine opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov.

Narkomana nepoznalo až 70,6 % opýtaných žijúcich v Košickom kraji, v Trnavskom, Nitrianskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji nemala tieto kontakty len viac než polovica respondentov. Z videnia poznali toxikomana najčastejšie respondenti z Banskobystrického kraja. V triednom kolektíve ho mali opýtaní žijúci v Trnavskom a v Nitrianskom kraji. Respondenti s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a v Prešovskom kraji sa vo vyššom počte stretli s narkomanom v rodine. Z rovesníckej skupiny ho poznali mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja. Možno konštatovať, že najviac kontaktov na drogovo závislé osoby mali opýtaní z Banskobystrického a z Prešovského kraja. Najlepšia situácia bola zistená u respondentov v Košickom kraji.

Tabuľka 64 *Kontakt s drogovo závislými osobami podľa kraja*

Osobu užívajúcu drogy pozná	**BA**	**TT**	**TN**	**NR**	**ZA**	**BB**	**PO**	**KE**
z rodiny	1,1	0,8	1,7	2,3	1,6	2,8	2,9	1,9
z rovesníckej skupiny	10,9	11,5	13,3	14,3	8,5	13,0	13,3	6,6
z triedy	6,0	9,0	6,3	9,3	7,0	4,3	5,8	3,1
z videnia	17,3	19,9	18,3	15,2	17,4	23,2	21,7	17,8
nepozná	64,8	58,8	60,3	58,9	65,5	56,7	56,4	70,5

Opýtaní z doplnených rodín, sa vo vyššej miere stretli s osobou užívajúcou drogy doma (doplnené rodiny: 4,3 %, neúplné rodiny: 2,8 %, úplné rodiny: 1,3 %), v rovesníckej skupine (doplnené rodiny: 16,2 %, neúplné rodiny: 13,5 %, úplné rodiny: 10,5%) a v triednom kolektíve (doplnené rodiny: 8,9 %, neúplné rodiny: 6,6 %, úplné rodiny: 6,1 %). Iba z videnia poznali narkomana žiaci základných a stredných škôl, ktorí vyrastajú v neúplných rodinách (21,4 %, doplnené rodiny: 18,8 %, úplné rodiny: 18,4 %). S osobou, ktorá užíva drogy, sa nestretlo až 63,7 % opýtaných z úplných rodín a viac ako polovica respondentov z doplnených rodín (51,8 %) a z neúplných rodín (55,7 %). Z prezentovaných údajov je zrejmé, že s drogovo závislou osobou boli najčastejšie v kontakte respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku. S narkomanmi sa v najnižšej miere stretli respondenti z úplných rodín.

Respondenti, ktorí nemali rodinách vytvorené dobré medziľudské vzťahy, sa výrazne častejšie stretli s osobou užívajúcou v drogy v rodine (zlé vzťahy: 4,3 %, dobré vzťahy: 1,8 %) a v rovesníckej skupine (zlé vzťahy: 27,8 %, dobré vzťahy: 10,2 %). Približne rovnaký počet opýtaných (dobré vzťahy: 6,3 %, zlé vzťahy: 7,0 %) mal narkomana spolužiaka. Respondenti, ktorí si s rodičmi rozumeli (dobré vzťahy: 22,7 %, zlé vzťahy: 20,3 %), poznali vo vyššej miere drogovo závislú osobu len z videnia, prípadne im tieto negatívne kontakty úplne chýbali (dobré vzťahy: 59,0 %, zlé vzťahy: 40,6 %). Zistené dáta ukázali, že žiaci základných a stredných škôl z rodín, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy, sa s toxikomanmi stretli výrazne častejšie než opýtaní, ktorí mali v rodinách zabezpečenú adekvátnu citovú podporu.

Z rodiny (užil drogy: 3,9 %, neužil drogy: 1,4 %), z partie kamarátov (užil drogy: 33,7 %, neužil drogy: 5,9 %), zo skupiny spolužiakov (užil drogy: 11,9 %, neužil drogy: 5,1 %) a aj z videnia (užil drogy: 25,4 %, neužil drogy: 17,3 %) poznali narkomana respondenti, ktorí už niekedy experimentovali so zakázanými návykovými látkami. Žiadne kontakty na toxikomanov nemalo až 70,3 % opýtaných, ktorí drogy nikdy neužili, pričom v skupine žiakov, ktorí ich už vyskúšali rovnako odpovedala len štvrtina (25,0 %) respondentov. Prezentované zistenia potvrdili, že užívanie nelegálnych drog má veľkú súvislosť najmä s nevhodným prežívaním voľného času a s osobami, s ktorými sa deti a mládež v tomto čase stretávajú.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Osobu užívajúcu nelegálne drogy nepoznali vo výrazne vyššej miere žiaci základných škôl. Stredoškoláci sa s konzumentmi návykových látok častejšie stretli v triede, v partii kamarátov, prípadne takúto osobu poznali len z videnia. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl mal narkomana v rodine. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že stredoškoláci poznali osoby užívajúce drogy vo výrazne vyššom počte než žiaci základných škôl.

Graf 16 *Kontakty s drogovo závislými osobami podľa typu školy*

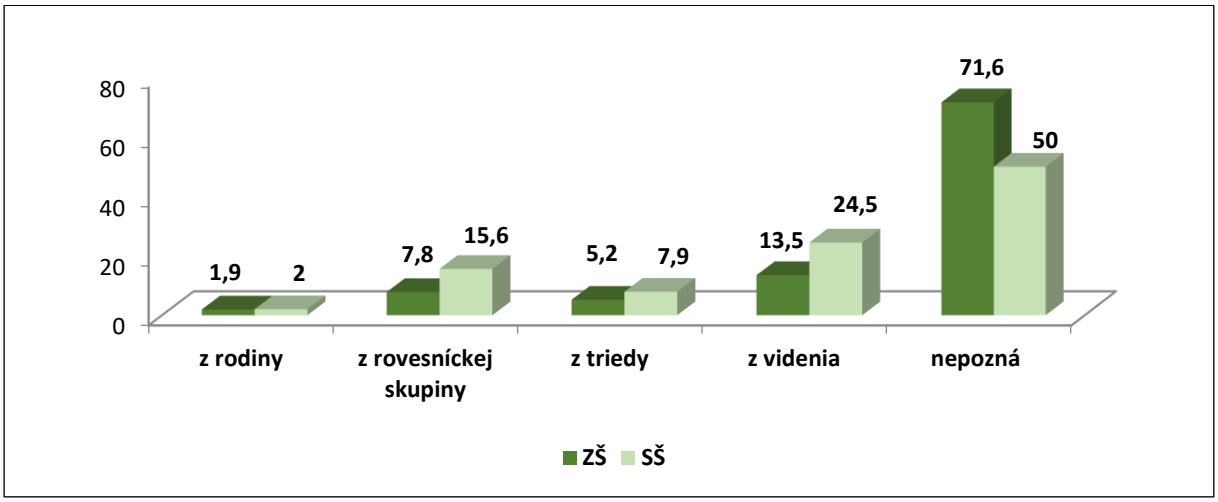

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí toxikomana vôbec nepoznali. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí drogovo závislú osobu poznali len z videnia, z rovesníckej skupiny a z triedy. Na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí mali narkomana v rodine. Z uvedeného je zrejmé, že v tomto roku poznali respondenti osoby užívajúce nelegálne drogy v nižšom počte než v roku 2009, čo bolo hodnotené pozitívne.

Tabuľka 65 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Osobu užívajúcu nelegálne drogy pozná	2009	2012	2018	2019	2023
z rodiny	1,2	2,4	3,2	3,7	1,8
z triedy	11,5	8,0	10,5	9,0	6,7
z rovesníckej skupiny	19,2	17,6	17,2	17,1	11,5
z videnia	21,8	22,3	20,3	18,5	19,0
nepozná	46,3	49,7	48,8	51,7	61,0

7.3 Osobné skúsenosti respondentov s užívaním nelegálnych drog

Adolescencia je veľmi ťažké obdobie v živote človeka. Je plné náročných situácií, ktoré musí jedinec zvládnuť, je spojené s mnohými problémami, rozpormi, hľadaním vlastnej identity a nespokojnosti so súčasným životom. Tieto situácie ho však motivujú k ďalšiemu vývoju, učia ho hľadať cestu, ako sa môže s problémami vysporiadať a odstrániť zo života to, čo mu prekáža. Jednou z ciest je aj užívanie návykových látok, ktoré mu navodia príjemnejšie stavy. Jedinec tak prestáva vnímať skutočnosť, stráca motiváciu riešiť problémy a ísť vo svojom živote ďalej. Užívaním zakázaných látok sa zbavuje dôvodu hľadať nezávislosť, zmeniť sa a stávať sa dospelým.[14] Z výsledkov výskumu vyplynulo, že skúsenosti s užívaním zakázaných návykových látok priznalo 450 (18,5 %) žiakov základných a stredných škôl. Zápornú odpoveď uviedlo 81,5 % respondentov. Prezentované údaje ukázali, že drogy vyskúšala pätina (20,9 %) chlapcov a 16,3 % dievčat. Najčastejšie s nimi experimentovali žiaci vo veku 18 rokov (38,7 %, 17 rokov: 25,1 %, 16 rokov: 24,6 %, 15 rokov: 19,0 %, 14 rokov: 13,3 %, 13 rokov: 13,8 %, 12 rokov: 5,1 %). Možno konštatovať, že so stúpajúcim vekom respondentov sa zvyšoval aj počet opýtaných, ktorí experimentovali so zakázanými látkami. Výrazné zvýšenie počtu oslovených žiakov, ktorí vyskúšali drogy, bolo zistené v skupine vo veku 16 rokov a viac.

Drogy užilo až 24,9 % žiakov stredných odborných škôl a 23,2 % gymnazistov. Najviac skúseností s konzumáciou návykových látok mali žiaci základných a stredných škôl, ktorí mali otca (základné vzdelanie: 25,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 22,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 17,9 %, vysokoškolské vzdelanie: 16,3 %) a matku so základným vzdelaním (20,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 19,0 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 18,8 %, vysokoškolské vzdelanie: 17,5 %). V najnižšej miere nimi experimentovali respondenti, ktorých rodičia absolvovali vysokú školu.

Zakázané látky vyskúšali opýtaní žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov (22,2 %) a v najmenších obciach (menej než 2 000: 21,2 %, od 2 001 do 10 000: 15,7%, od 50 001 do 100 000: 17,1 %). Najmenej skúseností uvádzali respondenti z miest s počtom vyšším než 100 000 obyvateľov (8,8 %).

[14] Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti 2. Mezioborový přístup. Praha : Úrad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6, s. 232-233.

Viac než tretina oslovených žiakov, ktorí užili aspoň jeden druh nelegálnych drog, žila v Trenčianskom (25,2 %) a v Banskobystrickom kraji (23,0 %). V nižšom počte uviedli tieto negatívne skúsenosti aj respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom (14,0 %), Trnavskom (14,9 %), Nitrianskom (19,4 %), Žilinskom (17,0 %) a v Prešovskom kraji (20,1 %). Experimentovanie s nelegálnymi drogami priznali v najnižšej miere respondenti z Košického kraja (13,0 %).

Skúseností s užívaním nelegálnych drog mali najčastejšie respondenti pochádzajúci z doplnených (25,0 %) a z neúplných rodín (22,1 %). V najnižšom počte ich konzumovali opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách (16,6 %). Drogy vyskúšala viac než tretina (32,0 %) žiakov z rodín, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy. V rodinách, kde si rodičia a deti rozumeli, malo tieto skúsenosti 17,1 % respondentov.

Opýtaní, ktorí už experimentovali s drogami, patrili výrazne častejšie k fajčiarom, či už k pravidelným (užil drogy: 20,9 %, neužil drogy: 5,0 %) alebo príležitostným (užil drogy: 16,9%, neužil drogy: 15,1 %). V skupine opýtaných, ktorí ešte nikdy neexperimentovali s návykovými látkami, bolo až 90,6 % nefajčiarov, zatiaľ čo v podsúbore ich rovesníkov, ktorí už zakázané látky vyskúšali, nefajčilo 62,2 % opýtaných.

Respondenti, ktorí mali skúsenosti s návykovými látkami, patrili vo vyššej miere k častým (užil drogy: 33,8 %, neužil drogy: 6,4 %) a k príležitostným konzumentom alkoholu (užil drogy: 51,6 %, neužil drogy: 37,6 %). Ich rovesníci, ktorí alkoholické nápoje vôbec nepili, v omnoho vyššej miere (neužil drogy: 56,0 %, užil drogy: 14,7 %) ani neskúšali nelegálne drogy.

Respondenti, ktorí užili zakázané látky, pili najčastejšie destiláty (užil drogy: 51,0 %, neužil drogy: 31,2 %) a pivo (užil drogy: 30,3 %, neužil drogy: 26,0 %). Žiaci, ktorí nelegálne drogy nekonzumovali, dávali prednosť vínu (neužil drogy: 35,0 %, užil drogy: 25,1 %) a likérom (neužil drogy: 17,6 %, užil drogy: 10,6 %). Miešané alkoholické nápoje (užil drogy: 3,1 %, neužil drogy: 2,4 %) si obľúbil približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín.

Opýtaní, ktorí experimentovali s návykovými látkami, sa vo vyššej miere po konzumácii alkoholu opili jednorazovo (užil drogy: 24,2 %, neužil drogy: 14,9 %), občas (užil drogy: 35,6%, neužil drogy: 7,6 %), aj často (užil drogy: 16,2 %, neužil drogy: 1,8 %). Ešte nikdy sa neopili tri štvrtiny (75,6 %) opýtaných, ktorí drogy neskúšali a len 24,0 % respondentov, ktorí už mali tieto negatívne skúsenosti.

Opýtaní, ktorí vyskúšali užívanie **nelegálnych drog**, poznali častejšie drogovo závislú osobu nielen z partie kamarátov (užil drogy: 39,2 %, neužil drogy: 6,0 %), ale i z rodiny (užil drogy: 4,5 %, neužil drogy: 1,5 %), z triedy (užil drogy: 13,9 %, neužil drogy: 5,2 %) a z videnia (užil drogy: 29,6 %, neužil drogy: 17,4 %). Žiaci, ktorí skúsenosti s návykovými látkami nemali (71,6 %, užil drogy: 29,1 %), sa vo výrazne vyššom počte ešte nikdy nedostali do kontaktu s narkomanom než ich rovesníci, ktorí s návykovými látkami už experimentovali.

Žiaci základných a stredných škôl, ktorí mali skúsenosti s užívaním zakázaných látok, mali vo vyššom počte kamarátov, ktorí tiež brali drogy, či už často alebo občas. Až 90,7 % opýtaných, ktorí nikdy neužili nelegálne drogy, sa kamarátilo s rovesníkmi, ktorí tiež s drogami nikdy neexperimentovali. V skupine respondentov, ktorí návykové látky užili, rovnako odpovedala viac než polovica opýtaných. Uvedené dáta prezentovali výrazný vplyv rovesníckej skupiny a je zrejmé, že mnohí respondenti vyskúšali nelegálne drogy najmä preto, aby sa prispôsobili svojim kamarátom.

Graf 17 *Konzumácia nelegálnych drog u respondentov a ich priateľov*

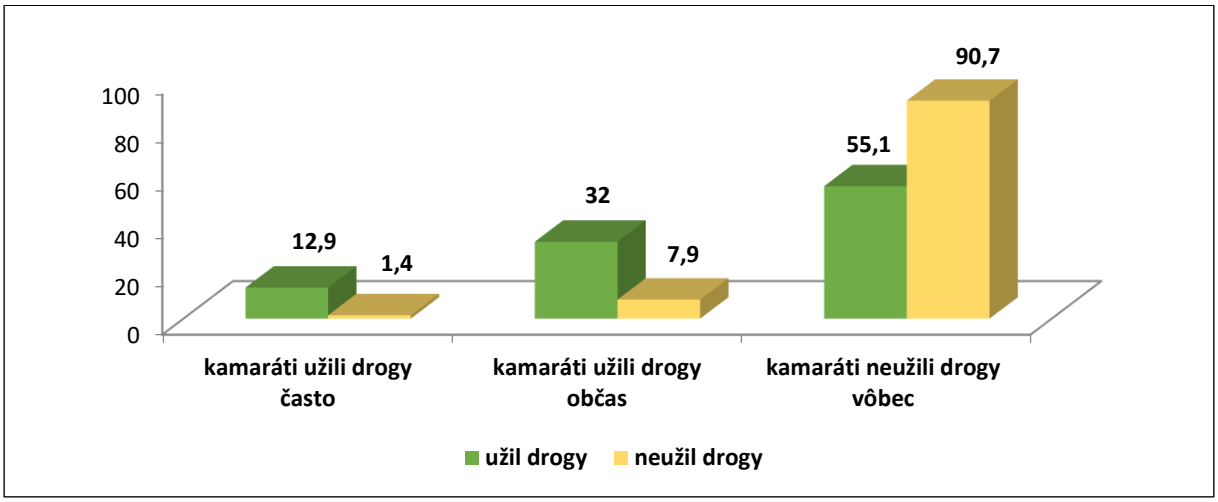

Opýtaní, ktorí nemali skúsenosti s nelegálnymi drogami, sa častejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí si cigaretu zapálili len občas (neužil drogy: 38,3 %, užil drogy: 34,0 %), alebo vôbec (neužil drogy: 40,3 %, užil drogy: 15,1 %). Respondenti, ktorí už vyskúšali konzumáciu týchto zakázaných látok, mali vo vyššej miere priateľov, ktorí fajčili každý deň (užil drogy: 50,9 %, neužil drogy: 21,4 %).

Podobná situácia bola zistená aj vo vzťahu k pitiu alkoholických nápojov. Opýtaní, ktorí užili drogy, mali vo vyššom počte priateľov častých (užil drogy: 37,1 %, neužil drogy: 12,3 %), aj občasných konzumentov alkoholu (užil drogy: 49,6 %, neužil drogy: 44,8 %). Žiaci základných a stredných škôl, ktorí s návykovými látkami nikdy neexperimentovali, sa viac kamarátili s rovesníkmi, ktorí tiež patrili k abstinentom (neužil drogy: 42,8 %, užil drogy: 13,3 %).

Opýtaní, ktorí experimentovali s konzumáciou drog, sa častejšie priatelili s osobami, ktoré sa po požití alkoholu opili často (užil drogy: 36,3 %, neužil drogy: 8,8 %), alebo občas (užil drogy: 40,1 %, neužil drogy: 26,9 %). Žiaci, ktorí zakázané látky nikdy neužili, mali viac priateľov, ktorí ešte nikdy neboli opití (neužil drogy: 64,4 %, užil drogy: 23,6 %). V tejto oblasti zohráva dôležitú úlohu prežívanie voľného času prostredníctvom hodnotných a zmysluplných záujmových aktivít. Rovesníci, ktorí sa stretávajú na ihrisku, v športovom klube alebo v záujmovom krúžku len veľmi ťažko budú tráviť svoj voľný čas v reštauráciách alebo postávať na sídlisku, aby zahnali nudu a spestrili si život konzumáciou alkoholu a iných návykových látok.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že nelegálne drogy užilo až 24,5 % stredoškolákov a 13,0 % žiakov základných škôl. Tieto negatívne skúsenosti nemalo 87,0 % žiakov základných škôl a asi tri štvrtiny stredoškolákov. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že stredoškoláci vo výrazne vyššej miere vyskúšali užívanie zakázaných látok než žiaci základných škôl.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí užili aspoň jednu nelegálnu drogu a stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali. Zároveň sa znížil aj počet respondentov, ktorí na danú otázku neodpovedali. Zistené výsledky výskumu poukázali na klesajúci počet konzumentov nelegálnych drog vo veku od 12 do 18 rokov. Najnižší počet užívateľov návykových látok bol zaznamenaný v roku 2018, pričom najhoršia situácia bola evidovaná v roku 2012.

Tabuľka 66 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Skúsenosti s užívaním nelegálnych drog	2009	2012	2018	2019	2023
užil drogu	26,6	30,4	14,1	24,9	18,5
neužil drogu	71,5	69,0	85,5	75,1	81,5
neodpovedal	1,9	0,6	0,4	0	0

7.4 Vek pri prvom experimentovaní s nelegálnymi drogami

Výskumy realizované v poslednej dobe ukazujú, že skúsenosti s užívaním drog majú nielen jedinci, ktorí nedokážu iným spôsobom zvládať svoje problémy, ale i určitá časť mladých ľudí, ktorá sa takto snaží vybočiť z normálneho života, nejako si ho spríjemniť. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že čím je vek užívateľov návykových látok nižší, tým je riziko vzniku ich drogovej závislosti vyššie.[15] V roku 2023 užilo nelegálne drogy 450 (18,5 %) opýtaných. Vek, v ktorom s návykovými látkami experimentovali, však uviedlo iba 411 (91,7 %) respondentov a až 39 (8,3 %) opýtaných túto otázku ignorovalo. Zo zistených údajov vyplynulo, že najčastejším obdobím, v ktorom žiaci začali s nelegálnymi drogami experimentovať, bol vek 13 (23,6 %), 14 (21,9 %) a 15 rokov (20,7 %). V nižšej miere užili návykové látky aj respondenti vo veku 16 (16,3 %), 12 (9,0 %) a 17 rokov (4,9 %). Najnižším vekom, ktorý opýtaní uviedli, bol vek 10 (1,0 %) a 11 rokov (1,1 %). Vo veku 18 rokov užilo prvú nelegálnu drogu 1,5 % oslovených žiakov.

Najčastejším obdobím, v ktorom respondenti experimentovali s nelegálnymi drogami, bol u chlapcov vek 13 rokov a u dievčat 14 rokov. Vo veku 10 rokov užili návykové látky iba chlapci. Dievčatá vo vyššej miere vyskúšali prvú drogu vo veku 16 a 17 rokov. Chlapci častejšie experimentovali so zakázanými látkami ako 12-roční. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín

[15] Mahdalíčková, J.: Víme o drogách všechno? Praha : Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4, s. 20.

experimentoval s drogami vo veku 11, 15 a 18 rokov. Z uvedených zistení vyplynulo, že chlapci experimentovali so zakázanými návykovými látkami v nižšom veku než dievčatá.

Tabuľka 67 *Vek pri prvom experimentovaní s nelegálnymi drogami podľa pohlavia*

Vek pri prvom experimentovaní s drogami	Chlapci	Dievčatá
10 rokov	1,8	0
11 rokov	1,4	1,1
12 rokov	11,7	5,9
13 rokov	**24,8**	21,9
14 rokov	21,2	**23,0**
15 rokov	20,1	20,9
16 rokov	15,3	17,6
17 rokov	2,3	8,0
18 rokov	1,4	1,6

Žiaci stredných odborných škôl, aj gymnazisti, experimentovali najčastejšie s drogami v približne rovnakej miere ako 15-roční. Vo veku 10 a 11 rokov vyskúšali primárne návykové látky len žiaci stredných odborných škôl, ktorí ich zároveň častejšie konzumovali vo veku 12 a 14 rokov. Gymnazisti ich vo vyššej miere užili po prvýkrát vo veku 16, 17 a 18 rokov. Vo veku 13 rokov užil prvé návykové látky približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl. Prezentované údaje potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl experimentovali so zakázanými látkami vo vyššom počte a v nižšom veku než ich rovesníci v gymnáziách.

Tabuľka 68 *Vek pri prvom experimentovaní s nelegálnymi drogami podľa typu strednej školy*

Vek pri prvom experimentovaní s drogami	SOŠ	G
10 rokov	0,5	0
11 rokov	1,1	0
12 rokov	4,3	2,8
13 rokov	6,9	6,9
14 rokov	25,0	16,7
15 rokov	**30,3**	**30,5**
16 rokov	23,4	29,2
17 rokov	6,9	9,7
18 rokov	1,6	4,2

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že žiaci základných škôl užili drogy po prvýkrát vo veku 13 rokov. Stredoškoláci ich najčastejšie skúšali ako 15-roční. Žiaci základných škôl vo vyššej miere experimentovali s návykovými látkami vo veku 10, 11 a 12 rokov. Stredoškoláci získali viac týchto negatívnych skúseností vo veku 14 a 16 rokov a zároveň užili prvé drogy vo veku 17 a 18 rokov. Zistené údaje potvrdili, že žiaci základných škôl experimentovali s nelegálnymi drogami najčastejšie ako 13-roční, zatiaľ čo žiaci stredných škôl skúšali tieto návykové látky vo veku 15 rokov a neskôr. Možno konštatovať, že stredoškoláci mali viac skúseností s užívaním zakázaných látok než žiaci základných škôl.

Tabuľka 69 *Vek pri prvom experimentovaní s nelegálnymi drogami podľa typu školy*

Vek pri prvom experimentovaní s drogami	ZŠ	SŠ
10 rokov	2,0	0,4
11 rokov	2,0	0,8
12 rokov	18,0	3,8
13 rokov	**52,7**	6,9
14 rokov	20,7	22,6
15 rokov	3,3	**30,7**
16 rokov	1,3	24,9
17 rokov	0	7,7
18 rokov	0	2,2

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

V roku 2009 respondenti najčastejšie experimentovali s návykovými látkami vo veku 15 rokov, pričom v rokoch 2012, 2018 a 2019 získali opýtaní skúsenosti s primárnymi drogami najmä ako 14-roční. V roku 2023 sa tento vek ešte mierne znížil na 13 rokov. V porovnaní s rokom 2009 bol zistený približne rovnaký počet žiakov, ktorí vyskúšali nelegálne drogy vo veku 9, 10, 11 a 18 rokov. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí experimentovali s návykovými látkami vo veku 12, 13 a 14 rokov. Klesol počet opýtaných, ktorí vyskúšali návykové látky vo veku 15, 16 a 17 rokov. Iba v rokoch 2018 a 2019 užili respondenti primárne drogy vo veku 9 rokov, v rokoch 2012, 2019 a 2023 ich konzumovali ako 10-roční. V rokoch 2009, 2019 a 2023 experimentovali opýtaní s návykovými látkami aj vo veku 18 rokov. Prezentované údaje ukázali, že od roku 2009 sa síce znížila veková hranica pre prvé užitie drog z 15 na 14 rokov a v roku 2023 klesla na 13 rokov. Tieto zistenia poukázali na pretrvávajúcu potrebu uskutočňovania primárnej prevencie ešte na prvom stupni základných škôl, pričom je dôležité, aby boli o týchto problémoch informovaní aj rodičia detí.

Tabuľka 70 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Vek pri prvom experimentovaní s drogami	2009	2012	2018	2019	2023
9 rokov	0	0	0,4	0,2	0
10 rokov	0	1,4	0	0,9	1,0
11 rokov	1,8	1,6	1,3	1,1	1,2
12 rokov	7,2	10,7	5,3	4,1	9,0
13 rokov	14,8	16,8	14,2	13,1	**23,6**
14 rokov	20,3	**24,7**	**31,0**	**28,7**	21,9
15 rokov	**27,2**	21,7	26,1	21,6	20,7
16 rokov	19,2	15,9	14,6	20,5	16,3
17 rokov	7,6	7,2	7,1	8,5	4,9
18 rokov	1,9	0	0	1,3	1,5
Počet respondentov	276	364	226	558	450

7.5 Drogy užité pri prvom experimentovaní

Výsledky výskumu potvrdili, že pri prvom experimentovaní so zakázanými látkami vyskúšali opýtaní až 14 druhov nelegálnych drog. Z odpovedí žiakov vyplynulo, že viac než polovica z nich fajčila marihuanu. Respondenti v omnoho nižšom počte užili tabletky, vdychovali prchavé látky, konzumovali huby, užívali tabletky spolu s alkoholom, experimentovali s HHC, anabolickými steroidmi, LSD a s pervitínom. Len malý počet opýtaných užil extázu, kokaín, fajčil hašiš a užil crack a heroín. Približne 1,6 % opýtaných nedokázalo bližšie určiť druh zakázanej návykovej látky, ktorú vyskúšali.

Graf 18 *Drogy, ktoré respondenti užili pri prvom experimentovaní*

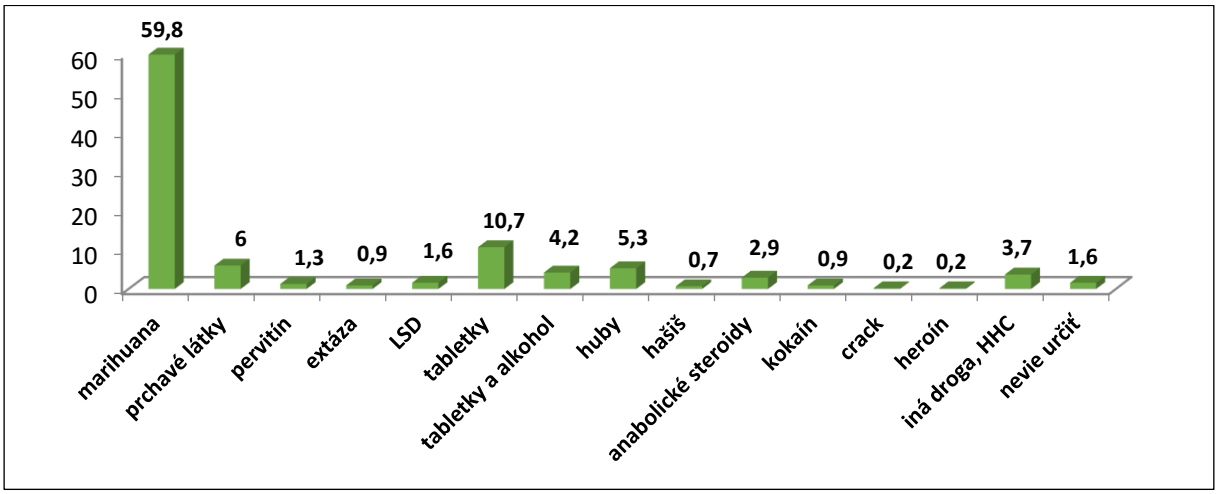

Obidve skupiny respondentov, avšak častejšie chlapci experimentovali s fajčením marihuany. Crack, heroín a anabolické steroidy užili iba chlapci. Kokaín a hašiš vyskúšali len dievčatá a zároveň vo vyššom počte konzumovali tabletky spolu s alkoholom a HHC. Chlapci pri získavaní prvých skúseností užili extázu, huby a prchavé látky. Približne rovnaký počet opýtaných vyskúšal ako primárnu drogu pervitín, LSD, prípadne nevedel určiť druh návykovej látky.

Tabuľka 71 *Drogy, ktoré respondenti užili pri prvom experimentovaní podľa pohlavia*

Drogy užité pri prvom experimentovaní	Chlapci	Dievčatá
marihuana	63,0	56,2
prchavé látky	8,4	3,3
tabletky s alkoholom	2,5	6,2
tabletky	5,0	17,1
pervitín	1,3	1,4
heroín	0,4	0
hašiš	0	1,4
huby	5,9	4,8
anabolické steroidy	5,5	0
extáza	1,3	0,5
LSD	1,7	1,4
kokaín	0	1,9
crack	0,4	0
iná droga – HHC	3,3	4,3
nevie určiť	1,7	1,5

Všetci opýtaní, najmä žiaci 3. ročníkov stredných škôl experimentovali najčastejšie s marihuanou. Siedmaci užili tabletky spolu s alkoholom, LSD a častejšie nevedeli určiť druh látky, ktorú vyskúšali. Žiaci 8. ročníkov vdychovali prchavé látky, konzumovali huby a anabolické steroidy. Prváci mali skúsenosti s konzumáciou tabletiek, druháci vyskúšali pervitín aj iné druhy drog, najmä HHC. Iba žiaci 1. ročníkov užili heroín a crack. Hašiš fajčili len ôsmaci a deviataci. Extázu konzumovali iba prváci, tretiaci a deviataci. S kokaínom experimentovali siedmaci, deviataci a prváci.

Tabuľka 72 *Drogy, ktoré respondenti užili pri prvom experimentovaní podľa ročníkov*

Drogy užité pri prvom experimentovaní	**1. ročník SŠ**	**2. ročník SŠ**	**3. ročník SŠ**	**7. ročník ZŠ**	**8. ročník ZŠ**	**9. ročník ZŠ**
marihuana	55,4	76,0	**81,0**	28,4	33,3	56,8
prchavé látky	4,3	3,6	1,0	13,6	**16,7**	5,8
tabletky s alkoholom	5,4	3,6	4,7	**9,1**	1,4	4,3
tabletky	**16,3**	4,8	5,6	13,6	15,3	13,0
pervitín	2,1	**2,4**	0	0	1,2	1,4
heroín	**1,1**	0	0	0	0	0
hašiš	0	0	0	0	1,4	**2,9**
huby	3,3	1,2	0	4,5	**16,7**	5,8
anabolické steroidy	3,3	0	1,9	4,5	**5,6**	2,9
extáza	1,1	0	**1,9**	0	0	1,4
LSD	1,1	1,2	1,0	**3,6**	1,4	0
kokaín	1,1	0	0	**9,1**	0	1,4
crack	**1,1**	0	0	0	0	0
iná droga- HHC	3,3	**6,0**	2,9	4,5	5,6	1,4
nevie určiť	1,1	1,2	0	**9,1**	1,4	2,9

Marihuanu najčastejšie fajčili všetci opýtaní, najmä žiaci z Trnavského kraja. Prchavé látky inhalovali respondenti z Trenčianskeho kraja, v Prešovskom kraji mali viac skúseností s užívaním tabletiek a žiaci z Bratislavského kraja ich kombinovali aj s alkoholom. S hubami experimentovali respondenti zo Žilinského kraja, žiaci v Trnavskom kraji preferovali HHC. V Košickom kraji experimentovali s pervitínom a extázou, v Trnavskom kraji užili LSD, v Nitrianskom a v Prešovskom kraji zas anabolické steroidy. V Trenčianskom kraji mali viac skúseností s fajčením hašišu a šnupaním kokaínu. Heroín vyskúšali iba respondenti v Bratislavskom kraji, crack len opýtaní z Prešovského kraja. Žiaci v Trenčianskom a v Prešovskom kraji nevedeli určiť druh vyskúšanej návykovej látky.

Tabuľka 73 *Drogy, ktoré respondenti užili pri prvom experimentovaní podľa kraja*

Drogy užité pri prvom experimentovaní	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
marihuana	66,7	**68,6**	60,3	60,9	53,8	64,8	45,3	57,7
prchavé látky	2,6	0	**12,4**	6,3	9,6	5,6	4,6	3,0
tabletky s alkoholom	**7,7**	3,9	0	6,3	3,9	7,1	1,6	6,1
tabletky	7,7	11,9	11,0	9,3	11,5	7,1	**15,7**	12,1
heroín	**2,6**	0	0	0	0	0	0	0
pervitín	0	0	2,7	1,6	0	1,4	1,6	**3,0**
hašiš	0	0	**2,7**	1,6	0	0	0	0
huby	7,7	3,9	1,4	4,6	**11,6**	1,4	9,4	6,1
anabolické steroidy	0	0	2,7	**4,6**	1,9	4,2	**4,6**	3,0
extáza	0	0	0	0	1,9	1,4	1,6	**3,0**
LSD	0	**3,9**	0	1,6	0	1,4	3,1	3,0
kokaín	0	0	**2,7**	1,6	0	1,4	0	0
crack	0	0	0	0	0	0	**1,6**	0
iná droga - HHC	5,0	**7,8**	0	1,6	3,9	4,2	6,3	3,0
nevie určiť	0	0	**4,1**	0	1,9	0	**4,6**	0

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obidve skupiny respondentov, najmä stredoškoláci najčastejšie experimentovali s fajčením marihuany. Žiaci základných škôl vo vyššej miere vdychovali prchavé látky, konzumovali tabletky, huby, anabolické steroidy, LSD a kokaín, prípadne nevedeli určiť druh nelegálnej drogy, ktorú vyskúšali. Stredoškoláci vo vyššej miere experimentovali s tabletkami spolu s alkoholom. Na rozdiel od žiakov základných škôl pri získavaní prvých drogových skúseností užili aj heroín a crack. Hašiš fajčili iba žiaci základných škôl. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín vyskúšal pervitín, extázu a iné druhy drog, najmä HHC.

Tabuľka 74 *Drogy, ktoré respondenti užili pri prvom experimentovaní podľa typu školy*

Drogy užité pri prvom experimentovaní	ZŠ	SŠ
marihuana	39,4	71,6
prchavé látky	11,8	2,8
tabletky s alkoholom	3,6	4,6
tabletky	13,9	8,8
pervitín	1,2	1,4
heroín	0	0,4
hašiš	1,8	0
huby	12,1	1,4
anabolické steroidy	4,8	1,4
extáza	0,6	1,1
LSD	2,4	1,1
kokaín	1,8	0,4
crack	0	0,4
iná droga- HHC	3,6	3,9
nevie určiť	3,0	0,7

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 pri získavaní **prvých skúseností** u žiakov základných a stredných škôl kleslo fajčenie marihuany, vdychovanie

prchavých látok, konzumovanie tabletiek spolu s alkoholom a fajčenie hašiša. Stúplo užívanie tabletiek, húb, anabolických steroidov, LSD, kokaínu, iných druhov návykových látok, najmä HHC a zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí nevedeli určiť typ nelegálnej drogy, ktorú užili. Od roku 2009 sa nezmenil počet opýtaných, ktorí pri získavaní prvých skúseností s nelegálnymi drogami experimentovali s pervitínom, extázou a crackom. V tomto roku bol zaznamenaný aj malý počet respondentov, ktorí si za primárnu drogu zvolili heroín.

V roku 2012 experimentovali respondenti pri získavaní prvých skúseností aj s crackom a inými druhmi drog (napr. durman, HHC a pod.). Od roku 2018 pribudli opýtaní, ktorí mali skúsenosti s kokaínom a v tomto roku bol zaznamenaný aj heroín. Z uvedeného je zrejmé, že súčasná situácia v oblasti zisťovania primárnych drog bola horšia než v roku 2009, pretože opýtaní siahli po vyššom počte zakázaných návykových látok. Zistené výsledky výskumu zároveň ukázali, že počas celého sledovaného obdobia bola najfrekventovanejšou nelegálnou drogou marihuana. V roku 2009 patrilo druhé miesto prchavým látkam, ale v rokoch 2012, 2018 a 2023 ich vystriedali tabletky a v roku 2019 tabletky spolu s alkoholom, ktoré boli v roku 2009 a 2012 na treťom mieste. V rokoch 2018, 2019 a 2023 boli treťou najčastejšie užívanou drogou prchavé látky. Prezentované údaje potvrdili, že druhy primárnych návykových látok sa u detí a mládeže veľmi nemenia. Výraznejšie stúpajúci trend bol evidovaný iba pri tabletkách, hubách, anabolických steroidoch a iných druhoch návykových látok (v tomto roku najviac HHC), čo môže signalizovať väčšiu dostupnosť nových, syntetických drog.

Tabuľka 75 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Drogy užité pri prvom experimentovaní	**2009**	**2012**	**2018**	**2019**	**2023**
marihuana	**74,9**	**69,9**	**75,9**	**73,4**	**59,8**
prchavé látky	**7,2**	6,2	**2,8**	**3,9**	**6,0**
tabletky s alkoholom	**6,1**	**6,4**	2,5	**5,9**	4,2
tabletky	3,2	**7,7**	**5,7**	2,7	**10,7**
heroín	0	0	0	0	0,2
pervitín	1,9	0,8	2,1	2,7	1,3
hašiš	1,3	0,6	1,4	0,5	0,7
huby	1,3	0,6	1,4	3,6	5,3
anabolické steroidy	1,3	3,0	1,8	1,3	2,9
extáza	1,3	0,5	1,1	1,1	0,9
LSD	0,8	1,2	1,1	0,9	1,6
crack	0	0,5	0	0,5	0,2
kokaín	0	0	1,4	0,2	0,9
iné druhy (HHC...)	0	0,8	0	1,6	3,8
nevie určiť	0,7	1,8	2,8	1,7	1,7

7.6 Nelegálne drogy, ktoré respondenti užili

Drogová scéna nie je stabilná. Aktuálne trendy sú charakterizované širokou škálou nových látok, agresívnym marketingom produktov, ktoré nie sú úmyselne označované a rastúcim využívaním internetu na ich šírenie.[16] Z celkového počtu 2 430 žiakov základných a stredných škôl priznalo 450 (18,5 %) opýtaných skúsenosti s konzumáciou aspoň jednej nelegálnej drogy. Od týchto respondentov sme získali až 1 033 (230,2 %) odpovedí, pretože niektorí vyskúšali viac druhov návykových látok. Medzi najfrekventovanejšie nelegálne drogy patrila jednoznačne marihuana. Opýtaní vo výrazne nižšom počte užili tabletky, tabletky spolu s alkoholom, huby, vdychovali prchavé látky, fajčili hašiš a konzumovali extázu. Menej než 10,0 % žiakov vyskúšalo anabolické steroidy, LSD, pervitín, kokaín, crack a heroín. Približne každý desiaty žiak užil inú návykovú látku, najčastejšie HHC a 8,9 % opýtaných nevedelo určiť druh nelegálnej drogy, ktorú vyskúšali. Široké spektrum návykových látok, ktoré žiaci konzumovali, poukazuje na veľkú dostupnosť nelegálnych drog, ku ktorým sa bez väčších problémov dostanú aj maloleté a mladistvé osoby.

Graf 19 *Nelegálne drogy, ktoré respondenti užili*

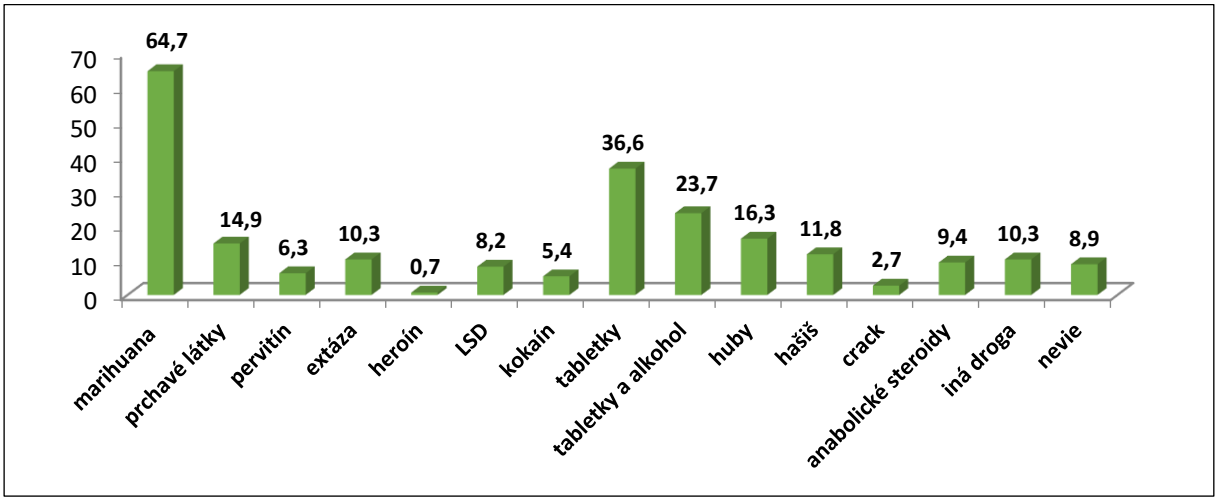

Jednorazové skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog priznalo 168 respondentov. Najčastejšie fajčili marihuanu, ale v pomerne vysokej miere skúšali tabletky, tabletky spolu s alkoholom, huby, prchavé látky, hašiš a extázu. V nižšej miere užili LSD, anabolické steroidy, pervitín, kokaín, crack a heroín. Až 16,1 % žiakov nevedelo špecifikovať druh zakázanej návykovej látky, ktorú užili a 8,9 % priznalo konzumáciu inej nelegálnej drogy, najčastejšie HHC.

Opakované skúsenosti s užívaním zakázaných návykových látok uviedlo 282 opýtaných, aj v tejto skupine bolo zistené výrazné fajčenie marihuany. Nižší počet opýtaných užil tabletky, tabletky spolu s alkoholom, konzumoval huby, vdychoval prchavé látky, fajčil hašiš, užil extázu, anabolické steroidy, LSD, pervitín, kokaín, crack a heroín. Asi 11,0 % respondentov vyskúšalo iný druh nelegálnej drogy a 4,6 % nevedelo určiť typ zakázanej látky, ktorú konzumovali.

[16] Sejčová, Ľ.: Mladí v sieti závislostí. Bratislava : Album, 2011. ISBN 978-80-969908-4-9, s. 17.

Tabuľka 76 *Drogy, ktoré respondenti užili podľa frekvencie konzumácie*

Druh drogy	Jednorazovo		Opakovane		Spolu	
prchavé látky	40	23,8	27	9,6	67	14,9
marihuana	**127**	**75,6**	**163**	**57,8**	**290**	**64,7**
pervitín	19	11,3	11	3,9	30	6,7
extáza	30	17,9	16	5,7	46	10,3
heroín	1	0,6	2	0,7	3	0,7
LSD	23	13,7	14	5,0	37	8,2
kokaín	14	8,3	10	3,5	24	5,4
tabletky	**62**	**36,9**	**102**	**36,2**	**164**	**36,6**
tabletky a alkohol	**62**	**36,9**	**44**	**15,6**	**106**	**23,7**
huby	48	28,6	25	8,9	73	16,3
hašiš	34	20,2	19	6,7	53	11,8
crack	6	3,6	6	2,1	12	2,7
anabolické steroidy	20	11,9	22	7,8	42	9,4
iný druh drogy	15	8,9	31	11,0	46	10,3
nevie určiť	27	16,1	13	4,6	40	8,9
spolu	**528**	**314,3**	**505**	**179,1**	**1 033**	**230,6**
žiaci, ktorí užili drogy	**168**		**282**		**450**	

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Obidve skupiny opýtaných mali najviac skúseností s marihuanou (chlapci: 67,8 %, dievčatá: 60,7 %). Dievčatá častejšie užili tabletky (dievčatá: 44,5 %, chlapci: 28,4 %), tabletky spolu s alkoholom (dievčatá: 26,5 %, chlapci: 20,1 %) a kokaín (dievčatá: 6,6 %, chlapci: 4,2%). Chlapci vo vyššej miere vdychovali prchavé látky (chlapci: 17,1 %, dievčatá: 11,4 %), užili LSD (chlapci: 9,6 %, dievčatá: 6,2 %), extázu (chlapci: 11,3 %, dievčatá: 9,0 %), huby (chlapci: 21,3 %, dievčatá: 9,9 %), anabolické steroidy (chlapci: 14,2 %, dievčatá: 3,3 %) a hašiš (chlapci: 15,9 %, dievčatá: 6,6 %). Vo vyššej miere experimentovali s inými druhmi drog (chlapci: 11,3 %, dievčatá: 9,0 %) a nedokázali určiť, akú látku užili (chlapci: 10,5%, dievčatá: 7,1 %). Približne rovnaký počet opýtaných vyskúšal heroín (chlapci: 0,8 %, dievčatá: 0,5 %), crack (chlapci: 2,5 %, dievčatá: 2,8 %) a pervitín (chlapci: 6,7 %, dievčatá: 6,2 %). V obidvoch skupinách respondentov bola najčastejšie užívaná marihuana a tabletky. Chlapci častejšie vyskúšali huby a iné drogy (prchavé látky, extáza, LSD, hašiš, anabolické steroidy, iné a neznáme drogy). Dievčatá mali viac skúseností s konzumáciou tabletiek spolu s alkoholom a kokaínom.

Všetci opýtaní, najmä žiaci druhých a tretích ročníkov experimentovali najčastejšie s marihuanou. Najmladší respondenti užili tabletky, LSD a kokaín. Žiaci 8. ročníkov vyskúšali huby, crack, vdychovali prchavé látky a iné druhy drog. Žiaci 9. ročníkov experimentovali s pervitínom a heroínom. Najstarší opýtaní konzumovali častejšie extázu a spolu so žiakmi prvých ročníkov stredných škôl mali aj viac skúseností s užívaním tabletiek spolu s alkoholom a s fajčením hašiša. Žiaci 1. ročníkov stredných škôl viac preferovali konzumáciu anabolických steroidov a častejšie nevedeli pomenovať druh nelegálnej drogy, ktorú užili.

Tabuľka 77 *Drogy, ktoré respondenti užili podľa ročníkov*

Drogy, ktoré žiaci užili	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
prchavé látky	14,1	9,5	12,4	22,7	26,4	11,6
marihuana	**59,8**	**82,1**	**82,8**	22,7	36,1	**62,3**
pervitín	5,4	6,0	5,7	4,5	6,9	8,7
extáza	6,5	9,5	18,1	4,5	6,9	8,7
heroín	0	0	0,9	0	0	2,9
LSD	4,3	8,3	11,4	13,6	5,5	7,2
kokaín	3,3	0	7,6	18,2	6,9	5,8
tabletky	44,6	27,4	32,4	**50,0**	**37,5**	37,7
tabletky s alkoholom	28,3	17,8	28,6	9,1	15,3	26,1
huby	16,3	11,9	12,4	22,7	26,4	14,5
hašiš	14,1	13,3	14,3	0	5,5	11,6
crack	3,3	0	2,8	0	6,9	1,4
anabolické steroidy	13,0	3,6	7,6	4,5	9,7	11,6
iné drogy	8,7	13,1	8,6	9,1	15,3	5,8
nevie určiť	14,1	7,1	3,8	13,6	8,3	11,6
spolu	217	177	261	43	154	157
žiaci, ktorí užili drogy	**92**	**84**	**105**	**22**	**72**	**69**

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Obe skupiny respondentov najčastejšie fajčili marihuanu. Žiaci stredných odborných škôl experimentovali s pervitínom, extázou, hubami, anabolickými steroidmi a častejšie nevedeli určiť druh drogy, ktorú užili. Gymnazisti vo vyššej miere vdychovali prchavé látky, užívali LSD, tabletky, tabletky spolu s alkoholom a iné druhy návykových látok. Heroín a crack uvádzali iba žiaci stredných odborných škôl. Obe skupiny užili kokaín a hašiš. Najčastejšie užívanými drogami v oboch typoch stredných škôl bola marihuana, rôzne lieky a tabletky spolu s alkoholom. Žiaci stredných odborných škôl vyskúšali viac druhov nelegálnych látok než gymnazisti.

Tabuľka 78 *Drogy, ktoré respondenti užili podľa typu školy*

Drogy, ktoré respondenti užili	SOŠ	G
prchavé látky	8,8	20,2
marihuana	76,6	70,9
pervitín	6,8	2,5
extáza	12,7	10,1
heroín	0,5	0
LSD	7,8	10,1
kokaín	3,9	3,8
tabletky	33,2	38,0
tabletky s alkoholom	24,9	29,1
huby	15,1	8,9
hašiš	14,1	13,9
crack	2,9	0
anabolické steroidy	9,3	7,6
iné drogy	7,3	16,4
nevie určiť	8,8	6,3
spolu	477	188
počet žiakov, ktorí užili drogy	**205**	**79**

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Všetci opýtaní, najčastejšie fajčili marihuanu. Respondenti v Trenčianskom kraji vo vyššej miere vdychovali prchavé látky, užili pervitín, kokaín a nevedeli špecifikovať drogu, ktorú užili. Opýtaní v Nitrianskom kraji experimentovali s kombináciou tabletiek a alkoholu a spolu so žiakmi z Košického kraja užili crack. Títo respondenti zároveň preferovali konzumáciu extázy, LSD, tabletiek, húb, hašiša a anabolických steroidov. Respondenti z Prešovského kraja mali viac skúseností s iným druhom zakázaných návykových látok. Heroín užili iba opýtaní žijúci v Košickom, Bratislavskom a v Banskobystrickom kraji. Zistené údaje ukázali, že najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných z Košického kraja. Najnižší počet druhov nelegálnych drog a najmenej skúseností uvádzali žiaci v Trenčianskom kraji.

Tabuľka 79 *Drogy, ktoré respondenti užili podľa kraja*

Drogy, ktoré respondenti užili	**BA**	**TT**	**TN**	**NR**	**ZA**	**BB**	**PO**	**KE**
prchavé látky	7,7	2,0	29,9	25,0	13,5	15,5	10,9	18,2
marihuana	69,2	72,5	63,0	64,1	53,8	69,0	56,2	69,7
pervitín	2,6	3,9	10,9	7,8	3,8	5,6	7,8	9,1
extáza	10,2	7,7	10,9	7,8	7,7	11,3	10,9	15,1
heroín	2,6	0	0	0	0	1,4	0	3,0
LSD	1,3	12,8	12,3	4,7	3,8	11,3	4,7	15,1
kokaín	7,7	3,9	8,2	6,2	5,8	5,6	1,6	3,0
tabletky	35,9	33,3	39,7	37,5	34,6	31,0	40,6	51,5
tabletky s alkoholom	25,6	15,4	16,4	34,4	23,1	23,9	25,0	24,2
huby	17,9	20,5	12,3	10,9	19,2	14,1	18,8	27,3
hašiš	1,3	7,5	17,8	14,1	5,8	9,8	10,9	18,2
crack	2,6	3,9	0	6,2	1,9	0	3,1	6,1
anabolické steroidy	5,1	10,3	6,8	10,9	9,6	8,5	9,4	18,2
iné drogy	7,7	12,8	5,5	12,5	9,6	9,8	15,6	12,1
nevie určiť	10,2	10,3	13,7	9,4	3,8	7,0	12,5	3,0
spolu	80	99	175	161	102	159	146	97
počet žiakov, ktorí užili drogy	**39**	**51**	**73**	**64**	**52**	**71**	**64**	**33**

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obidve skupiny respondentov, avšak výrazne častejšie stredoškoláci, fajčili predovšetkým marihuanu. Žiaci základných škôl vo vyššej miere vdychovali prchavé látky, konzumovali tabletky, pervitín, heroín, kokaín, huby, crack a anabolické steroidy. Stredoškoláci častejšie vyskúšali extázu, tabletky spolu s alkoholom a hašiš. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl užil LSD. Žiaci základných škôl vo vyššej miere experimentovali s iným druhom nelegálnych drog, prípadne nevedeli určiť druh zakázanej návykovej látky, ktorú konzumovali. Uvedené zistenia potvrdili, že stredoškoláci mali viac skúseností s konzumáciou nelegálnych drog než žiaci základných škôl. Avšak aj pomerne široké spektrum drog, ktoré vyskúšali žiaci základných škôl dokazuje, že na Slovensku v súčasnosti nie je problém získať tieto zakázané látky ani pre deti, ktoré ešte navštevujú základné školy.

Tabuľka 80 *Drogy, ktoré respondenti užili podľa typu školy*

Drogy, ktoré respondenti užili	ZŠ	SŠ
prchavé látky	20,0	11,9
marihuana	45,5	75,4
pervitín	8,5	5,6
extáza	7,3	11,9
heroín	1,2	0,4
LSD	7,8	8,4
kokaín	7,8	3,9
tabletky	40,0	34,4
tabletky s alkoholom	19,4	26,0
huby	21,1	13,3
hašiš	7,8	14,0
crack	3,6	2,1
anabolické steroidy	10,3	8,8
iné drogy	10,9	9,8
nevie určiť	10,3	8,1
spolu	**365**	**667**
počet žiakov, ktorí užili drogy	**165**	**285**

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

Porovnanie zistení za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Od roku 2009 stúplo u žiakov základných a stredných škôl vdychovanie prchavých látok, konzumácia extázy, LSD, kokaínu, tabletiek, húb, cracku a anabolických steroidov. Zároveň bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí užili iný, bližšie neurčený druh nelegálnej drogy, prípadne nedokázali určiť, ktorú zakázanú návykovú látku vyskúšali. Od roku 2009 kleslo v skupine žiakov základných a stredných škôl užívanie marihuany, pervitínu, tabletiek spolu s alkoholom a hašiša. Za sledované obdobie sa nezmenila iba konzumácia heroínu.

V roku 2009 patrili medzi najfrekventovanejšie drogy marihuana, tabletky spolu s alkoholom a hašiš, pričom v rokoch 2012, 2018, 2019 a 2023 boli najčastejšie užívanými zakázanými návykovými látkami marihuana, tabletky a tabletky spolu s alkoholom. Okrem toho bolo zaznamenané výraznejšie zvýšenie počtu respondentov, ktorí užili inú bližšie neurčenú drogu a vo väčšej miere stúpol aj počet opýtaných, ktorí nevedeli špecifikovať, aký druh návykovej látky konzumovali. Komparácia údajov za roky 2019 (pred epidémiou Covid-19) a 2023 potvrdila pokles konzumácie všetkých uvedených druhov zakázaných návykových látok okrem húb a anabolických steroidov. Príčinou výraznejšieho poklesu užívania nelegálnych drog v skupine žiakov môže byť najmä zmena spôsobu prežívania voľného času, pričom v súčasnosti majú prioritu rôzne aktivity, ktoré sa uskutočňujú v domácom prostredí, napr. na sociálnych sieťach.

V roku 2019 uvádzali opýtaní, ktorí užili iný druh drog, najmä prírodné drogy, napr. šalvia a durman, v roku 2023 užili výraznejšie syntetickú drogu – **HHC**, ktorá je momentálne pre nich pomerne dostupná. Považujeme za dôležité, aby bola táto syntetická droga urýchlene zaradená do zoznamu omamných a psychotropných látok. Automaty, ktoré ju v súčasnosti bez problému ponúkajú deťom a mládeži, by mali byť z ulíc a nákupných centier odstránené.

Tabuľka 81 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Rok Druh drogy	2009 počet	 %	2012 počet	 %	2018 počet	 %	2019 počet	 %	2023 počet	 %
prchavé látky	68	12,9	73	15,6	37	13,0	116	20,7	67	14,9
marihuana	**425**	**80,6**	**344**	**73,5**	**236**	**83,1**	**452**	**81,0**	**290**	**64,7**
pervitín	43	8,2	35	7,5	13	4,6	69	12,4	30	6,7
extáza	46	8,7	28	6,0	29	10,2	78	14,0	46	10,3
heroín	6	1,1	7	1,5	8	2,8	20	3,6	3	0,7
LSD	21	4,0	27	5,8	14	4,9	58	10,4	37	8,2
kokaín	18	3,4	13	2,8	16	5,6	48	8,6	24	5,4
tabletky	57	10,8	**153**	**32,7**	**64**	**22,5**	**213**	**38,2**	**164**	**36,6**
tabl. a alkohol	**133**	**25,2**	**115**	**24,6**	**56**	**19,7**	**162**	**29,0**	**106**	**23,7**
huby	70	13,3	68	14,5	27	9,5	84	15,1	73	16,3
hašiš	**77**	**14,6**	47	10,0	25	8,8	87	15,6	53	11,8
crack	7	1,3	6	1,3	6	2,1	32	5,7	12	2,7
anabol. steroidy	31	5,9	33	7,1	12	4,2	47	8,4	42	9,4
iná droga	0	0	20	4,3	5	1,8	94	16,8	46	10,3
nevie určiť	24	4,6	46	9,8	21	7,4	97	17,4	40	8,9
spolu	**1 026**	**194,6**	**1 015**	**217,0**	**569**	**200,2**	**1 657**	**296,9**	**1 033**	**230,6**
žiaci, ktorí užili drogy	**527**		**468**		**284**		**558**			**450**

Poznámka: Súčet presahuje 100,00 %, pretože respondenti mohli uviesť viac možností.

7.7 Počet druhov drog, ktoré respondenti užili

U niektorých mladých ľudí konzumujúcich drogy bolo zaznamenané kombinované užívanie viacerých typov návykových látok. Príčinou môže byť snaha zvýrazniť účinky základnej drogy, potreba zmierniť abstinenčné príznaky pri nedostatku základnej drogy, snaha dosiahnuť viacero účinkov alebo tlmenie tých nežiaducich. V týchto prípadoch sa používa termín polymorfné závislosti (polytoxikomániu) a môže ísť o rôzne kombinácie návykových látok.[17] V súbore žiakov, ktorí priznali konzumáciu nelegálnych drog (450-18,5 %), vyskúšalo najviac (46,2 %) opýtaných jeden druh zakázanej látky. Skúsenosti s dvomi nelegálnymi drogami uviedla asi štvrtina (24,8 %) respondentov a 12,1 % oslovených žiakov užilo tri druhy návykových látok. Asi 7,6 % opýtaných vyskúšalo štyri druhy nelegálnych drog, pričom päť a viac druhov zakázaných látok konzumovalo až 9,3 % respondentov.

Dievčatá častejšie užili jeden (dievčatá: 47,6 %, chlapci: 45,0 %) alebo dva druhy nelegálnych drog (dievčatá: 26,2 %, chlapci: 23,5 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín priznal konzumáciu troch (dievčatá: 12,4 %, chlapci: 11,8 %) a štyroch (dievčatá: 7,1 %, chlapci: 8,0 %) druhov zakázaných návykových látok. Skúsenosti s piatimi a vyšším počtom nelegálnych drog mali najmä chlapci (11,7 %, dievčatá: 6,7 %).

Jeden druh návykových látok vyskúšala polovica druhákov a ôsmakov. Žiaci 7. ročníkov základných škôl získali vo vyššej miere než ostatní skúsenosti s dvomi druhmi nelegálnych drog. Tretiaci častejšie vyskúšali nielen tri, ale aj päť typov zakázaných látok. Žiaci prvých ročníkov stredných škôl užili vo vyššom počte

[17] Kolibáš, E. – Novotný, V.: Alkohol, drogy, závislosti. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007. ISBN 978-80-223-2315-4, s. 224.

štyri druhy nelegálnych drog, pričom v skupine siedmakov nevyskúšal tento počet návykových látok nikto. Z uvedeného je zrejmé, že najvyšší počet druhov návykových látok vyskúšali žiaci tretích ročníkov stredných škôl. Najlepšia situácia bola zistená u siedmakov a ôsmakov.

Tabuľka 82 *Počet druhov nelegálnych drog, ktoré respondenti užili podľa ročníkov*

Počet druhov drog	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
1	42,4	50,0	45,7	40,9	50,0	46,4
2	27,2	27,4	17,1	40,9	23,6	26,1
3	10,9	9,5	15,2	13,6	9,7	11,6
4	10,9	4,8	8,6	0	8,3	7,2
5 a viac	8,6	8,3	13,4	4,6	8,4	8,7

Žiaci stredných odborných škôl (47,4 %, G: 40,0 %) konzumovali vo vyššej miere jeden druh psychotropných a omamných látok. Gymnazisti mali vo vyššej miere skúsenosti s dvomi (G: 26,7 %, SOŠ: 22,5 %) a tromi typmi drog (G: 16,0 %, SOŠ: 11,0 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 8,1 %, G: 8,0 %) užil štyri druhy nelegálnych drog, zatiaľ čo päť a viac druhov týchto zakázaných látok konzumovali žiaci stredných odborných škôl (11,0 %, G: 9,3 %) Zistené dáta potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl s experimentovali vyšším počtom drog než gymnazisti.

Jeden druh návykových látok užili opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Respondenti pochádzajúci z veľkomiest vyskúšali častejšie než ostatní dva druhy návykových látok. Najviac skúseností s tromi druhmi nelegálnych drog mali opýtaní z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Oslovení žiaci žijúci v najmenších obciach užili vo vyššej miere než ostatní štyri a päť a viac druhov zakázaných návykových látok. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že najviac druhov nelegálnych drog konzumovali opýtaní pochádzajúci z najmenších aglomeračných jednotiek. Najlepšia situácia bola zistená v skupine respondentov s trvalým bydliskom vo veľkomestách.

Tabuľka 83 *Počet druhov nelegálnych drog, ktoré respondenti užili podľa veľkosti bydliska*

Počet druhov drog	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
1	42,3	49,0	46,2	54,5	47,6
2	24,8	21,0	25,9	22,7	28,6
3	8,8	14,0	14,7	6,8	11,0
4	10,2	8,0	7,0	4,5	7,0
5 a viac	13,9	8,0	6,2	11,5	4,8

Jednu zakázanú psychotropnú látku drogu vyskúšala viac než polovica opýtaných v Trnavskom a v Žilinskom kraji, pričom v Nitrianskom rovnako odpovedalo najmenej respondentov. Žiaci z Trnavského kraja konzumovali častejšie než ostatní dva druhy návykových látok. Opýtaní v Bratislavskom kraji priznali vo vyššej miere skúsenosti s tromi druhmi nelegálnych drog. Štyri druhy návykových látok užili respondenti žijúci v Nitrianskom a v Prešovskom kraji,

zatiaľ čo päť a viac typov nelegálnych drog konzumovali žiaci pochádzajúci z Košického kraja. Prezentované zistenia potvrdili, že najviac druhov zakázaných látok vyskúšali opýtaní z Trenčianskeho a z Košického kraja. Respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Žilinskom kraji experimentovali s najnižším počtom drog.

Tabuľka 84 *Počet druhov nelegálnych drog, ktoré respondenti užili podľa kraja*

Počet druhov drog	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
1	43,6	52,9	46,6	40,6	55,8	45,1	42,2	45,5
2	28,2	33,3	21,9	18,8	23,1	23,9	29,7	18,2
3	20,5	5,9	11,0	15,6	9,6	12,7	9,4	15,2
4	2,6	0,9	5,5	12,5	7,7	11,3	12,5	3,0
5 a viac	5,1	7,0	15,0	12,5	3,8	7,0	6,2	18,1

Respondenti z úplných rodín častejšie než ostatní užili jeden (úplné rodiny: 49,3 %, doplnené rodiny: 37,9 %, neúplné rodiny: 41,0 %) a dva druhy zakázaných látok (úplné rodiny: 26,7 %, doplnené rodiny: 25,8 %, neúplné rodiny: 21,7 %). Opýtaní z doplnených rodín (15,2 %, úplné rodiny: 9,6 %, neúplné rodiny: 13,3 %) vo vyššej miere priznali skúsenosti s tromi druhmi návykových látok. Štyri (neúplné rodiny: 9,6 %, doplnené rodiny: 7,6 %, úplné rodiny: 6,8 %) a päť a viac druhov nelegálnych drog (neúplné rodiny: 14,4 %, doplnené rodiny: 13,5 %, úplné rodiny: 7,6 %) užili najmä žiaci základných a stredných škôl vyrastajúci v neúplných rodinách. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že respondenti žijúci v neúplných rodinách experimentovali častejšie s vyšším počtom zakázaných látok. Tieto negatívne skúsenosti uviedli v najnižšom počte opýtaní pochádzajúci z úplných rodín.

Opýtaní žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy, častejšie vyskúšali jeden (dobré vzťahy: 48,7 %, zlé vzťahy: 30,9 %) alebo dva druhy nelegálnych drog (dobré vzťahy: 25,4 %, zlé vzťahy: 18,2 %). Respondenti vyrastajúci v rodinách, kde si rodičia a deti navzájom nerozumeli, vo vyššej miere užili tri (zlé vzťahy: 14,5 %, dobré vzťahy: 11,3 %), štyri (zlé vzťahy: 18,2 %, dobré vzťahy: 6,3 %) a päť a viac druhov drog (zlé vzťahy: 18,2 %, dobré vzťahy: 8,3 %). Zistené údaje potvrdili, že žiaci, ktorí vo svojich rodinách nenašli pozitívne citové zázemie, experimentovali omnoho častejšie s vyšším počtom omamných a psychotropných látok než ich rovesníci, ktorí mali v rodinách vybudované dobré medziľudské vzťahy.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl vo vyššej miere užili jeden a dva druhy nelegálnych drog. Stredoškoláci vo vyššom počte uvádzali skúsenosti s tromi, štyrmi, prípadne piatimi a vyšším počtom zakázaných návykových látok. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že stredoškoláci mali omnoho viac skúsenosti s vyšším počtom nelegálnych drog než žiaci základných škôl.

Graf 20 *Počet druhov nelegálnych drog, ktoré respondenti užili podľa typu školy*

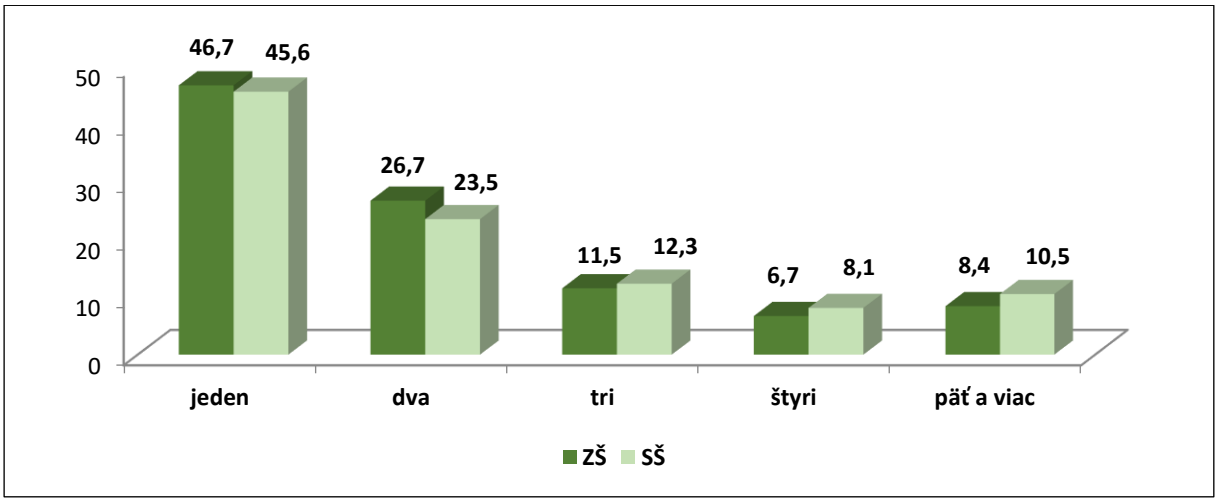

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí užili iba jeden druh nelegálnych drog. Stúpol počet žiakov, ktorí vyskúšali dva, tri, štyri a päť a viac druhov návykových zakázaných látok. Klesajúci počet respondentov, ktorí experimentovali len s jednou drogou a stúpajúci počet žiakov, ktorí mali skúsenosti s vyšším počtom drog (dva, tri, štyri a päť a viac) poukazuje na to, že súčasná situácia je omnoho horšia než bola v roku 2009.

Tabuľka 85 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Počet druhov drog, ktoré respondenti užili	2009	2012	2018	2019	2023
jeden	55,6	50,2	61,6	39,4	46,2
dva	20,3	22,0	20,1	22,3	24,8
tri	11,2	13,5	5,9	12,7	12,1
štyri	4,4	4,7	4,9	7,8	7,6
päť a viac	8,5	9,6	7,5	17,8	9,3

7.8 Prevalencia užitia nelegálnych drogy za obdobie 30 dní

Ako uvádza Zábranský (2003) prevalencia je údaj, ktorý vyjadruje proporciu osôb, ktoré v danom časovom intervale vykazujú skúmaný jav. Zníženie prevalencie môže spôsobiť zníženie incidencie, napr. v dôsledku realizácie účinnej primárnej prevencie a účinnej sekundárnej prevencie s využitím nových postupov liečby osôb, ktoré drogy užívali.[18] Zo zistených údajov vyplynulo, že v skupine žiakov, ktorí mali skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog, až 64,9 % za posledný mesiac pred realizáciou výskumu (október 2023) nekonzumovalo žiadne zakázané látky a necelá pätina (19,3 %) respondentov ich užila menej než päťkrát. Častejšie ako päťkrát si zobralo nelegálnu drogu 8,4 % respondentov a 7,4 % nevedelo určiť frekvenciu konzumácie návykových látok v sledovanom období.

[18] Zábranský, T.: Drogová epidemiologie. In: Kalina, K a kol.: Drogy a drogové závislosti. Mezioborový přístup. Praha : Úrad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6, s. 41-42.

V stanovenom období (október 2023) neužilo žiadnu drogu až 73,3 % dievčat a 58,0 % chlapcov. Chlapci vo vyššom počte konzumovali zakázané návykové látky menej než päťkrát (chlapci: 24,4 %, dievčatá: 13,8 %) a viac než päťkrát (chlapci: 10,1 %, dievčatá: 5,7 %) za mesiac. Približne rovnaký počet respondentov z obidvoch skupín nevedel určiť prevalenciu užívania návykových látok (dievčatá: 7,2 %, chlapci: 7,5 %) v danom časovom úseku. Z uvedeného je zrejmé, že chlapci častejšie užívali nelegálne drogy v sledovanom období než dievčatá.

Najvyšší počet opýtaných, ktorí v požadovanom období 30 dní nekonzumovali návykové látky ani raz, bol zistený v skupine 17-ročných žiakov. Menej než päťkrát užili drogy respondenti vo veku 13 rokov. Viac než päťkrát vyskúšali psychotropné látky opýtaní vo veku 15 a 18 rokov. Najmladší žiaci častejšie než ostatní nevedeli určiť prevalenciu užívania nelegálnych drog v danom období. Z uvedeného je zrejmé, že zakázané návykové látky najčastejšie konzumovali najstarší opýtaní. Najlepšia situácia bola zistená v skupine 17-ročných žiakov.

Tabuľka 86 *Prevalencia konzumácie nelegálnych drog za obdobie 30 dní podľa veku*

Prevalencia užívania drog	**12 rokov**	**13 rokov**	**14 rokov**	**15 rokov**	**16 rokov**	**17 rokov**	**18 rokov**
ani raz	63,6	60,0	59,4	62,2	65,3	78,4	58,5
menej ako 5	9,1	26,7	21,9	19,5	20,5	11,4	19,5
viac ako 5	0	5,0	7,8	14,6	7,1	4,5	14,6
nevie	27,3	8,3	10,9	3,7	7,1	5,7	7,4

V sledovanom období (október 2023) neužilo žiadnu drogu až 74,7 % gymnazistov a 65,1 % žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl s nimi vo vyššej miere experimentovali menej než päťkrát (SOŠ: 18,2 %, G: 13,3 %), viac než päťkrát (SOŠ: 10,0 %, G: 8,0 %) a vo vyššej miere než gymnazisti nevedeli určiť prevalenciu užívania nelegálnych drog v danom časovom úseku (SOŠ: 6,7 %, G: 4,0 %). Z uvedeného je zrejmé, že žiaci stredných odborných škôl konzumovali psychotropné látky vo vyššej miere než gymnazisti.

Ani raz počas sledovaného obdobia neužili návykové látky opýtaní žijúci v najväčších mestách a v obciach od 2 001 do 10 000 obyvateľov. Menej než päťkrát vyskúšali nelegálne drogy respondenti pochádzajúci z najmenších obcí. Viac ako päťkrát počas daného obdobia konzumovali zakázané látky opýtaní s trvalým bydliskom vo veľkých mestách, pričom určiť prevalenciu užívania drog nedokázali mladí obyvatelia obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že s návykovými látkami najčastejšie experimentovali opýtaní pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Najlepšia situácia bola zistená v skupine žiakov s trvalým bydliskom vo veľkomestách.

Tabuľka 87 *Prevalencia konzumácie nelegálnych drog za obdobie 30 dní podľa veľkosti bydliska*

Prevalencia užívania drog	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 o 100 000	Viac než 100 000
ani raz	58,4	70,0	68,5	61,4	71,4
menej ako 5	24,8	14,0	16,8	22,7	19,1
viac ako 5	7,3	6,0	9,8	11,4	9,5
nevie	9,5	10,0	4,9	4,5	0

V danom období nevyskúšali žiadnu nelegálnu drogu až tri štvrtiny opýtaných v Bratislavskom a v Banskobystrickom kraji, v Nitrianskom kraji rovnako odpovedala len viac než polovica respondentov. Menej než päťkrát užili zakázané látky žiaci základných a stredných škôl z Nitrianskeho kraja. Respondenti v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji vo vyššej miere než ostatní priznali prevalenciu konzumácie nelegálnych drog vyššiu než päťkrát za mesiac. Určiť frekvenciu konzumácie psychotropných látok v danom období nedokázali najčastejšie respondenti v Prešovskom a v Košickom kraji a v Bratislavskom kraji neuviedol túto odpoveď nikto. Prezentované zistenia potvrdili, že nelegálne drogy najčastejšie konzumovali mladí obyvatelia Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja. Najnižšiu frekvenciu užívania návykových látok priznali respondenti žijúci v Bratislavskom a v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 88 *Prevalencia konzumácie nelegálnych drog za obdobie 30 dní podľa kraja*

Prevalencia užívania drog	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
ani raz	74,4	60,8	69,9	51,6	65,4	74,6	62,5	60,6
menej ako 5	17,9	23,6	12,3	28,1	23,1	12,7	18,8	21,2
viac ako 5	7,7	7,8	12,3	12,5	1,9	8,5	6,3	6,1
nevie	0	7,8	5,5	7,8	9,6	4,2	12,4	12,1

Z týchto údajov je zrejmé, že prevalencia užívania nelegálnych drog úzko súvisí s druhmi návykových látok, ktoré respondenti užili. Opýtaní, ktorí vyskúšali v danom období najčastejšie iba jeden a dva druhy drog s týmito látkami vôbec neexperimentovali. Zároveň so zvyšujúcim sa počtom zakázaných látok klesal počet opýtaných, ktorí ich v danom období vôbec neužili. Menej ako päťkrát konzumovali nelegálne drogy žiaci, ktorí vyskúšali štyri alebo päť a viac druhov týchto zakázaných látok. Respondenti, ktorí mali skúsenosti s najvyšším počtom drog, ich vyskúšali viac ako päťkrát za mesiac, prípadne nevedeli určiť prevalenciu ich konzumácie v sledovanom časovom úseku. Z uvedeného vplynulo, že návykové látky najčastejšie užívali respondenti, ktorí vyskúšali viac typov návykových látok, čiže prechádzali z jednej drogy na druhú.

Tabuľka 89 *Prevalencia konzumácie nelegálnych drog za obdobie 30 dní podľa počtu drog*

Prevalencia užívania drog	1 droga	2 drogy	3 drogy	4 drogy	5 drog a viac
ani raz	77,8	72,1	61,1	29,4	18,2
menej ako 5	16,4	17,1	11,1	35,3	36,4
viac ako 5	2,4	6,3	11,1	14,7	24,1
nevie	3,4	4,5	16,7	20,6	21,3

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

V sledovanom období neužili žiadnu nelegálnu drogu vo vyššej miere stredoškoláci. Žiaci základných škôl častejšie konzumovali návykové látky menej než päťkrát za mesiac, prípadne nevedeli určiť prevalenciu užívania nelegálnych drog v danom období. Stredoškoláci (9,5 %, ZŠ: 6,7 %) konzumovali vo vyššej miere psychotropné látky častejšie než päťkrát počas stanovených 30 dní. Zistené údaje hodnotíme vzhľadom na vek respondentov negatívne.

Graf 21 *Prevalencia konzumácie nelegálnych drog za obdobie 30 dní podľa typu školy*

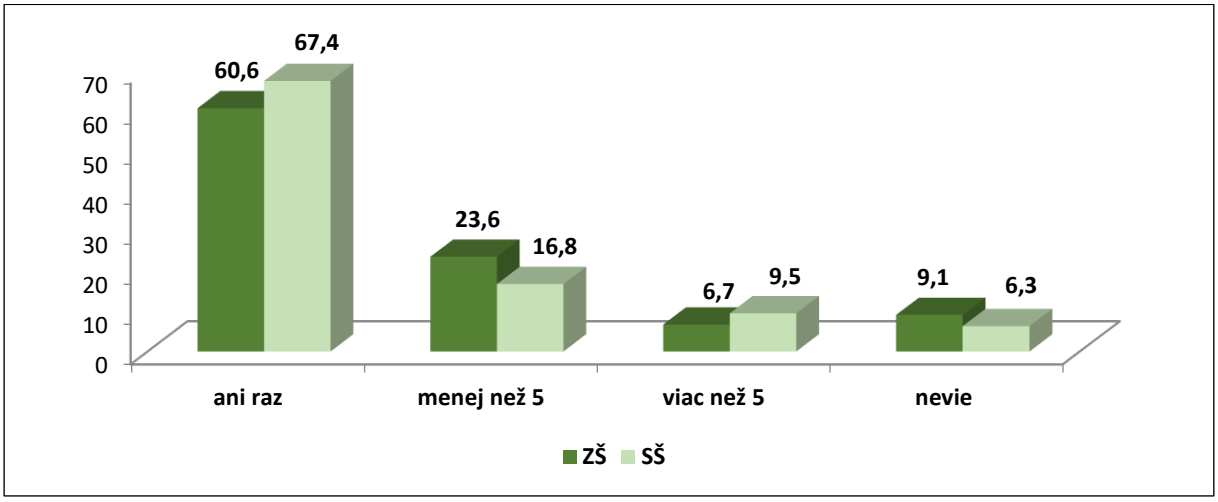

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023

Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí v danom období neužili drogy ani raz. Len veľmi mierne sa zvýšil počet respondentov, ktorí užili návykové látky menej než päťkrát, častejšie než päťkrát, prípadne nevedeli určiť frekvenciu konzumácie týchto zakázaných látok. Zo zistených údajov vyplynulo, že od roku 2009 stúpol len v minimálnej miere počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí užívali nelegálne drogy najmä vo vyšších frekvenciách, prípadne si na danú situáciu nevedeli spomenúť. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí ich v danom období nekonzumovali vôbec.

Tabuľka 90 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2018, 2019 a 2023*

Prevalencia konzumácie drog v sledovanom období	2009	2012	2018	2019	2023
ani raz	67,4	66,9	60,8	57,3	64,9
menej ako päť	18,8	15,2	20,1	26,9	19,3
viac ako päť	7,2	9,4	6,6	10,7	8,4
nevie	6,6	8,5	12,5	5,2	7,4

7.9 Informovanosť rodičov o tom, že ich dieťa vyskúšalo nelegálne drogy

Žiaci základných škôl priznali konzumáciu nelegálnych drog v nižšom počte než fajčenie tabakových výrobkov alebo nadmernú konzumáciu alkoholu. Keďže z predchádzajúcich otázok vyplynulo, že rodičia často nevedeli o tom, že ich

dieťa fajčí alebo že sa opilo, bolo zaujímavé zistiť, do akej miery mali poznatky o tom, že ich syn alebo dcéra užili aj zakázané návykové látky. Na otázku odpovedali opýtaní (450-18,5 %), ktorí priznali konzumáciu nelegálnych drog. Z ich odpovedí vyplynulo, že len 55 (12,2 %) otcov a matiek zistilo, že ich syn alebo dcéra mali tieto negatívne skúsenosti.

O skutočnosti, že syn alebo dcéra užili nelegálne drogy boli častejšie informovaní rodičia chlapcov (15,5 %) než dievčat (8,6 %). Zaujímavé je zistenie, že syn alebo dcéra užili návykovú látku, vedelo 17,2 % rodičov žiakov stredných odborných škôl a iba 8,0 % otcov a matiek gymnazistov.

Dôležité poznatky o tom, že deti experimentovali s návykovými látkami, mali najmä otcovia (vysokoškolské vzdelanie: 16,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 11,7 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 9,5 %, základné vzdelanie: 7,1 %) a matky s vysokoškolským vzdelaním (16,2 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 15,9 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 9,2 %, základné vzdelanie: 0). Najmenej boli informovaní rodičia, ktorí mali základné vzdelanie.

O týchto negatívnych skúsenostiach svojich detí sa dozvedeli otcovia a matky žiakov základných a stredných škôl z miest od 50 001 do 100 000 obyvateľov (15,9 %, viac ako 100 000: 9,5 %, od 2 001 do 10 000: 14,0 %, menej než 2 000: 13,1 %). V najnižšom počte mali tieto závažné informácie rodičia opýtaných žijúcich v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov (9,1 %).

Fakt, že dieťa má skúsenosti s drogami, zistili najčastejšie otcovia a matky respondentov pochádzajúcich z Prešovského kraja (18,8 %, Bratislavský kraj: 7,7 %, Trnavský kraj: 15,7 %, Trenčiansky kraj: 16,4 %, Nitriansky kraj: 9,4 %, Žilinský kraj: 11,5 %, Banskobystrický kraj: 7,0 %). V najnižšom počte disponovali týmito poznatkami rodičia žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Košickom kraji (6,1 %).

Najviac informácií o tom, že syn alebo dcéra konzumovali návykové látky mali rodičia žiakov žijúcich v neúplných (15,2 %) a v doplnených rodinách (15,9 %), najmenej poznatkov mali rodičia respondentov vyrastajúcich v úplných rodinách (10,9 %).

O skutočnosti, že dieťa užilo nelegálne drogy boli častejšie informovaní otcovia a matky respondentov, ktorí žili v rodinách, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (13,0 %, dobré vzťahy: 11,3 %).

O týchto negatívnych skúsenostiach svojich detí sa dozvedeli rodičia žiakov základných a stredných škôl, ktorí vyskúšali 5 a viac druhov nelegálnych drog (27,3 %, 4 druhy: 17,6 %, 3 druhy: 20,4 %, 2 druhy: 9,9 %, 1 druh: 7,3 %). V najnižšom počte získali tieto závažné informácie otcovia a matky opýtaných, ktorí s drogami experimentovali len jednorazovo. Tieto zistenia korešpondujú s údajmi, že najviac informácií o konzumácii drog u svojich synov a dcér mali rodičia respondentov, ktorí v máji 2019 (za obdobie 30 dní) užili návykové látky 5-krát a viac (30,3 %, menej ako 5-krát: 17,2 %, ani raz: 7,9%, nevie: 18,4 %).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Viac poznatkov o tom, že ich syn alebo dcéra užili nelegálne drogy mali rodičia stredoškolákov (14,7 %) než žiakov základných škôl (8,5 %). Z prezentovaných údajov je zrejmé, že otcovia a matky žiakov stredných škôl viac sledujú svoje deti a snažia sa zistiť, či neexperimentovali s nelegálnymi drogami. U žiakov základných škôl si veľa rodičov ani nepripustí, že ich dieťa by sa mohlo k týmto návykovým látkam dostať a vyskúšať ich.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023

Od roku 2009 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorých rodičia mali informácie o tom, že vyskúšali drogy a klesol počet respondentov, ktorých otcovia a matky tieto závažné poznatky nemali. I keď je počet rodičov výrazne vyšší než v roku 2009, predsa je možné celkovú situáciu hodnotiť ako veľmi zlú, pretože ešte stále nemá potrebné poznatky až 87,6 % otcov a matiek.

Tabuľka 91 *Komparácia údajov za roky 2009, 2012, 2019 a 2023*

Informovanosť rodičov o tom, že ich dieťa užilo drogy	**2009**	**2012**	**2019**	**2023**
áno	4,3	9,4	14,1	12,4
nie	95,7	90,6	85,9	87,6

Z uvedených zistení je zrejmé, že počet druhov nelegálnych drog a vyššia prevalencia ich konzumácie patria medzi najdôležitejšie faktory, ktoré upozornia rodičov na túto negatívnu skutočnosť. Aj z týchto výsledkov výskumu je zrejmé, že nielen respondenti, ale aj ich otcovia a matky vo veľkej miere podcenili nebezpečenstvo, ktoré užívanie nelegálnych drog predstavuje a je potrebné, aby boli o tom všetci v dostatočnej miere informovaní. Starostliví rodičia by mali vedieť, ako sa dá zistiť, či dieťa niektoré drogy užíva, mali by poznať účinky drog na ľudský organizmus a správny postup v prípade, že dieťa je pod vplyvom týchto látok. Z praxe je známe, že medzi najčastejšie príčiny experimentovania detí s nelegálnymi drogami patria: nedostatočná výchova a starostlivosť zo strany rodičov, kontakt s partiou rovesníkov užívajúcou drogy a nevhodný spôsob prežívania voľného času.

Medzi najefektívnejšie spôsoby eliminácie v školskom prostredí patrí realizácia preventívneho programu v škole, kde majú žiaci možnosť zoznámiť sa so všetkými rizikami, ktoré im konzumácia drog prináša. Eliminovať danú situáciu pomôže aj orientácia na partiu rovesníkov prežívajúcu voľný čas aktívnym rozvojom záujmov a väčšia starostlivosť zo strany rodičov. Malo by byť úplne prirodzené, že sa otcovia a matky zaujímajú o spôsob prežívania voľného času ich detí, že vedia, s kým a kde trávia svoj voľný čas a majú základné poznatky aj o užívaní drog, aby mohli včas zistiť, či ich syn alebo dcéra s drogami experimentovali. Zároveň je dôležité, aby vedeli, čo majú v tejto situácii robiť a na koho sa môžu obrátiť s prosbou o radu a pomoc. Nedostatok poznatkov o drogách u rodičov a snaha zakryť skutočnosť, že ich dieťa drogy užíva, patria k veľkým negatívam rodičovskej starostlivosti.

ZÁVERY

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že:

Rodinné prostredie respondentov

- V **úplnej rodine** žili necelé tri štvrtiny opýtaných a 15,5 % respondentov vychovával iba otec alebo matka. V doplnenej rodine vyrastal asi každý desiaty žiak základných a stredných škôl a 1,2 % respondentov žilo v náhradnej rodine.
- S vlastnými rodičmi vyrastali najmä chlapci, respondenti vo veku 13 rokov, žiaci 7. a 8. ročníkov, gymnazisti, respondenti z najmenších obcí a respondenti v Žilinskom a v Prešovskom kraji. V neúplných rodinách žili častejšie dievčatá, 16-roční opýtaní, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji. Nevlastného otca alebo matku mali vo vyššej miere respondenti vo veku 14 rokov, žiaci 8. a 9. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov a respondenti žijúci v Nitrianskom kraji.
- Od roku 2001 klesol počet opýtaných žijúcich v úplných rodinách a stúpol počet respondentov, ktorí vyrastali v doplnených a v neúplných rodinách. Za sledované obdobie sa nezmenil počet žiakov, ktorých vychovávali pestúni, súrodenci alebo starí rodičia. Zvyšujúci sa počet respondentov z doplnených a z neúplných rodín odzrkadľuje už dlhšiu dobu súčasnú demografickú situáciu na Slovensku. Tento trend vplýva negatívne nielen na deti, ktoré sa často v tomto prostredí ťažko identifikujú s rolou otca a matky, ale týka sa aj ich rodičov. Osamelí otcovia a matky musia v tejto situácii nahradiť po materiálnej, aj emocionálnej stránke druhého rodiča, čo spôsobuje ich zvýšenú pracovnú vyťaženosť, majú menej času venovať sa svojim deťom, často sú v strese a tento stav prenášajú aj na svoje deti.
- Viac než polovica opýtaných označila **vzťahy s rodičmi** za dobré a viac než tretina respondentov ich hodnotila ako veľmi dobré. Len 5,8 % oslovených žiakov považovalo vzťahy s otcom a matkou za negatívne a 1,3 % opýtaných ich označilo ako veľmi zlé. Asi percento respondentov uviedlo inú možnosť, kde najčastejšie uvádzali, že dobre vychádzajú len s otcom alebo s matkou a s druhým rodičom si nerozumejú.
- Až 91,8 % žiakov hodnotilo vzťahy s rodičmi pozitívne, pričom 7,1 % opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky. Príčinou týchto zistení môže byť skutočnosť, že respondenti v tomto životnom období môžu byť voči svojim rodičom až prehnane kritickí, majú tendenciu porovnávať názory a postoje dospelých s normami svojich rovesníkov. Aj keď je vplyv kamarátov v tomto období dôležitý, je zrejmé, že pre každého jedinca by pri riešení problémov, s ktorými si nevedia sami poradiť, mali byť oporou rodičia.

- Vzťahy v rodine pozitívne hodnotili najmä chlapci, žiaci vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní pochádzajúci z najväčších miest, respondenti z Banskobystrického a z Košického kraja a žiaci žijúci v úplných rodinách. Zhoršené medziľudské vzťahy boli vo vyššej miere zistené u dievčat, respondentov vo veku 16 a 17 rokov, žiakov 2. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, mladých obyvateľov Nitrianskeho kraja a u respondentov žijúcich v neúplných a v doplnených rodinách.
- Od roku 2001 mierne klesol počet opýtaných, ktorí hodnotili medziľudské vzťahy v rodine kladne. Na rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, prípadne uvádzali inú možnosť. I keď za celé sledované obdobie považovala výrazná väčšina žiakov rodinné vzťahy za dobré, aj ich mierne zníženie je hodnotené negatívne. Najlepšia situácia bola evidovaná v rokoch 2003 a 2012, pričom najhoršie rodinné vzťahy boli zaznamenané v roku 2019.
- Väčší **problém v rodine** nemalo až 70,9 % opýtaných. Žiakov najčastejšie trápil nedostatok finančných prostriedkov a skutočnosť, že rodičia nemajú čas sa im venovať. V niektorých rodinách sa objavili aj hádky medzi rodičmi, vážna choroba člena rodiny a nadmerná konzumácia alkoholu. Už v nižšej miere vplývali na život detí a mladých ľudí dlhodobá nezamestnanosť rodičov, ich rozvod, agresívne správanie otca alebo matky, prípadne iné problémy. I keď väčšina opýtaných nemala doma väčšie problémy, je zrejmé, že určitá časť respondentov sa s nimi v tomto prostredí už stretla.
- Najviac rodinných problémov uvádzali žiaci v roku 2004. Za dané obdobie sa zvýšil počet respondentov, ktorých trápilo vážne ochorenie blízkeho príbuzného a veľké časové vyťaženie rodičov. Klesol počet opýtaných, ktorí museli v rodine riešiť nedostatok finančných prostriedkov, dlhodobú nezamestnanosť rodičov a alkoholizmus člena rodiny. Na približne rovnakej úrovni zostal počet žiakov, ktorí zažili hádky, fyzické násilie, rozvod rodičov a iné, bližšie nešpecifikované problémy. Hlbšia analýza dát potvrdila, že za sledované obdobie bol najčastejším problémom nedostatok finančných prostriedkov. Avšak v roku 2004 patrili medzi závažné ťažkosti respondentov vážne ochorenie blízkej osoby a dlhodobá nezamestnanosť rodičov. V rokoch 2010 a 2023 sa medzi výrazné problémy žiakov zaradila časová zaneprázdnenosť rodičov a hádky v rodine. Je zrejmé, že za dané obdobie sa síce znížil počet opýtaných, ktorých rodičia boli nezamestnaní, avšak stúpol počet respondentov, ktorí vyrastajú v rodinách, kde rodičia nemajú na nič čas, prípadne sú vážne chorí, čo negatívne ovplyvňuje celkovú klímu v rodine.

Vzťahy s rovesníkmi

- Viac ako polovica opýtaných si so **spolužiakmi** rozumela veľmi dobre a kamarátili sa aj po skončení vyučovania. Viac než tretina respondentov mala s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale mimo školského prostredia uprednostňovali iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzalo dobre 8,5 % žiakov. Percento opýtaných považovalo vzťahy v triednom kolektíve za veľmi zlé, pretože im spolužiaci ubližovali a 4,5 % respondentov prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní.
- Podrobnejšia analýza dát ukázala, že 86,0 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne, avšak skoro každý desiaty opýtaný si s rovesníkmi v triede nerozumel a 4,5 % respondentov si k nim nevytvorilo žiadny vzťah.
- So spolužiakmi si lepšie rozumeli chlapci, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, žiaci s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, opýtaní žijúci v Nitrianskom kraji, žiaci vyrastajúci v úplných rodinách a respondenti, ktorí si s rodičmi rozumeli. Na zlé vzťahy v triednom kolektíve sa viac sťažovali dievčatá, respondenti vo veku 14 a 15 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a z veľkomiest, mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja, opýtaní žijúci v doplnených rodinách a žiaci, ktorí nemali doma vytvorené dobré medziľudské vzťahy.
- Od roku 2005 sa znížil počet opýtaných, ktorí mali so spolužiakmi vytvorené dobré vzťahy. Mierne klesol počet respondentov, ktorí si hľadali kamarátov mimo školského prostredia. Zároveň stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali s rovesníkmi v triede vytvorené dobré vzťahy. Na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorým boli ich spolužiaci ľahostajní. Uvedené výsledky výskumu potvrdili, že vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2005 zhoršili. Aj tieto zistenia poukazujú na fakt, že negatívne vzťahy a násilie, ktoré v našej spoločnosti narastá, a to aj v školskom prostredí, je veľmi aktuálny problém súčasnej doby.
- Až 81,2 % opýtaných malo viacerých dobrých **priateľov** a 16,2 % respondentov si vytvorilo priateľstvo len s jednou osobou. Asi 2,6 % žiakov kamarátov nemalo a svoj voľný čas prežívali osamote, bez spoločnosti rovesníkov.
- **Viac kamarátov** mali chlapci, opýtaní vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom vyšším ako 10 000 obyvateľov, žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji, respondenti pochádzajúci z úplných rodín a žiaci, ktorí mali s rodičmi vytvorené dobré vzájomné vzťahy. **Jedného priateľa** si vo vyššej miere našli dievčatá, 15-roční opýtaní, žiaci 9. ročníkov

základných škôl, respondenti žijúci v najmenších obciach, mladí obyvatelia Košického kraja, žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách, v rodinách, kde neboli vybudované dobré medziľudské vzťahy a respondenti, ktorí si nerozumeli so svojimi spolužiakmi. **Voľný čas prežívali osamote** vo vyššej miere chlapci, opýtaní vo veku 17 rokov, prváci, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, opýtaní s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji, respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, žili v rodinách, kde prevládali negatívne vzťahy a spolužiaci im boli ľahostajní. Aj z týchto zistení je zrejmé, že citová podpora dospievajúceho dieťaťa od rodičov je veľmi dôležitá najmä pri začlenení sa medzi rovesníkov a pri nadväzovaní sociálnych vzťahov.

- Od roku 2014 klesol počet respondentov, ktorí mali viac priateľov a stúpol počet opýtaných, ktorí si vytvorili kamarátsky vzťah k jednej osobe. Zároveň sa zvýšil aj počet žiakov, ktorí nemali žiadnych priateľov a svoj voľný čas prežívali osamote. Z uvedeného vyplynulo, že za sledované obdobie sa zmenili vzťahy respondentov k rovesníkom. Opýtaní si častejšie budovali vzťahy len s jedným priateľom alebo priateľkou a zvýšil sa aj počet žiakov, ktorí boli sami, pretože nemali žiadneho kamaráta.

Postoje kamarátov k fajčeniu tabakových výrobkov, konzumácii alkoholu a k užívaniu nelegálnych drog

- Respondenti sa najčastejšie dostali do kontaktu s rovesníkmi, ktorí patrili k **častým fajčiarom**. Necelá pätina opýtaných mala kamarátov, ktorí konzumovali vo zvýšenej miere alkoholické nápoje a často sa opíjali. Najmenej, 3,5 % respondentov, sa priatelilo s rovesníkmi, ktorí užívali vo vyššom počte nelegálne drogy.
- Až necelá polovica žiakov udržiavala kamarátske vzťahy s rovesníkmi, ktorí **občas pili alkohol** a približne tretina opýtaných sa vyjadrila, že ich priatelia si niekedy zapálili cigaretu alebo sa opili. Len 12,4 % respondentov pripustilo, že ich kamaráti občas užili zakázané návykové látky.
- Asi 84,1 % opýtaných malo priateľov, ktorí **návykové látky nikdy nevyskúšali** a viac než polovica respondentov si vybudovala vzťah s rovesníkmi, ktorí sa nikdy neopili. Asi tretina kamarátov oslovených žiakov nepoznala pocit navodený konzumáciou alkoholických nápojov a fajčením cigariet. Zistené údaje potvrdili, že respondenti sa najčastejšie priatelili s rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, pili alkoholické nápoje, prípadne sa po ich konzumácii opili, pričom v najnižšej miere udržiavali kamarátske vzťahy s osobami, ktoré užívali nelegálne drogy.
- S rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, konzumovali alkoholické nápoje, opíjali sa a užívali zakázané návykové látky, sa častejšie kamarátili chlapci, respondenti vo veku 18 rokov, žiaci 3. ročníkov

stredných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Prešovského kraja, respondenti žijúci v doplnených a v neúplných rodinách a opýtaní, ktorí nemali doma vybudované dobré medziľudské vzťahy. S osobami, ktoré neužívali žiadne legálne a nelegálne drogy sa v omnoho vyššej miere priatelili dievčatá, respondenti vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Žilinskom kraji, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách a žiaci, ktorí si s otcom a matkou rozumeli.

Fajčenie tabakových výrobkov

- V súbore žiakov denne fajčilo tabakové výrobky 7,9 % respondentov a občas si zapálilo cigaretu 6,7 % opýtaných. K nefajčiarom patrilo až 85,4 % oslovených žiakov.
- K **pravidelným fajčiarom** patrili respondenti vo veku 18 rokov, žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Košickom kraji, opýtaní, ktorí mali kamarátov pravidelných fajčiarov, žiaci žijúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy. **Občas si zapálili cigaretu** častejšie chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci najmenších obciach, respondenti pochádzajúci z Prešovského kraja, žiaci, ktorí sa priatelili najmä s občasnými fajčiarmi, opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy. K **nefajčiarom** patrili skôr dievčatá, respondenti vo veku 12 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci vo veľkomestách, mladí obyvatelia Bratislavského a Žilinského kraja, respondenti, ktorí mali kamarátov nefajčiarov, žiaci z úplných rodín a z rodín, kde mali rodičia a deti vybudované dobré medziľudské vzťahy.
- Od roku 2001 klesol počet opýtaných, ktorí fajčili každý deň. Zároveň bolo zistené aj výraznejšie zníženie počtu respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len príležitostne. Za sledované obdobie bol zaznamenaný nárast počtu nefajčiarov. Komparácia tohtoročných výsledkov so zisteniami z predchádzajúcich rokov ukázala, že najviac pravidelných fajčiarov bolo zaznamenaných v roku 2012, pričom počet opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili len občas, kulminoval v rokoch 2001 a 2003. Na základe zistených údajov je zrejmé, že od roku 2001 klesol počet opýtaných, ktorí patrili k fajčiarom, či už pravidelným alebo k príležitostným a stúpol počet nefajčiarov. Oproti zisteniam z roku 2001 je teda súčasná situácia lepšia.
- Žiaci, ktorí fajčili denne, uvádzali najfrekventovanejšiu **spotrebu** 3, 5 alebo 10 cigariet. Opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len občas, vyfajčili najčastejšie 2, 5 alebo 10 cigariet týždenne. V skupine pravidelných fajčiarov bol zistený vyšší počet žiakov, ktorí vyfajčili 3, 6, 8, 10 a 15 cigariet denne. V podsúbore respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len

občas, bol evidovaný vyšší počet opýtaných, ktorí mali spotrebu 1, 2, 8, 5 a 12 cigariet týždenne. Počet 4, 7 alebo 14 cigariet vyfajčili iba žiaci, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom.

- V skupine opýtaných, ktorí fajčili tabakové výrobky **každý deň**, vyfajčila viac než polovica žiakov menej než 5 cigariet denne a viac než tretina respondentov mala dennú spotrebu od 6 do 10 cigariet. Asi 11,3 % opýtaných vyfajčilo každý deň 11 cigariet a viac. V podsúbore **príležitostných fajčiarov** malo až 72,0 % respondentov spotrebu menej než 5 cigariet za týždeň. Asi štvrtina žiakov vyfajčila za dané obdobie od 6 do 10 cigariet a 4,7 % opýtaných vyfajčili za týždeň až 11 cigariet a viac.
- Z prezentovaných zistení je zrejmé, že mnohí opýtaní uvádzali podľa k ich veku veľmi vysokú dennú spotrebu cigariet, pričom je možné, že sa u nich vytvorila závislosť od nikotínu. Toto zistenie je zarážajúce i z právneho hľadiska, pretože v rámci platnej legislatívy by sa deti do 18 rokov nemali k cigaretám dostať.
- Najnižší **vek pri experimentovaní s fajčením tabakových výrobkov** bol 6 rokov. Respondenti najčastejšie skúšali fajčenie vo veku 12, 13, 14 a 16 rokov. Z prezentovaných údajov vyplýva, že najčastejším obdobím, v ktorom deti začínali experimentovať s fajčením tabakových výrobkov bol vek od 12 do 15 rokov. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že s preventívnymi aktivitami, prispôsobenými veku a schopnostiam detí, treba začať už v predškolskom veku. Avšak je potrebné, aby aplikované programy boli overené a realizoval ich vyškolený personál.
- Až necelá polovica opýtaných vyskúšala vape s náplňou bez nikotínu, 35,4 % opýtaných malo skúsenosti s fajčením elektronických cigariet s nikotínom. Asi štvrtina žiakov fajčila cigary a menej než pätina respondentov priznala fajčenie vodnej fajky a užívanie nikotínových vrecúšok.
- **Alternatívne spôsoby fajčenia tabaku** lákali výrazne častejšie stredoškolákov, respondentov vo veku 17 a 18 rokov, žiakov stredných odborných škôl, respondentov žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov a žiakov s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji. Zistené údaje ukázali, že tieto negatívne skúsenosti častejšie uvádzali aj opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy. Okrem toho bol zistený výraznejší nárast počtu respondentov, ktorí mali skúsenosti s fajčením cigár, elektronických cigariet s nikotínom, aj bez neho, vodných fajok a nikotínových vrecúšok u opýtaných, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom cigariet.
- Od roku 2012 stúpol počet žiakov, ktorí mali skúsenosti s fajčením elektronických cigariet s nikotínom a znížil sa počet respondentov, ktorí fajčili cigary a vodné fajky. Zistené údaje za vape cigarety bez nikotínu a nikotínové vrecúška nebolo možné porovnávať, pretože v predchádzajúcich rokoch neboli sledované skúsenosti respondentov

s týmto druhom alternatívnych tabakových výrobkov. Prezentované zistenia zároveň potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl si najviac obľúbili fajčenie vape cigariet bez nikotínu a elektronických cigariet s nikotínom.

- O **experimentovaní svojich detí s fajčením tabakových výrobkov** bola informovaná len tretina rodičov.
- O fajčení svojich detí boli **častejšie informovaní** rodičia dievčat, najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl,. Tieto poznatky mali najmä otcovia s vysokoškolským a matky so základným vzdelaním, rodičia respondentov pochádzajúcich z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, respondenti v Bratislavskom kraji, žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách, v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy a respondenti, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom. **Najmenej informácií** mali otcovia a matky respondentov vo veku 12 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti, otcovia a matky s úplným stredoškolským vzdelaním, rodičia respondentov žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Banskobystrického kraja, žiaci vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde boli vybudované dobré vzájomné vzťahy.
- Počet rodičov, ktorí mali informácie o tom, že ich dieťa fajčí tabakové výrobky sa od roku 2009 nezmenil. Najvyšší počet otcov a matiek, ktorí vedeli o tom, že syn alebo dcéra fajčí, bol evidovaný v roku 2012. Za celé sledované obdobie mala len približne tretina rodičov poznatky o tom, že ich dieťa experimentuje s fajčením tabakových výrobkov. Toto zistenie je hodnotené negatívne, pretože ich úlohou bolo upozorniť svoje deti na škodlivosť fajčenia. V prípade, že syn alebo dcéra už majú tieto skúsenosti, mali dohliadnuť na to, aby tieto experimenty zanechali skôr ako sa u nich prejaví závislosť.
- Len tretina opýtaných žila v **rodinách, kde nikto nefajčil**. Žiaci mali najčastejšie fajčiara otca a necelá tretina respondentov uviedla, že u nich doma fajčí matka. Opýtaní mali v nižšom počte fajčiarov starých rodičov, súrodencov alebo iných príbuzných.
- Najviac fajčiarov mali v rodinách respondenti vo veku 15 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní s trvalým bydliskom v najmenších obciach, respondenti pochádzajúci z Košického kraja, žiaci, ktorí tiež pravidelne fajčili, opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentujú dobré medziľudské vzťahy.
- Výsledky výskumu potvrdili, že rodičia, súrodenci a starí rodičia, ktorí fajčili, dávali zlý príklad svojim deťom, čo sa neskôr prejavilo v tom, že začali fajčiť aj oni. Najnižší počet fajčiacich blízkych príbuzných bol zistený v skupine žiakov, ktorí tiež nefajčili.

- Od roku 2009 sa mierne zvýšil počet opýtaných žijúcich v nefajčiarskom prostredí. Stúpol aj počet žiakov, ktorí vyrastali v rodinách, kde patrila k fajčiarom matka, stará matka a vzdialenejší príbuzní. Klesol počet respondentov, ktorí mali fajčiara otca a súrodencov. Na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí uviedli, že v ich rodinách si zapália cigaretu starí otcovia. Zo zistených údajov je zrejmé, že situácia v rodinách, kde patrili k fajčiarom dospelí, sa od roku 2009 mierne zlepšila.
- V skupine respondentov, ktorí mali v blízkej rodine fajčiara, bola **pasívnemu fajčeniu** vystavovaná asi tretina žiakov základných a stredných škôl. Až 68,9 % opýtaných žilo v prostredí, kde príbuzní brali na nich ohľad a v ich prítomnosti si cigaretu nezapálili.
- Pasívnemu fajčeniu boli vo svojich rodinách častejšie vystavené dievčatá, respondenti vo veku 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní, ktorí mali rodičov so základným vzdelaním, respondenti žijúci v najmenších obciach, mladí obyvatelia Nitrianskeho a Žilinského kraja, pravidelní fajčiari, opýtaní z doplnených a z neúplných rodín a žiaci, ktorí si s rodičmi nerozumeli. K pasívnym fajčiarom patrili v omnoho nižšej miere chlapci, respondenti vo veku 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní, ktorých otec absolvoval vysokú školu a matka dosiahla úplné stredné alebo vysokoškolské vzdelanie, respondenti žijúci v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov, žiaci pochádzajúci z Trnavského kraja, nefajčiari, opýtaní z úplných rodín a z rodín, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy.
- Od roku 2012 sa znížil počet respondentov, ktorí doma dýchali vzduch znečistený tabakovým dymom. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že osoby patriace k tzv. pasívnym fajčiarom sú nikotínom a inými škodlivými splodinami ohrozené v rovnakej miere ako fajčiari. Na túto skutočnosť by nemali zabúdať rodičia a starí rodičia fajčiaci aj v prítomnosti svojich maloletých a mladistvých detí a vnúčat, ktoré sú potom nútené dýchať tento znečistený vzduch.

Konzumácia alkoholických nápojov

- **Alkoholické nápoje** často pilo 11,4 % oslovených žiakov a až 40,3 % respondentov ich konzumovalo príležitostne. Alkohol vôbec nepila iba necelá polovica opýtaných. Prezentované údaje tak jednoznačne dokumentujú časté porušenie zákona č. 163/2018 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholu.
- Medzi častých konzumentov alkoholu patrili chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí, respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji, žiaci žijúci v doplnených rodinách, opýtaní, ktorí s rodičmi nevychádzali dobre, pravidelní fajčiari a respondenti, ktorých kamaráti tiež patrili k častým konzumentom alkoholických nápojov.

- Alkohol vôbec nepili vo vyššej miere 12-roční respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci vo veľkomestách, respondenti pochádzajúci z Bratislavského kraja, žiaci, ktorí sa priatelili s abstinentmi, opýtaní žijúci v úplných rodinách a v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy.
- Od roku 2009 stúpol počet respondentov, ktorí často pili alkohol. Zároveň sa vo veľkej miere znížil počet opýtaných, ktorí tento druh nápojov konzumovali občas a zvýšil sa aj počet žiakov, ktorí alkoholické nápoje nepili vôbec. V roku 2009, 2012 a 2019 patril najvyšší počet opýtaných k príležitostným konzumentom alkoholických nápojov, zatiaľ čo v roku 2018 a 2023 najviac respondentov nepilo tento druh nápojov vôbec. Aj keď bola najhoršia situácia zaznamenaná v roku 2012, je zarážajúce, že od roku 2018 sa postupne zvyšuje počet častých konzumentov alkoholických nápojov. Považujeme za dôležité, aby bola tomuto problému venovaná väčšia pozornosť nielen pri realizácii preventívnych programov v školách, ale i v médiách. Je potrebné, aby boli na následky požívania alkoholu u detí a mládeže upozornení najmä rodičia, ktorí často tento problém bagatelizujú.
- Opýtaní si najviac **obľúbili** destiláty, víno a pivo. Likéry pilo len 13,5 % respondentov a necelé 3 % žiakov dávali prednosť inému druhu, napr. rôznym miešaným alkoholickým nápojom.
- **Pivo** chutilo najmä chlapcom, najmladším opýtaným, žiakom 9. ročníkov základných škôl, žiakom stredných odborných škôl, respondentom z veľkomiest, mladým obyvateľom Trnavského kraja, opýtaným z úplných rodín, z rodín, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy a žiakom, ktorí pili alkoholické nápoje len občas. **Víno** si najčastejšie obľúbili 13-roční respondenti, žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, opýtaní s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, respondenti žijúci v Žilinskom kraji, žiaci z úplných rodín, z rodín, kde si rodičia a deti rozumeli a opýtaní, ktorí požívali alkohol len príležitostne. **Destiláty** pili vo vyššej miere najstarší respondenti, žiaci 1. až 3. ročníkov stredných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja, respondenti vyrastajúci v neúplných rodinách, v rodinách, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy a opýtaní, ktorí pili alkoholické nápoje často.
- Od roku 2001 stúpol vo veľkej miere počet žiakov, ktorí pili destiláty. Klesol počet respondentov, ktorí si obľúbili pivo, víno alebo likéry. Za dané obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí dávali prednosť miešaným alkoholickým nápojom. V rokoch 2001 a 2019 bolo najobľúbenejším nápojom respondentov víno. V rokoch 2003, 2009, 2012 a 2018 dávali opýtaní prednosť pivu, avšak v roku 2023 patrili k preferovaným druhom alkoholu destiláty. Zistené údaje zároveň ukázali, že za sledované obdobie najvýraznejšie stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí pili destiláty.

- Až 66,0 % opýtaných sa ešte nikdy sa neopilo. Jednorazové **skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu** malo 16,7 % žiakov základných a stredných škôl. Občas sa po požití alkoholu opilo 12,8 % respondentov a 4,5 % opýtaných sa priznalo, že pod vplyvom alkoholu bývajú často. Tieto zistenia sú podľa veku respondentov považované za negatívne, pretože z praxe je známe, že opité deti a mladí ľudia sa veľmi často stávajú nielen páchateľmi, ale aj obeťami trestnej činnosti.
- Po konzumácii alkoholu sa **najčastejšie opili** chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja, respondenti vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde chýbali dobré vzájomné vzťahy. Zvýšená nadmerná konzumácia alkoholických nápojov bola zistená aj u pravidelných fajčiarov a častých konzumentov alkoholických nápojov. **Ešte nikdy sa neopili** najmä dievčatá, najmladší opýtaní, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v mestách nad 100 000 obyvateľov, opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji, žiaci pochádzajúci z úplných rodín a z rodín, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy. Najmenej skúseností s nadmernou konzumáciou alkoholu mali nefajčiari a abstinenti.
- Od roku 2009 sa výrazne zvýšil počet opýtaných, ktorí neboli ešte nikdy opití. Klesol počet respondentov, ktorí sa po požití alkoholických nápojov opili občas, raz alebo dvakrát v živote a často. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že situácia sa oproti zisteniam z roku 2009 výraznejšie zlepšila a žiaci základných a stredných škôl sa po konzumácii alkoholu opíjali v nižšom počte než predtým. Z uvedených dát je zároveň zrejmé, že platná legislatíva, ktorá zakazuje predaj a požívanie alkoholických nápojov osobám mladších ako 18 rokov sa veľmi často porušuje a bolo by treba, aby sa zlepšeniu danej situácie venovala pozornosť i naďalej.
- O tom, že sa syn alebo dcéra **opili bola informovaná asi polovica rodičov**. Zistený údaj je vzhľadom na vek respondentov považovaný za negatívny.
- O tom, že sa dieťa po požití alkoholu opilo, boli **častejšie informovaní** rodičia chlapcov, najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl. Tieto poznatky získali najmä otcovia a matky so základným vzdelaním, rodičia gymnazistov, respondentov pochádzajúcich z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, opýtaných žijúcich v Banskobystrickom a v Prešovskom kraji, žiakov vyrastajúcich v doplnených rodinách a v rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, opýtaných, ktorí pili alkohol vo zvýšenej miere a často sa im stalo, že sa po konzumácii alkoholu aj opili. **Najmenej informácií** o nadmernom požití alkoholu u detí mali otcovia a matky dievčat, opýtaných vo veku 14 rokov, žiakov 7. ročníkov základných škôl, rodičia so stredoškolským vzdelaním bez maturity, otcovia a matky

respondentov žijúcich vo veľkomestách, mladých obyvateľov Bratislavského kraja, žiakov vyrastajúcich v úplných rodinách, v rodinách, kde absentovali dobré vzájomné vzťahy, rodičia žiakov, ktorí pili alkohol len niekedy a opili sa raz až dvakrát v živote.

- Od roku 2009 sa výrazne zvýšil počet rodičov, ktorí vedeli o tom, že sa ich syn alebo dcéra opili. Toto zistenie je hodnotené pozitívne, avšak ešte stále existuje pomerne veľký počet otcov a matiek, ktorí o tejto závažnej situácii neboli informovaní. Uvedené údaje dokumentujú, že mnohí rodičia danú situáciu podcenili a bolo by dobré, aby venovali viac pozornosti stavu v akom sa ich dieťa – žiak základnej školy alebo stredoškolák vracia večer domov.
- Asi 11,1 % žiakov priznalo **spolužitie s osobou, ktorá vo zvýšenej miere pije alkohol**. Alkoholika v rodine nemalo 88,9 % respondentov. Žiaci vo výrazne nižšom počte označili za alkoholika otca, starého otca, obidvoch rodičov, strýka a iných vzdialenejších príbuzných, mamu, súrodencov, nevlastného otca, starú matku a nevlastnú matku. Problematike spolužitia detí a mladých ľudí s alkoholikom v rodine by bolo potrebné venovať väčšiu pozornosť, pretože je známe, že poškodzuje nielen fyzické, ale aj psychické zdravie ostatných členov rodiny. Odborníci poukazujú na skutočnosť, že deti si dôsledky negatívneho spolužitia s alkoholikom často nesú v sebe po celý život.
- **Človeka, konzumujúceho alkohol** v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine častejšie dievčatá, respondenti vo veku 15 a 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti, ktorých rodičia získali len základné vzdelanie, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí, žiaci z Trenčianskeho a z Prešovského kraja, respondenti žijúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde nie sú vytvorené dobré vzájomné vzťahy, opýtaní, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom a k častým konzumentom alkoholických nápojov a žiaci, ktorí sa tiež po požití alkoholu často opili. **Najmenej týchto negatívnych skúseností** mali chlapci, 14-roční opýtaní, žiaci 8. a 9. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti, ktorých rodičia absolvovali vysokú školu, žiaci s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, opýtaní žijúci v Trnavskom kraji, respondenti vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde si rodičia a deti dobre rozumeli, nefajčiari, abstinenti a žiaci základných a stredných škôl, ktorí ešte nikdy neboli opití.
- Od roku 2001 klesol počet žiakov, ktorí mali v rodine osobu konzumujúcu alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo. Najvyšší počet opýtaných, ktorí boli nútení žiť v rodine s alkoholikom, bol zistený v roku 2012. Uvedené dáta potvrdili, že od rokov 2001 a 2003 sa situácia zlepšila. Vzhľadom na problémy, ktoré spolužitie s alkoholikom prináša, bola zistená situácia hodnotená kladne.

- Viac než polovici žiakov základných a stredných škôl a rodičia nikdy **alkohol neponúkli**. Až 43,5 % opýtaných priznalo, že im otcovia alebo matky niekedy naliali za pohárik alkoholického nápoja, pričom 2,1 % respondentov tento druh nápojov dostalo doma pri každej príležitosti.
- Rodičia **ponúkli alkohol vždy** chlapcom, najstarším respondentom, žiakom 3. ročníkov stredných škôl, respondentom z najmenších obcí a z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, respondentom z Banskobystrického kraja, žiakom vyrastajúcim v doplnených rodinách a v rodinách, kde nie sú vytvorené dobré vzájomné vzťahy, respondentom, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom, k častým konzumentom alkoholických nápojom a opýtaným, ktorí sa po požití týchto nápojov často opili. Alkoholický nápoj rodičia **nikdy neponúkli** 13-ročným respondentom, žiakom 7. a 8. ročníkov základných škôl, opýtaným z miest nad 100 000 obyvateľov, mladým obyvateľom Bratislavského a Trnavského kraja, žiakom z úplných rodín a z rodín, kde sú vybudované dobré medziľudské vzťahy, nefajčiarom, abstinentom a opýtaným, ktorí ešte nikdy neboli opití.
- Od roku 2001 mierne klesol počet opýtaných, ktorým otcovia a matky ponúkli alkohol vždy a znížil sa aj počet respondentov, ktorí ho dostali od rodičov pri významnejších príležitostiach. Oproti zisteniam z roku 2001 stúpol počet žiakov, ktorým otcovia a matky nedovolili doma piť žiadne alkoholické nápoje. Zistené údaje ukázali, od roku 2001 sa situácia zlepšila. Klesol počet otcov a matiek, ktorí nalejú deťom alkoholický nápoj vždy, aj príležitostne a zvýšil sa počet rodičov, ktorí im alkohol nedovolia piť.
- Z výsledkov výskumu je zrejmé, že pri prevencii drogových závislostí by bolo potrebné nielen v školskom a v rodinnom prostredí, ale i prostredníctvom masmédií venovať väčšiu pozornosť fajčeniu tabakových výrobkov a konzumácii alkoholu najmä u detí a mladých ľudí. Zníženie vysokej spoločenskej tolerancie, získanie objektívnych informácií o ich škodlivosti, propagovanie zdravého životného štýlu a kladný príklad dospelých prezentovaný aj masmédiách, by pomohli vytvoriť negatívny postoj žiakov základných a stredných škôl k týmto momentálne veľmi dostupným a spoločensky akceptovaným legálnym drogám.

Konzumácia nelegálnych drog

- Spokojnosť s množstvom a kvalitou **informácií o drogách** prejavila asi polovica respondentov, pričom poznatky chýbali 12,5 % žiakov. Zarážajúce je zistenie, že danú situáciu nevedela posúdiť viac než tretina opýtaných.
- **S mierou informovanosti o drogách boli najspokojnejší** chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, žiaci žijúci v Trnavskom, Nitrianskom a v Žilinskom kraji, opýtaní z úplných

rodín a z rodín, kde existujú dobré medziľudské vzťahy. **Poznatky o drogách chýbali** 14-ročným respondentom, žiakom 8. 9. ročníkov základných škôl, žiakom stredných odborných škôl, opýtaným z najmenších obcí, respondentom pochádzajúcim z Prešovského kraja, žiakom z doplnených rodín a z rodín, kde rodičia a deti spolu dobre nevychádzali.

- Od roku 2009 sa znížil počet opýtaných, ktorí boli o škodlivosti nelegálnych drog dostatočne informovaní. Zároveň klesol aj počet respondentov, ktorým potrebné poznatky chýbali a stúpol počet žiakov, ktorí nevedeli situáciu posúdiť. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že informovanosť respondentov o nelegálnych drogách bola v tomto roku horšia než v roku 2009.
- Až 61,0 % opýtaných sa nikdy nedostalo do **kontaktu s osobou užívajúcou drogy** a necelá pätina respondentov poznala narkomana len z videnia. Asi 11,5 % žiakov sa s toxikomanom kamarátilo a 6,7 % opýtaných sa vyjadrilo, že drogy bral ich spolužiak. V rodine sa s takouto osobou stretlo 1,9 % respondentov.
- **Najviac kontaktov na drogovo závislé osoby** mali chlapci, opýtaní vo veku 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z veľkomiest, mladí obyvatelia Banskobystrického a Prešovského kraja, opýtaní z doplnených rodín, žiaci žijúci v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy a respondenti, ktorí už s nelegálnymi drogami experimentovali. **Narkomana nepoznali** častejšie dievčatá, opýtaní vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Košického kraja, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde si rodičia a deti dobre rozumeli a respondenti, ktorí ešte nikdy neužili zakázané návykové látky.
- Od roku 2009 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí toxikomana vôbec nepoznali. Klesol počet žiakov, ktorí drogovo závislú osobu poznali len z videnia, z rovesníckej skupiny a z triedy. Na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí mali narkomana v rodine. Z uvedeného je zrejmé, že v tomto roku poznali opýtaní osoby užívajúce nelegálne drogy v nižšom počte než v roku 2009, čo bolo hodnotené pozitívne.
- **Skúsenosti s užívaním nelegálnych drog** priznala necelá pätina (450-18,5 %) žiakov základných a stredných škôl. Zápornú odpoveď uviedlo 81,5 % respondentov.
- **Viac drogových skúseností** mali chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní, ktorí mali rodičov so základným vzdelaním, respondenti žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Trenčianskeho a Banskobystrického kraja, žiaci pochádzajúci z doplnených a z neúplných rodín a z prostredia, kde neexistovali dobré

medziľudské vzťahy. Títo respondenti patrili vo vyššom počte k pravidelným fajčiarom a k častým konzumentom alkoholických nápojov, konzumovali najmä destiláty, vo vyššom počte sa po požití alkoholu opili a mali v rodine osobu, ktorá požívala alkohol v nadmernom množstve. Toxikomana poznali z rodiny, triedy a z partie rovesníkov.

- Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí užili aspoň jednu nelegálnu drogu a stúpol počet žiakov, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali. Zároveň sa znížil aj počet respondentov, ktorí na danú otázku neodpovedali. Zistené výsledky výskumu poukázali na klesajúci počet konzumentov nelegálnych drog vo veku od 12 do 18 rokov. Najnižší počet užívateľov návykových látok bol zaznamenaný v roku 2018 a najhoršia situácia bola evidovaná v roku 2012.
- Uvedené výsledky výskumu potvrdili, že medzi významné faktory ovplyvňujúce užívanie nelegálnych drog u žiakov základných a stredných škôl patrilo najmä citové zázemie v rodine a kontakty na rovesníkov, ktorí nefajčili, nepili alkoholické nápoje a nekonzumovali zakázané látky.
- Najčastejším **obdobím, v ktorom žiaci začali s nelegálnymi drogami experimentovať**, bol vek 13, 14 a 15 rokov. V nižšej miere užili návykové látky aj respondenti vo veku 16, 12 a 17 rokov. Najnižším vekom, ktorý opýtaní uviedli, bol vek 10 a 11 rokov. Vo veku 18 rokov užilo prvú nelegálnu drogu 1,5 % oslovených žiakov.
- V roku 2009 bol najčastejším obdobím, v ktorom respondenti experimentovali s návykovými látkami vek 15 rokov. V rokoch 2012, 2018 a 2019 získali opýtaní skúsenosti s primárnymi drogami najmä ako 14-roční. V roku 2023 sa tento vek ešte znížil na 13 rokov. Oproti zisteniam z roku 2009 bol zistený približne rovnaký počet žiakov, ktorí vyskúšali nelegálne drogy vo veku 9, 10, 11 a 18 rokov. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí experimentovali s návykovými látkami vo veku 12, 13 a 14 rokov. Klesol počet opýtaných, ktorí vyskúšali návykové látky vo veku 15, 16 a 17 rokov. Iba v roku 2018 a 2019 užili respondenti primárne drogy vo veku 9 rokov, v roku 2012, 2019 a 2023 ich konzumovali ako 10-roční. V rokoch 2009, 2019 a 2023 experimentovali opýtaní s návykovými látkami aj vo veku 18 rokov.
- Od roku 2009 sa znížila veková hranica pre prvé užitie drog z 15 na 14 rokov, pričom v roku 2023 klesla táto hranica na 13 rokov. Tieto zistenia poukázali na pretrvávajúcu potrebu uskutočňovania primárnej prevencie ešte na prvom stupni základných škôl. Je dôležité, aby boli o týchto problémoch informovaní aj rodičia detí.
- Pri **prvom experimentovaní so zakázanými látkami** vyskúšali opýtaní až 14 druhov nelegálnych drog. Z odpovedí žiakov vyplynulo, že viac než polovica z nich fajčila marihuanu. Respondenti v omnoho nižšom počte užili tabletky, vdychovali prchavé látky, konzumovali huby, tabletky spolu s alkoholom, experimentovali s HHC, anabolickými steroidmi, LSD a s pervitínom. Len malý počet opýtaných užil extázu, kokaín, fajčil hašiš

a užil crack a heroín. Približne 1,6 % opýtaných nedokázalo bližšie určiť druh zakázanej návykovej látky, ktorú vyskúšali.

- Obidve skupiny respondentov, častejšie chlapci experimentovali s fajčením marihuany. Crack, heroín a anabolické steroidy užili iba chlapci. Kokaín a hašiš vyskúšali len dievčatá a zároveň vo vyššom počte konzumovali tabletky aj spolu s alkoholom a HHC. Chlapci pri získavaní prvých skúseností užili extázu, huby a prchavé látky. Približne rovnaký počet opýtaných vyskúšal ako primárnu drogu pervitín, LSD, prípadne nevedel určiť druh návykovej látky, ktorú užil.
- Od roku 2009 pri získavaní **prvých skúseností** u žiakov kleslo fajčenie marihuany, vdychovanie prchavých látok, konzumovanie tabletiek spolu s alkoholom a fajčenie hašiša. Stúplo užívanie tabletiek, húb, anabolických steroidov, LSD, kokaínu, iných druhov návykových látok, najmä HHC a zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí nedokázali určiť typ nelegálnej drogy, ktorú užili. Od roku 2009 sa nezmenil počet respondentov, ktorí pri získavaní prvých skúseností s nelegálnymi drogami experimentovali s pervitínom, extázou a crackom. V tomto roku bol zaznamenaný aj nízky počet žiakov, ktorí si za primárnu drogu zvolili heroín.
- Počas celého sledovaného obdobia bola najfrekventovanejšou nelegálnou drogou marihuana. V roku 2009 patrilo druhé miesto prchavým látkam, pričom v rokoch 2012, 2018 a 2023 ich vystriedali tabletky a v roku 2019 tabletky aj spolu s alkoholom, ktoré boli v roku 2009 a 2012 na treťom mieste. V rokoch 2018, 2019 a 2023 boli treťou najčastejšie užívanou drogou prchavé látky. Prezentované údaje potvrdili, že druhy primárnych návykových látok sa u detí a mládeže veľmi nemenia. Výraznejšie stúpajúci trend bol evidovaný iba pri tabletkách, hubách, anabolických steroidoch a iných druhoch návykových látok (v tomto roku najviac HHC), čo môže signalizovať väčšiu dostupnosť nových, syntetických drog.
- Necelá pätina (18,5 %) opýtaných mala **skúsenosti s konzumáciou aspoň jednej nelegálnej drogy**. Od týchto respondentov sme získali až 1 033 (230,2 %) odpovedí, pretože niektorí vyskúšali viac druhov návykových látok. Medzi najfrekventovanejšie nelegálne drogy patrila jednoznačne marihuana. Opýtaní vo výrazne nižšom počte užili tabletky, tabletky spolu s alkoholom, huby, vdychovali prchavé látky, fajčili hašiš a konzumovali extázu. Menej než 10,0 % žiakov vyskúšalo anabolické steroidy, LSD, pervitín, kokaín, crack a heroín. Približne každý desiaty žiak užil inú návykovú látku, najčastejšie HHC a 8,9 % opýtaných nevedelo určiť druh nelegálnej drogy, ktorú vyskúšali. Široké spektrum návykových látok, ktoré žiaci konzumovali, poukazuje na veľkú dostupnosť nelegálnych drog, ku ktorým sa bez väčších problémov dostanú aj maloleté a mladistvé osoby.

- **Jednorazové skúsenosti** s konzumáciou nelegálnych drog priznalo 168 respondentov. Najčastejšie fajčili marihuanu, ale v pomerne vysokej miere skúšali tabletky, tabletky spolu s alkoholom, huby, prchavé látky, hašiš a extázu. Opýtaní v nižšej miere experimentovali s LSD, anabolickými steroidmi, pervitínom, kokaínom, crackom a s heroínom. Až 16,1 % respondentov nevedelo bližšie špecifikovať druh zakázanej návykovej látky, ktorú užili a 8,9 % žiakov priznalo konzumáciu inej nelegálnej drogy, najčastejšie HHC.
- **Opakované skúsenosti** s užívaním zakázaných návykových látok uviedlo 282 opýtaných, pričom v tejto skupine žiakov bolo opäť zistené výrazné fajčenie marihuany. Nižší počet respondentov užil tabletky, tabletky spolu s alkoholom, konzumoval huby, vdychoval prchavé látky, fajčil hašiš, užil extázu, anabolické steroidy, LSD, pervitín, kokaín, crack a heroín. Asi 11,0 % žiakov vyskúšalo iný druh nelegálnej drogy a 4,6 % opýtaných nevedelo bližšie určiť typ zakázanej látky, ktorú konzumovali.
- Od roku 2009 stúplo u žiakov základných a stredných škôl vdychovanie prchavých látok, konzumácia extázy, LSD, kokaínu, tabletiek, húb, cracku a anabolických steroidov. Zároveň bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí užili iný, bližšie neurčený druh nelegálnej drogy, prípadne nedokázali určiť, ktorú zakázanú návykovú látku vyskúšali. Od roku 2009 kleslo u opýtaných užívanie marihuany, pervitínu, tabletiek spolu s alkoholom a hašiša. Za sledované obdobie sa nezmenila iba konzumácia heroínu.
- V roku 2009 patrili medzi najfrekventovanejšie drogy marihuana, tabletky spolu s alkoholom a hašiš. V rokoch 2012, 2018, 2019 a 2023 boli najčastejšie užívanými zakázanými návykovými látkami marihuana, tabletky a tabletky spolu s alkoholom. Okrem toho bolo zaznamenané výraznejšie zvýšenie počtu respondentov, ktorí užili inú bližšie neurčenú drogu a vo väčšej miere stúpol aj počet opýtaných, ktorí nevedeli špecifikovať, aký druh návykovej látky konzumovali. Komparácia údajov za roky 2019 (pred epidémiou Covid-19) a 2023 potvrdila pokles konzumácie všetkých uvedených druhov zakázaných návykových látok okrem húb a anabolických steroidov. Príčinou výraznejšieho poklesu užívania nelegálnych drog v skupine žiakov základných a stredných škôl môže byť najmä zmena spôsobu prežívania voľného času. V súčasnosti majú prioritu rôzne aktivity, ktoré sa uskutočňujú v domácom prostredí, napr. na sociálnych sieťach.
- V roku 2019 uvádzali opýtaní, ktorí užili iný druh drog, najmä prírodné drogy ako napr. šalvia a durman, pričom v roku 2023 užili vo výraznej väčšine syntetickú drogu – **HHC**, ktorá je momentálne pre nich pomerne dostupná. Považujeme za dôležité, aby bola táto syntetická droga v pomerne krátkej dobe zaradená na zoznam omamných a psychotropných látok. Automaty, ktoré ju v súčasnosti bez problému

ponúkajú deťom a mládeži, by mali byť z ulíc a nákupných centier odstránené.

- Najviac opýtaných vyskúšalo **jeden druh** zakázanej látky. Skúsenosti s dvomi nelegálnymi drogami uviedla asi štvrtina respondentov a 12,1 % oslovených žiakov užilo tri druhy návykových látok. Asi 7,6 % opýtaných vyskúšalo štyri druhy nelegálnych drog, pričom päť a viac druhov zakázaných látok konzumovalo až 9,3 % respondentov.
- Od roku 2009 klesol počet respondentov, ktorí užili iba jeden druh nelegálnych drog. Stúpol počet žiakov, ktorí vyskúšali dva, tri, štyri a päť a viac druhov návykových zakázaných látok. Klesajúci počet opýtaných, ktorí experimentovali len s jednou drogou a stúpajúci počet respondentov, ktorí mali skúsenosti s vyšším počtom drog (dva, tri, štyri a päť a viac) poukazuje na skutočnosť, že súčasná situácia je omnoho horšia než bola v roku 2009.
- Až 64,9 % opýtaných v období posledného mesiaca pred realizáciou výskumu (október 2023) **nekonzumovalo žiadne zakázané látky** a necelá pätina respondentov ich užila menej než päťkrát. Častejšie ako päťkrát si zobralo nelegálnu drogu 8,4 % oslovených žiakov a 7,4 % opýtaných nevedelo určiť frekvenciu konzumácie návykových látok v sledovanom období.
- **Prevalencia užívania nelegálnych drog** úzko súvisí s počtom druhov návykových látok, ktoré respondenti užili. Opýtaní, ktorí vyskúšali iba jeden a dva druhy drog, najčastejšie za dané obdobie s týmito látkami vôbec neexperimentovali. Zároveň so zvyšujúcim sa počtom zakázaných látok klesal počet opýtaných, ktorí ich za dané obdobie vôbec neužili. Menej ako päťkrát konzumovali nelegálne drogy žiaci, ktorí vyskúšali štyri alebo päť a viac druhov týchto zakázaných látok. Respondenti, ktorí mali skúsenosti s najvyšším počtom drog, ich vyskúšali viac ako päťkrát za mesiac, prípadne nevedeli určiť prevalenciu ich konzumácie za daný časový úsek. Z uvedeného vplynulo, že návykové látky najčastejšie užívali respondenti, ktorí vyskúšali viac typov návykových látok, čiže prechádzali z jednej drogy na druhú.
- Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí za sledované obdobie neužili drogy ani raz. Len veľmi mierne sa zvýšil počet respondentov, ktorí užili návykové látky menej než päťkrát, častejšie než päťkrát, prípadne nevedeli určiť frekvenciu konzumácie týchto zakázaných látok. Od roku 2009 stúpol len v minimálnej miere počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí užívali nelegálne drogy vo vyšších frekvenciách, prípadne si na danú situáciu nevedeli spomenúť. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí ich za dané obdobie nekonzumovali vôbec.
- Len 12,2 % otcov a matiek zistilo, že ich syn alebo dcéra mali tieto negatívne skúsenosti. O tom, že sa **dieťa užilo drogy, boli častejšie informovaní rodičia** chlapcov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl. Tieto **poznatky získali** najmä otcovia a matky s vysokoškolským vzdelaním,

rodičia žiakov stredných odborných škôl, respondentov pochádzajúcich z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, opýtaných žijúcich v Prešovskom kraji, žiakov vyrastajúcich v doplnených a v neúplných rodinách a opýtaných, ktorí vyskúšali päť a viac druhov návykových látok. **Najmenej informácií** o konzumácii zakázaných látok u detí mali rodičia dievčat, žiakov 8. ročníkov základných škôl, otcovia matky so základným vzdelaním, rodičia gymnazistov, respondentov žijúcich v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, mladých obyvateľov Košického kraja, žiakov vyrastajúcich v úplných rodinách a opýtaných, ktorí s drogami experimentovali len jednorazovo.

- Od roku 2009 výrazne stúpol počet respondentov, ktorých rodičia o mali informácie o tom, že vyskúšali drogy a klesol počet žiakov, ktorých otcovia a matky tieto závažné poznatky nemali. I keď je počet rodičov výrazne vyšší než v roku 2009, napriek tomu je možné celkovú situáciu hodnotiť ako veľmi zlú, pretože stále nemá potrebné poznatky až 87,6 % otcov a matiek.
- Z výsledkov výskumu vyplynulo, že počet druhov nelegálnych drog a vyššia prevalencia ich konzumácie patria medzi najdôležitejšie faktory, ktoré upozornia rodičov na túto negatívnu skutočnosť. Je zrejmé, že nielen respondenti, ale aj ich otcovia a matky vo veľkej miere podcenili nebezpečenstvo, ktoré užívanie nelegálnych drog predstavuje a je potrebné, aby boli o tom všetci v dostatočnej miere informovaní. Starostliví rodičia by mali vedieť, ako sa dá zistiť, či dieťa niektoré drogy užíva, mali by poznať účinky drog na ľudský organizmus a správny postup v prípade, že dieťa je pod vplyvom týchto látok. Z praxe je známe, že medzi najčastejšie príčiny experimentovania detí s nelegálnymi drogami patria: nedostatočná výchova a starostlivosť zo strany rodičov, kontakt s partiou rovesníkov užívajúcou drogy a nevhodný spôsob prežívania voľného času.
- Medzi najefektívnejšie spôsoby eliminácie v školskom prostredí patrí realizácia preventívneho programu v škole, kde majú žiaci možnosť zoznámiť sa so všetkými rizikami, ktoré im konzumácia drog prináša. Eliminovať danú situáciu pomôže aj orientácia na partiu rovesníkov, ktorá prežíva voľný čas aktívnym rozvojom záujmov a väčšia starostlivosť zo strany rodičov. Malo by byť úplne prirodzené, že sa otcovia a matky zaujímajú o spôsob prežívania voľného času ich detí, že vedia, s kým a kde trávia svoj voľný čas a majú základné poznatky aj o užívaní drog, aby mohli včas zistiť, či ich syn alebo dcéra s drogami experimentovali. Zároveň je dôležité, aby vedeli, čo majú v tejto situácii robiť a na koho sa môžu obrátiť s prosbou o radu a pomoc. Nedostatok poznatkov o drogách u rodičov a snaha zakryť skutočnosť, že ich dieťa drogy užíva, patria k veľkým negatívam rodičovskej starostlivosti.

Odporúčania pre prax

Výsledky výskumu potvrdili, že fajčenie tabakových výrobkov, konzumácia alkoholu a nelegálnych drog patria k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie ich výskytu **odporúčame**:

- Poskytnúť žiakom základných a stredných škôl dostatok informácií o škodlivosti fajčenia, konzumácie alkoholu a nelegálnych drog a naučiť ich zvládať rizikové situácie s nimi spojené.
- Venovať pozornosť prevencii užívania legálnych a nelegálnych drog už počas štúdia budúcich pedagógov a dôslednejšie ich pripraviť na realizáciu týchto opatrení v praxi.
- Pri prevencii venovať v základných a v stredných školách pozornosť nielen realizácii preventívnych aktivít, ale zamerať sa aj na propagovanie zdravého životného štýlu a vytvorenie podmienok pre zmysluplné využívanie voľného času detí a mládeže.
- Prostredníctvom masmédií vplývať na verejnú mienku s cieľom upozorniť občanov na negatívne následky fajčenia, pitia alkoholu a užívania drog, poskytnúť rodičom dostatok poznatkov o tom, ako sa majú v prípade, že dieťa je pod vplyvom drog správať a kde môžu nájsť pomoc.
- Omnoho dôslednejšie kontrolovať zákaz predaja alkoholu a cigariet osobám mladším než 18 rokov a v prípade porušenia pristupovať k sankciám.
- Zvýšené užívanie HHC poukázalo na skutočnosť, že deti a mládež sa môžu bez problémov dostať prostredníctvom automatov k tejto novej syntetickej droge. Bolo by potrebné, aby HHC bolo v krátkej dobe zaradené na zoznam omamných a psychotropných látok a automaty, kde sa dajú kúpiť, boli z ulíc a nákupných centier odstránené.
- Predložiť deťom a mladým ľuďom v masmédiách dostatok pozitívnych vzorov preferujúcich zdravý životný štýl bez alkoholu, cigariet a drog.
- V rodinnom prostredí vplývať na zvýšenie informovanosti a zmenu postojov rodičov ku konzumácii legálnych a nelegálnych drog s cieľom uvedomiť si, že sú pre svoje deti príkladom.

LITERATÚRA

Európsky kódex proti rakovine (tabak). Dostupné na www.eduworld.sk

GAVORA, P.: *Akí sú moji žiaci?* Bratislava : Práca, 1999. ISBN 80-7094-335-1

HOVANOVÁ, M.: *Rodina ako priestor sociálnej práce*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2021. ISBN 978-80-8152-965-8

KALINA, K. a kol.: *Drogy a drogové závislosti 2. Mezioborový přístup*. Praha : Úřad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6

KAŠČÁKOVÁ, N.: *Poruchy užívania nikotínu v kontexte životných stresov*. In: Sociálna prevencia č.1/2023, ročník 18, Bratislava : Národné osvetové centrum, 2023. ISSN 1336 967

KOLIBÁŠ, E. – NOVOTNÝ, V.: *Alkohol, drogy, závislosti.* Bratislava : Univerzita Komenského, 2007. ISBN 978-80-223-2315-4

KRAUS, B.: *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3

MAHDALÍČKOVÁ, J.: *Víme o drogách všechno?* Praha : Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4

NEŠPOR, K. – CSÉMY, L.: *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problému předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat.* Praha : Sportprag, 2003. ISBN 80-260-3873-8

OCHABA, R. – KAVCOVÁ, E. – ROVNÝ, I. – TÓTH, K.: *Zdravotné následky nedobrovoľného fajčenia u detí a žien*. Dostupné na: www.verejnezdravotnictvo.szu.sk

PETIOVÁ, M.: *Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl ku konzumácii legálnych a nelegálnych drog.* Záverečná správa z výskumu. Bratislava : CVTI SR, 2024

ROJKOVÁ, Z.: *Situačno-motivačné faktory alkoholového správania. Koncept-meranie-overovanie.* Trnava : UCM, 2016. ISBN 978-80-8105-801-1

SEJČOVÁ, Ľ.: *Mladí v sieti závislostí*. Bratislava : Album, 2011. ISBN 978-80-969908-4-9

ŠAVRNOCHOVÁ, M. – RUSNÁKOVÁ, M.: *Spoluzávislosť v rodine s členom závislým od alkoholu*. Dostupné na: www.prohuman.sk

ŠATÁNEK, J.: *Súčasná rodina a jej premeny*. In: Šatánek, J.: Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-015-0

ZÁBRANSKÝ, T.: *Drogová epidemiologie*. In: Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti. Mezioborový přístup. Praha : Úrad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-0

Názov: **Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl ku konzumácii legálnych a nelegálnych drog**

Autorka: PhDr. Marianna Pétiová, PhD.
Technická spolupráca: Mgr. Tomáš Runa
Jazyková a grafická úprava: Mgr. Gabriela Aichová
Vydavateľ: Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave
Rok vydania: 2024, 1. vydanie
Tlač: CVTI SR Bratislava

ISBN 978-80-8240-064-2